

Kestävien kumppanuuksien Varsinais-Suomi

Varsinais-Suomen maakuntastrategia 2040+

Varsinais-Suomen maakuntastrategia 2040+

Maakuntasuunnitelma 2040+

Maakuntaohjelma 2022–2025

Älykkään erikoistumisen strategia 2021–2027

Varsinais-Suomen liitto
PL 273, 20101 Turku
kirjaamo@varsinais-suomi.fi
www.varsinais-suomi.fi

Sisällys

Esipuhe	5
1. Johdanto	6
1.1. Maakuntajohtajan silmin: yhdessä olemme enemmän	7
1.2. Näin käytät maakuntastrategiaa	8
2. Varsinais-Suomi vuonna 2021	10
2.1. Varsinais-Suomi on aktiivinen ratkaisija	13
2.2. Aluerakenteen kehittämisen lähtökohdat	13
2.3. Maakunta varsinaissuomalaisin silmin	15
3. Kestävien kumppanuuksien Varsinais-Suomi – Varsinais-Suomen maakuntasuunnitelma	17
3.1. Kumppanuus on vastuullisuutta, saavutettavuutta, luottamusta ja uteliaisuutta	17
3.2. Tulevaisuuden Varsinais-Suomi on hyvinvoiva, kasvuhakuinen ja tietoon perustuvien puhtaiden ratkaisujen tuottaja	17
3.3. Aluerakenteen visio	22
4. Visiot todeksi - Varsinais-Suomen maakuntaohjelma	26
4.1. Puhtaiden ratkaisujen, innovaatioiden ja kestävän kasvun hiilineutraali edelläkävijä 4.2. Jokaiselle hyvinvoinnin mahdollisuuksia tarjoava yhteisöllinen maakunta	29
4.3. Yhdessä tekemisen ja tietoon perustuvien päätösten maakunta	35
4.4. Muutoksia ennakoiva ja kasvuhakuinen digimaakunta	41
4.5. Muutosjoustavuus	44
5. Tehdään uutta – Varsinais-Suomen älykkään erikoistumisen strategia	49
5.1. Alueellinen tutkimus- ja innovaatiostrategia	50
5.2. Sininen talous ja uudistuva teollisuus	51
5.3. Innovatiiviset ruokaketjut	53
5.4. Lääke- ja terveysteknologia	56
6. Työkalut toteutusta varten	60
6.1. Kumppanuusfoorumi	60
6.2. Rahoitus	63
6.3. Yhteistoiminta-alueet ja verkostot	63
6.4. YK:n kestävän kehityksen tavoitteet	64
7. Seuranta ja vaikuttavuus	66
7.1. Vaikuttavuus	66
7.2. Kumppanuusbarometri	66
7.3. Vuosikatsaukset	66
7.4. Rahoituksen ja hankkeiden seuranta	67
7.5. Seurantaryhmät	67

Liitteet	68
1. Maakuntaohjelman 2018-2021 toteutuminen	68
1.1. Maakuntaohjelman 2018-2021 vertaisarviointi	68
1.2. Maakuntaohjelmakauden 2018-2021 onnistumisesta	68
2. Ympäristöselostus ja vaikutusten arviointi	69
2.1. Varsinais-Suomen nykytila	69
2.2. Arvioinnin toteuttaminen	71
2.3. Varsinais-Suomen maakuntaohjelman vaikutukset	72
2.4. Yhteenveto	72
3. Aluekehityksen seurannan indikaattorit	75
4. Maakuntastrategian 2040+ valmistelu	76

Esipuhe

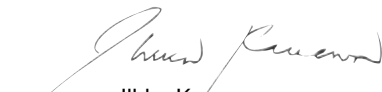
Varsinais-Suomen maakuntastrategia on maakunnallisen tahtotilan ilmaisu ja rakenne yhteistyölle. Strategia perustuu lakiin alueiden kehittämistä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta sekä maankäyttö- ja rakennuslakiin. Strategian tärkein tehtävä on tarjota kokonaisnäkemyksiä pirstoutuvassa maailmassa: tunnistaa ne asiat, joihin maakunnan toimijoiden yhteiset resurssit, kiinnostus ja toimeliaisuus halutaan suunnata, sekä mahdollistaa laaja ja sujuva yhteistyö kuntien, korkeakoulujen, kansalaisyhteiskunnan, yritysten ja virastojen kesken tavoitteiden toteuttamiseksi. Maakuntastrategian kokoamisesta ja työn koordinoimisesta vastaa Varsinais-Suomen liitto yhdessä maakunnan toimijoiden kanssa.

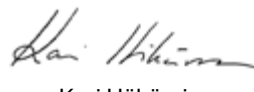
Maakuntastrategiaan kuuluu laaja valikoima maakunnan kehittämisen teemoja. Painotus on perinteisesti alueen elinvoimaan liittyvissä näkökulmissa, väestön hyvinvointia ja viihtyvyyttä lisääviä kokonaisuuksia rinnalla korostaen. Maakuntastrategiassa näkyy elinkeinonäkökulman lisäksi vahvasti muun muassa osaaminen, kulttuuri, avoin tieto, kansainvälisyys, matkailu, järjestöyhteistyö, ympäristöyhteistyö, ilmastonmuutokseen reagointi, alueiden käyttö ja liikenne. Käytännössä maakuntastrategian ulkopuolelle jäävät lähinnä sosiaali- ja terveystoimeen sekä pelastustoimeen ja turvallisuuteen liittyvät maakunnalliset teemat, joista vastaavat muun muassa Lounais-Suomen aluehallintovirasto ja Varsinais-Suomen pelastuslaitos, sekä muodostettavat hyvinvointialueet. Mainitut toimijat osallistuvat kuitenkin myös maakuntastrategian tavoitteiden toteuttamiseen monin eri tavoin.

Varsinais-Suomen maakuntastrategia 2040+ on sidosryhmien kanssa yhdessä laadittu asiakirja, joka sisältää maakunnan yhteiset tavoitteet tuleville vuosille. Toimeenpano edellyttää laajaa yhteistyötä, uteliaisuutta, luottamusta ja rohkeutta toimia – piirteitä, joita varsinaissuomalaisilta toimijoilta löytyy.

Tervetuloa mukaan kestävien kumppanuuksien Varsinais-Suomeen!

Turussa 22.11.2021

Ilkka Kanerva
maakuntahallituksen puheenjohtaja

Kari Häkämies
maakuntajohtaja

1. Johdanto

Varsinais-Suomen maakuntastrategian 2040+ tehtävä on rakentaa kestävien kumppanuuksien Varsinais-Suomea. Se on maakunnan kehittämisen reagoiva ja ennakoiva muutos-työkalu, jonka avulla:

- **nopeutetaan maakunnan vihreää ja reilua siirtymää** mm. tuomalla innovaattorit ja sijoittajat yhteen kokeilemaan uusia toimintamalleja,
- **vahvistetaan maakunnan toimijoiden yhteistä sitoutumista maakunnan kärkitoimialojen – sinisen talouden, ruokaketjujen sekä lääke- ja terveysteknologian – kasvutavoitteisiin** mm. tutkimus-, kehitys- ja innovaatioyhteistyöllä sekä rakentamalla kokeilualustoja lupaaville uusille ideoille,
- **avataan osaajille yhä uusia reittejä tulla ja kiinnittyä maakuntaan** mm. paikkariippumattoman rekrytoinnin, huippuosaamisen yhteistyön ja kansainvälisen näkyvyyden avulla ja
- **rakennetaan hyvinvointia ja yhteistoimintaa** yli maakunnan sektori- ja väestöryhmien aidon kumppanuuden, osallisuuden ja vuorovaikutuksen keinoin.

Varsinais-Suomen maakuntastrategiassa yhdistyy kaksi lakisääteistä asiakirjaa: maakuntasuunnitelma ja maakuntaohjelma. Varsinais-Suomen maakuntasuunnitelmassa osoitetaan maakunnan tavoiteltu kehitys pitkällä tähtäimellä, vuoteen 2040+ saakka. Neljän vuoden välein, eli kunnallisvaalien rytmittämisen valtuustokausittain, laadittava Varsinais-Suomen maakuntaohjelma 2022–2025 esittelee puolestaan suunnitelman siitä, miten maakuntasuunnitelman tavoitteet saavutetaan. Osana kokonaisuutta Varsinais-Suomen älykkään erikoistumisen strategia 2021–2027 kiinnittää huomion erityisesti innovaatio- ja elinkeinopolitiikkaan ja maakunnan vahvoihin toimialoihin: siniseen talouteen ja meriteollisuuteen, innovatiivisiin ruokaketjuihin sekä lääke- ja terveysteknologiaan.

Maakuntasuunnitelmaa toteutetaan maakuntaohjelman ja älykkään erikoistumisen strategian lisäksi muilla maakunnan liiton lakisääteisillä työkaluilla – maakuntakaavoituksella ja liikennejärjestelmäsuunnittelulla – minkä vuoksi maakuntaohjelmassa ei käsitellä kaikkia maakunnan kehittämisteemoja samassa laajuudessa. Lisäksi maakunnan toimijoiden kanssa yhteistyössä on laadittu ja laaditaan useita täydentäviä teemakohtaisia toteuttamissuunnitelmia, jotka tukevat tavoittei-

den ja toimenpiteiden toteutusta. Tällaisia ovat esimerkiksi Varsinais-Suomen tiekartta kiertotalouteen, Varsinais-Suomen ilmastotiekartta, Varsinais-Suomen järjestöyhteistyön tiekartta, Varsinais-Suomen työelämään ohjauksen tiekartta, Varsinais-Suomen kulttuuristrategia sekä Varsinais-Suomen matkailuelinkeinon tiekartta.

Varsinais-Suomen maakuntastrategian 2040+ valmistelu on ollut laaja, reilun vuoden mittainen maakunnallisten toimijoiden yhteisponnistus. Valmisteluun on osallistunut noin 300 asiantuntijaa työpajoissa, sähköisillä alustoilla tai muuten käydyissä keskustelussa. Tulos on runsas ja monipuolinen, mikä vastaa niin valmistelijajoukkoa kuin Varsinais-Suomeakin.

Yhteisten suurten linjojen toteuttamiseksi maakuntastrategiaan on määriteltä 4 visiota, 18 tavoitetta ja 44 toimenpidettä, joiden avulla muutosta rakennetaan. Toteutus tapahtuu monipuolisissa ja monialaisissa kumppanuusverkostoissa. Toteutumista tuetaan mahdollisuuksien mukaan rahoitusinstrumenteilla, tehokkaalla verkostoyhteistyöllä ja viestinnällä.

Varsinais-Suomen maakuntastrategian 2040+ tavoitteet tukevat vahvasti voimassa olevia kansallisia aluekehittämisen painopisteitä ja tähtäävät omilla painotuksillaan samoihin tavoitteisiin ilmastonmuutoksen hillinnästä ja luonnon monimuotoisuuden turvaamisesta, kestävästä yhdyskuntakehityksestä ja toimivista yhteyksistä, uudistuvasta elinkeinolämästä ja TKI-toiminnan vauhdittamisesta, osaamisen ja sivistyksen voimavarojen hyödyntämisestä sekä osallisuuden ja hyvinvoinnin lisäämisestä ja eriarvoistumisen ehkäisystä.

Varsinais-Suomen maakuntastrategian 2040+ tekstiluonnos käsiteltiin 30.8.2021 maakuntahallituksen kokouksessa ja päätettiin lähettää lausuntokierrokselle 1.9.-20.10.2021. Lausunnoilta saatu palaute on huomioitu tämän asiakirjan sisällössä. Strategia-asiakirjaa tukee Varsinais-Suomen liiton verkkosivujen kautta löytyvä ja strategian käytettävyyttä korostava digitaalinen tarinakartta, joka löytyy osoitteesta www.varsinais-suomi.fi/maakuntastrategia.

Maakuntahallitus käsittelee strategialuonnoksen kokouksessaan 22.11.2021. Strategia hyväksyttiin maakuntavaltuuston kokouksessa 13.12.2021.

1.1. Maakuntajohtajan silmin: yhdessä olemme enemmän

Olen asunut työurani aikana viiden eri maakunnan alueella. Kulkumiehen keskeinen havainto on ollut, että maakunnat ja kunnat ovat hyvin erilaisia ympäri Suomen. Syyt löytyvät historiasta: läntisen Suomen ihmisissä on piirteitä Ruotsista, kun taas itäsuomalaiset ovat imeneet vaikutteita Venäjältä. Lännessä ollaan itsellisiä ja vakavasti työhön suhtautuvia, idässä meininki on usein aika slaavilaista ja tarkoittaa, että kovan puurtamisen sijaan halutaan keskittyä elämästä nauttimiseen. Nämä ehkä hieman yksinkertaistetut heimo-ominaisuudet näkyvät myös maakunnallisessa yhteistyöperinteessä. Idässä töitä tehdään enemmän yhdessä, lännessä ajatellaan usein, että yksin puurtamalla tulee paras.

Maakuntastrategia ei pohjautu vapaaehtoisuuteen, vaan uusi aluekehityslainsäädäntö nimenomaisesti velvoittaa liiton valmistelemaan ja toimeenpanemaan pitkän aikavälin strategian. Maakunnan liitto on kuitenkin talouden ja henkilöresurssien näkökulmasta pieni tekijä. Strategia voi olla onnistunut vain, jos se on tehty laajapohjaisesti niin, että mahdollisimman moni maakunnan toimija on saanut olla työssä mukana ja kokee olevansa halukas sitoutumaan siihen, mikä yhdessä on valmisteltu.

Suomen aluekehityksen tila on muuttunut nopeasti. Meille on alakoulusta lähtien opetettu, että on olemassa varakas etelä-länsi ja köyhä itä-pohjoinen. Osin tämä ikimuistoinen teoria pitää vielä paikkansa, mutta kuva on monelta osin myös muuttunut. Raskaan teollisuuden rakennemuutos on iskenyt suonta monessa maakunnassa ja vauraammilla alueilla, kuten Uudellamaalla ja Varsinais-Suomessa, maahanmuutto ja eräät muut uudehkot ilmiöt ovat haastamassa päättäjät aivan uudella tavalla. Mutta Euroopan unionin rahanjakopolitiikka raskuttaa mummon kaappikellon aikaa.

Olemme menneet EU-edunvalvonnassa eteenpäin, mutta töitä piisaa myös jatkossa. Korostan tätä aihepiiriä sen vuoksi, että unionin rakennerahastovarot ovat ehkä käytännöllisin tapa luoda maakunnan yhteishenkeä. On itsestään selvää, että, jos rahaa on 200 miljoonaa 20 miljoonan sijasta, on mahdollisuus luoda hankkeita, joissa on mukana nykyistä paljon suurempi määrä toimijoita. Strategiahan ei saa olla korulausekokoelma, vaan sen pitää olla käytännönläheinen esitys siitä, millä arkisilla toimilla päästään haluttuun lopputulokseen. Siksi rahanjaon on jatkossa otettava huomioon muutkin yhteiskunnalliset ilmiöt kuin harvassa asuminen, joka nykyisin hyvin vanhakantaisella tavalla ohjaa varojen myöntämistä.

Varsinais-Suomen maakuntastrategia 2040+ on ollut laaja, reilun vuoden mittainen ponnistus, jonka työpajoissa ja alustoilla on ollut mukana noin 300 asiantuntijaa. Strategian johtoajatus, kumppanuus, on siis sisäistetty hienosti. Haluan kiittää kaikkia mukana olleita. Strategiaehdotus on paksu pumaka, mutta laaja on myös se asioiden kirjo, joka ihmisten arkipäivään Varsinais-Suomen kaltaisessa maakunnassa vaikuttaa.

Olemme upea, kehittyvä maakunta. Nykyisten toimijoiden, poliitikkojen, virkamiesten ja liikkeenjohtajien velvollisuus on jättää se tuleville sukupolville vielä nykyistä parempana. Se tuskin onnistuu, jos emme tee työtämme yhdessä. Maakuntastrategia on yksi oiva väline lujittaa yhteenkuuluvaisuutta.

Kari Häkämies
Maakuntajohtaja

1.2. Näin käytät maakuntastrategiaa

Maankäyttö- ja rakennuslain sekä alueiden kehittämislain (Laki alueiden kehittamisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta) mukaan maakuntien liittojen tulee laatia maakunnan kehittämisen ja suunnittelun yleisiä lähtökohtia ja tavoitteita kuvaavat maakuntasuunnitelma, maakuntakaava ja maakuntaohjelma. Lisäksi maakunnissa laaditaan alueiden kehittämislakiin perustuva älykkään erikoistumisen strategia (ÄES), joka keskittyy erityisesti innovaatioyhteistyöhön. Varsinais-Suomessa maakuntasuunnitelma ja -ohjelma (sekä ÄES) on koottu yhteen dokumenttiin, joka on Varsinais-Suomen maakuntastrategia.

Varsinais-Suomen maakuntastrategia kertoo, minkälaisia tavoitteita maakunnan toimijoilla on: minkälaista maakuntaa ne haluavat yhdessä rakentaa. Strategia muotoilee laajoja visioita, mutta myös toimenpiteitä, joihin visioiden toteutumiseksi aiotaan yhdessä tarttua.

Käytännössä maakuntastrategian suora vaikutus näkyy alueellisten **viranomaisten** työssä. Strategia ohjaa Varsinais-Suomen liiton toimintaa ja antaa suuntaa myös Varsinais-Suomen ELY-keskuksen toiminnalle yhdessä ministeriöiden tulohajauksen kanssa. Näin strategia vaikuttaa alueellisiin rahoituspäätöksiin ja resurssien suuntaamiseen.

Maakunnan alueella toimivien viranomaisten on aluekehittämislain mukaan otettava toiminnassaan huomioon maakuntaohjelma ja edistettävä sen toteutumista. Varsinais-Suomessa toimivien viranomaisten välinen hyvä yhteistyö onkin vahvuustekijä, jolla on olennaista merkitystä alueiden toiminta- ja kehitysedellytysten, hyvinvoinnin, elinvoiman ja kilpailukyvyyn kannalta. Erityisesti yhteistyön toimivuus testataan kriisitilanteissa, kuten koronakriisin hoidossa on tapahtunut.

Viranomaisten on pyydettävä maakunnan liitolta lausunto sellaisista suunnitelmista ja toimenpiteistä, jotka poikkeavat merkittävästi maakuntaohjelmasta tai saattavat heikentää palvelujen saatavuutta, työllisyyttä tai elinvoimaa alueella. Tämä taas vaikuttaa alueen toimijoiden mahdollisuuksiin toteuttaa erilaisia hankkeita. Näistä syistä on tärkeää, että strategian tavoitteet on määritelty yhdessä.

Muille maakunnan toimijoille maakuntastrategia voi hyvin käytettynä olla tavoitteita tukeva ja niitä mahdollistava. Strategioiden ja suunnitelmien arvo ja onnistuminen mitataan siinä, miten niitä käytetään.

Varsinaissuomalaiset kunnat muodostavat maakunnan perusyksiköt, ja niiden mukanaolo strategian toteutuksessa on ensiarvoisen tärkeää. Kuntien välinen luonteva yhteistyö tekee strategian toteutuksesta vahvan yhteisten tavoitteiden kokonaisuuden, johon jokainen kunta tuo oman osansa ja vahvuutensa.

Maakuntastrategia tukee kuntien toimintaa ja päätöksentekoa monin tavoin. Kunnan näkökulmasta maakuntastrategia tarjoaa väylän yhteistoimintaan maakunnan muiden toimijoiden kanssa, kunnan elinvoiman vahvistamiseksi. Toisaalta hankerahoitus, jota myönnetään kunnalle tärkeisiin teemoihin, tarjoaa mahdollisuuden kunnan toiminnan kehittämiseen. Pitkän tähtäimen linjaukset ja päivittyvä tilannekuva tuovat tukea kunnan päätöksentekoon. Aktiivinen osallistuminen maakuntastrategiatyöhön tuo kunnalle näkyvyyttä ja rakentaa vahvaa kuntasäilyä niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.

Kunnalle on hyödyllistä olla aktiivisesti mukana strategian toteutuksessa ja tilannekuvien päivityksessä, jotta sen tarpeet ja toiveet sekä viestit paikallistasolta tulevat kuulluksi. Kunnan on myös hyvä niin poliittisella kuin virkamiestasollakin tunnistaa ja tehdä näkyviksi yhteydet kuntastrategian ja maakuntastrategian välillä ja näin vahvistaa itselleen tärkeitä viestejä. Kumppanuusfoorumien verkostoissa kunta pääsee mukaan yhteistoimintaan ja löytää synergiaetuja.

Luottamushenkilö on vaalein valittu henkilö, joka tehtävänsään käsittelee ja päättää kyseisen toimielimen toimivaltaan kuuluvia asioita. Maakuntastrategian kannalta esimerkiksi maakunnan liiton luottamushenkilö, kunnan luottamushenkilö ja maakunnasta valittu kansanedustaja ovat rooleissa, joissa he voivat hyödyntää strategiaa. Maakunnan luottamushenkilö on tärkeässä tehtävässä päättäessään strategian sisällöstä ja seurattessaan strategian tavoitteiden toteutumista. Kunnan luottamushenkilön on hyödyllistä verrata maakuntastrategiaa kuntastrategiaan, löytää yhtymäkohdat ja käyttää maakuntastrategiaa aloitteiden ja päätöksenteon tukena. Maakuntastrategian linjaukset tukevat myös silloin, kun rakennetaan yhteistyötä kuntarajat ylittävissä tavoitteissa naapurikuntien kanssa. Toisaalta maakuntastrategian tavoitteet ja toimenpiteet voivat tarjota asiasisältöjä myös kuntien tavoitteiden edistämiseen. Kansanedustajalle maakuntastrategia kertoo tärkeää viestiä maakunnan tavoitteista, joita voidaan edistää kansallisesti. Myös monen muun organisaation luottamushenkilö, päättäjät tai vaikuttajat voi saada maakuntastrategiasta tukea kehittämistehtäviin.

Eri asteiden oppilaitosten, kansalaisjärjestöjen, kehittäjäorganisaatioiden ja yritysten edustajat hyödyntänevät strategiaa todennäköisesti rahoituksen tai yhteistyökumppanin hakemisen tai oman strategiansa laatimisen merkeissä.

Strategian toimenpiteiden toteutus vaatii usein rahoitusta. **Rahoituksen hakijan** on hyvä tunnistaa maakuntastrategiasta omaa hakemustaan tukevat linjaukset ja kehittää hakemusta niiden mukaisesti. Viittaukset ja oivallukset maakuntastrategiaan liittyen ovat usein eduksi hakemukselle. Rahoituksen hakijan kannattaa myös tutustua strategian tunnistamiin yhteyksiin toimenpiteiden ja rahoitusohjelmien välillä, ja tulla mukaan kumppanuusverkostoihin hankepartnerien löytämiseksi. Myös kansainvälistä rahoitusta haettaessa viittaukset maakuntastrategiaan ovat vahva tuki ja osoitus alueen yhteisistä, hankkeen kanssa yhtenevistä kehitystavoitteista.

Kaikki toimijat tarvitsevat yhteistyötä omassa työssään, ja moni maakuntastrategian toimenpiteistä vaatii laajojenkin konsortioiden muodostamista. **Yhteistyökumppania hakevan** on hyvä tutustua Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumin toimintaan ja periaatteisiin, ja tulla mukaan sen toimintaan. Laajempaa kuvaa hakevan kannattaa tutustua siihen, miten maakuntastrategia toteuttaa YK:n kestävän kehityksen tavoitteita!

Oman organisaationsa strategian kehittäjä voi hyödyntää maakuntastrategiaa eräänlaisena laajempaa yhteistyön keikkona. Siksi maakunnan organisaatioiden on hyvä kiinnostua strategiasta ainakin niiltä osin, kuin se niiden toimialaa koskettaa. Tämä voi tarkoittaa laajempia visiota, toimenpiteitä tai vaikkapa älykkään erikoistumisen kärkialojen yhteistyöhön tutustumista. Myös strategian työkalut ja seuranta ovat kehittäjälle kiinnostavia teemoja.

Viestijä ja median edustaja kiinnostuneena strategian Johdanto-luvun tiivistelmästä ja toisaalta kumppanuusfoorumista, jotka tarjoavat hyviä nostoja strategian painotuksista ja työkaluista. Tutustumalla kumppanuusfoorumin toimintaan omalle viestille voi löytää uusia kanavia ja vaikuttavuutta, ja toisaalta verkostojen asiantuntijat ovat erinomaisia tietolähteitä ajankohtaisiin teemoihin.

Maakuntastrategian toimenpiteet koskevat useita maakunnan väestöryhmiä: esimerkiksi nuoria, opiskelijoita, työnhakijoita, eläkeläisiä, maakuntaan muuttaneita. Maakuntastrategian vaikutukset näkyvätkin lopulta kuntalaiselle: onko Varsinais-Suomessa hyvä elää, tehdä töitä, virkistyä, opiskella? **Kuntalaista** voi kiinnostaa, minkälaisen asioiden parissa maakunnan asiantuntijat ja viranomaiset toimivat. Maakuntastrategiasta löytyvät toiminnan päälinjaukset, mutta sen avulla voi tutustua myös maakunnan vahvoihin toimialoihin ja ehkä löytää jonkun uuden vinkin maakunnan mansikkapaikoistakin luvusta, joka kertoo, miten maakuntalaiset Varsinais-Suomen näkevät.

2. Varsinais-Suomi vuonna 2021

Varsinais-Suomen maakunta on sekä fyysinen paikka, joka maantieteellisesti rajaa sisälleen tietyn alueen ja aluerakenteen, että organisaatioiden ja toimijoiden yhteenliittymä, joka muodostaa tämän alueen hengen ja elinvoiman.

Vuonna 2021 Varsinais-Suomi on kansainvälinen ja elinkeinorakenteeltaan monipuolinen, ainutlaatuisen Saaris-tomeren ja ympäristön sekä viljavan maaseutumaiseman maakunta. Sen katse on yhtä aikaa tulevaisuuden kestävien kumppanuuksien ja kasvun rakentamisessa ja vallitsevasta koronapandemiasta elpymisessä alueellisen selviytymissuunnitelman mukaisesti.

Maakuntastrategiatyön alussa tehty maakunnallinen SWOT-analyysi hahmotteli Varsinais-Suomen tilannetta vuonna 2021. Analyysissä tunnistettiin maakunnan vahvuuksia (Strengths), heikkouksia (Weaknesses), mahdollisuuksia

(Opportunities) ja uhkia (Threats) maakuntastrategialle oleellisten teemojen – esimerkiksi elinkeinot, osaaminen, työllisyys, ympäristö, yhdyskuntarakenne – näkökulmasta. Tulos on arvio siitä, mihin kokonaistilanteessa on puuttuttava heikkenemisen estämiseksi ja mihin tartuttava menestyksen, elinvoiman ja kilpailukyvyyn vahvistamiseksi (kuva 1).

Varsinais-Suomella on useita vahvuuksia, jotka ovat alueen elinvoiman kannalta merkittäviä. Teknologinen osaaminen, laaja ja laadukas koulutus, ainutlaatuinen luonto, väestön monimuotoisuus, historia ja perinteet antavat pohjan, jolta voidaan ponnistaa menestykseen.

Maakunnan elinkeinorakenne on hyvin monipuolinen. Koko Suomen meriteollisuuden työpaikoista Varsinais-Suomessa sijaitsee noin 27 prosenttia. Alan yrityksistä 30 prosenttia sijaitsee Lounais-Suomessa (Varsinais-Suomi ja Satakunta)

ja niiden osuus alan liikevaihdosta on 28 prosenttia. Valmistavan teollisuuden osalta maakunnassa vaikuttaa myös merkittävä auto- ja akkuklusteri. Autoja valmistetaan Uudessa kaupungissa työntekijämäärältään maan suurimmassa tehtaassa. Akkuklusterin vahvaa kasvua edustavat muun muassa Uudenkaupungin ja Salon akkutehtaat.

Varsinaissuomalainen ruokaketju puolestaan työllistää reilut 16 000 ihmistä. Maakunnan toimipaikoista yli 20 prosenttia ja liikevaihdosta 15 prosenttia kuuluu ruokaketjuun. Lääketutkimuksen, terveysteknologian ja laajemmin Life Science -alan osalta Varsinais-Suomi on Suomen vahvin keskittymä. Suomen lääkeviennistä yli 75 prosenttia ja diagnostiikkaviennistä noin 50 prosenttia tulee Turun alueen yrityksistä. Alueen huippuosaamista kuvaa hyvin se, että 22:stä Suomessa kehitetystä ja markkinoille tulleesta lääkkeestä 21 on kehitetty Turussa toimivissa lääkekehitysyrityksissä.

Suomen sisäisiin väestöennusteisiin perustuvissa skenaarioissa Varsinais-Suomi on yksi neljästä maakunnasta, joiden väestön odotetaan kasvavan. Samalla kun syntyperäiset varsinaissuomalaiset jäävät mielellään kotiseudulleen, houkuttelee maakunta ihmisiä muualta Suomesta ja kansainvälisesti asettumaan asukkaaksi, opiskelemaan ja työllistymään. Väestön ikääntyessä koko maassa on maakunnan huoltosuhteen ja työvoimapohjan kestävyys säilyttämiseksi kuitenkin tehtävä paljon työtä. Varsinaissuomalaisten hyvinvoinnin kannalta myös sote-uudistuksen toimeenpano eli palveluiden mahdollisimman saumaton siirtyminen hyvinvointialueelle on tärkeää.

Varsinais-Suomen pitkä historia, perinteet, osaaminen sekä kulttuuri-, maatalous-, ja luontoarvoiltaan rikas ympäristö ovat tunnettuja koko Suomessa. Tänä päivänä erityistä ylpeyttä tuottavat myös maakunnan toimijoiden osaaminen tiedon tuottamisessa ja hyödyntämisessä, oppilaitos- ja korkeakouluysteistyössä sekä monipuolisessa kumppanuustyössä ja -hengessä. Korkealaatuinen koulutus, monipuolinen työnantajakenttä, sekä viihtyisä, aktivoiva ja mahdollisuuksia antava elinympäristö kohtuullisine elinkustannuksineen houkuttelevat.

Eurooppalaisittain tarkasteltuna Varsinais-Suomi on hyvin tyypillinen keskisuuri maakunta, jossa suurempaa kaupunkiseutua ympäröi melko tiivis mutta kuitenkin maaseutumainen vaikutusalue. Tätä kuvastaa hyvin vertailu muihin eurooppalaisiin alueisiin. Varsinais-Suomessa muun muassa:

- asuu saman verran ihmisiä kuin Maltalla, Varnan alueella Bulgariassa tai Ciudad Realin maakunnassa Espanjassa,
- asukastiheys on samalla tasolla kuin Uppsalan läänissä Ruotsissa tai Toledon maakunnassa Espanjassa,

- on työllisiä yhtä paljon kuin Algarven maakunnassa Portugalissa, Itä-Götanmaan läänissä Ruotsissa tai Ancónan maakunnassa Italiassa ja
- BKT on samalla tasolla kuin Leuvenin alueella Belgiassa, Vilnan läänissä Liettuaissa tai Reggio Emilian maakunnassa Italiassa.

Myös Varsinais-Suomen vahvuudet konkretisoivat maakunnan asemaa ja erityispiirteitä. Varsinais-Suomi muun muassa:

- on maailman lukumääräisesti suurimman saariston äärellä,
- on vähentänyt ilmastopäästöjä muuta maata nopeammin,
- tuottaa suurimman osan Suomen lääkeviennistä,
- on biokuvantamisen kärkiosaaja Euroopassa,
- on maan automatisoiduimman ja työntekijämäärältään suurimman tehtaan kotimaakunta,
- rakentaa maailman energiatehokkaimpiin kuuluvia risteilijöitä,
- tuottaa eniten Suomessa maa- ja kalatalouden tuotteita ja on elintarviketuotannon ykkösmaakunta,
- tuottaa valtaosan Suomen vehnäsadosta ja on erikoiskasvien avomaantuotannon vahvin osaaja,
- on kesämökkeilijän valinta maan suurimmalla mökkimäärällä ja
- tarjoaa Suomen toiseksi suurimman keskittymän kulttuurin ja taiteen ammattilaisia.

Varsinais-Suomen osalta tunnistetut haasteet liittyvät pitkälti laajempiin, jopa maailmanlaajuisiin kehityskulkuihin ja trendeihin. Ilmastonmuutos, pandemiat, luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen, humanitaariset kriisit ja disinformaation leviäminen ovat uhkia, jotka osuvat suoraan moneen Varsinais-Suomelle tärkeään teemaan. Maakunnassa kannetaan myös laajasti huolta Saaristomerestä sekä ainitlaatuisen luonnon monimuotoisuuden heikkenemisestä.

Maakuntastrategia- ja valmistelua ennen puhjennut ja sen hyväksymisen aikaan edelleen vaikuttava koronapandemia on kurittanut maakunnan palvelualoja, taide- ja kulttuurikenttää ja matkailualaa sekä muun muassa meriteollisuutta ja näiden työntekijöitä. Lisäksi poikkeusoloissa useiden oppilaitosten opiskelijoiden hyvinvointi ja jaksaminen ovat olleet koetuksella, puhumattakaan yksinäisten iäkkäämpien henkilöiden tai muuten riskiryhmiin kuuluvien tilanteesta.

Monien ekologisten, sosiaalisten ja taloudellisten rikkauksiensa vuoksi varsinaissuomalaiset ovat paljon vartijoita. Maakuntastrategian tulee osaltaan tarttua myös näihin haasteisiin vakavasti.

Ulkoiset tekijät

UHAT

VARSINAIS-SUOMI VOI VAIKUTTAA SYYHYHYN JA SEURAUKSIIN:

- **Maakunnan kilpailukyky laskee.** Suomalaisten kuntien talous ja kehittämistoiminta hiipuu. Suomessa ei päästä kestävään ja kannustavaan sote-ratkaisuun.
- **Luonnon tila heikkenee ja sen seurauksena väestön voi huonosti.** Saaristomeren rehevöityminen pahenee. Luonnon monimuotoisuus vähenee. Massaturismi kuormittaa ympäristöä. Virkistysmahdollisuudet ja sitä kautta väestön hyvinvointi heikkenevät, eivätkä matkailijat enää tule Varsinais-Suomeen.
- **Päätökset eivät perustu tietoon ja yhteiskunnasta tulee arvaamattomampi.** Medialukutaito heikkenee ja vaihtoehdot totuudet leviävät.

VARSINAIS-SUOMI EI YKSIN VOI VAIKUTTAA SYYHYHYN, MUTTA VOI VAIKUTTAA SEURAUKSIIN:

- **Väestö polarisoituu.** Pakolaisuus lisääntyy, sosiaalinen integraatio epäonnistuu. Syrjäytyminen kasvattaa eriarvoisuutta, turhautumista ja epäoikeudenmukaisuuden tunnetta.
- **Hyvinvointi rapautuu.** Koronapandemia vauhdittaa eriytymistä, koululaiset voivat huonosti, opiskelijoiden opinnot ovat jäissä, työpaikat lomauttavat. Uusia pandemioita seuraa.
- **Ilmastonmuutos etenee hidastumatta.**
 - Muutos voimistaa veden kiertoa: sadanta ja valuma, myrskyt ja kuivuudet lisääntyvät.
 - Tekniseen infrastruktuuriin ja rakennusten ulkopintoihin kohdistuu rasitusta ja tulvariski kasvaa paikoin. Rakennetun ympäristön viihtyisyys heikkenee.
 - Tulvariskin varautuminen lisää rakennetun ympäristön kustannuksia. Rannikkosijaintinsa vuoksi maakunta kärsii erityisesti.
 - Vieraslajit, leudot talvet ja kuivat kesät vaikeuttavat viljelyä eivätkä perinteiset viljelykasvit enää pärjää. Kastelu lisää kustannuksia. Maakunnan ruokasektori näivettyy.
- **Työttömyys kasvaa ja mm. valmistavan teollisuuden alat romahtavat.** Kansainväliset ristelymarkkinat eivät vedä, meriteollisuuden tilauskanta pienenee ja telakka ei enää pärjää. Nuoret eivät työllisty Varsinais-Suomeen.
- **Itämerestä tulee rajojen meri ja Euroopan unioni heikkenee.** Kansainväliset yhteiskunnat kääntyvät sisäänpäin, protektionismi ja kauppasodat lisääntyvät ja sääntöpohjainen kansainvälinen yhteistyö vähenee.

Negatiiviset tekijät

MAHDOLLISUUDET

- **Kuntatalous vahvistuu.** Suomessa päästään kestävään ja kannustavaan sote-ratkaisuun. Kuntatalous vahvistuu ja Varsinais-Suomen kehittämistoiminta on vahvaa.
- **Rakennetaan nopeiden yhteyksien maakunta.** Kytkeydytään kiinteästi Etelä-Suomen kaupunkiseutujen ja Tallinnan muodostamaan metropolialueeseen nopeiden junayhteyksien kautta, ollaan saavutettavia tiedon ja osaamisen osalta.
- **Tehdään maakunnasta uusien teknologioiden kansainvälinen huippuosaaja.** Teknologiayritykset katsovat tulevaisuuteen ja tuottavat kestäviä ratkaisuja ihmisten ja ympäristön hyvinvoinnin edistämiseksi ympäristöteknologiassa, uusiutuvalle energian tuotannossa ja autoteollisuudessa. Korkean profiilin teknologiayritykset toimivat Varsinais-Suomessa.
- **Toteutetaan paikkariippumaton ja monipaikkainen maakunta.** Otetaan digitalisaatio haltuun ja teollisuus, työnteko ja asuminen toimivat joustavasti.
- **Muodostetaan yhteen puhaltajien kenttä, joka synnyttää jatkuvasti uusia kumppanuuksia.** Vahvistetaan yhteistyötä ja kumppanuutta. Otetaan edelläkävijärooli siinä, että ratkaisut ja arvot perustuvat tutkittuun tietoon. Julkinen ja yksityinen, tutkimus- ja kansalaissektori innovoivat ratkaisuja yhdessä. Seutuyhteistyötä hyödynnetään aktiivisesti.
- **Toteutetaan suvaitsevainen mahdollisuuksien maakunta.** Varmistetaan, että maahanmuuttajien, maassamuuttajien ja pidempään alueella asuneiden kesken on aitoa yhteistyötä, osallisuutta ja mahdollisuuksia opiskeluun, työhön ja hyvään elämään.
- **Rakennetaan aktiivisten ihmisten maakunta,** jossa taiteen, kulttuurin, liikunnan, ulkoilumahdollisuuksien ja yhdessä tekemisen kautta luodaan hyvinvointia. Luova ajattelu ja osaaminen otetaan osaksi kaikkea tekemistä.
- **Ollaan ylpeästi kulttuuri- ja hyvinvointimatkailevan kehto.** Tarjotaan matkailutiemme, ympäristömme ja kulttuurimatkaileukohtemme hyvin ja digitaalisesti paketoituina myös muille.
- **Otetaan luontoloikka.** Nähdään saariston, luonnon ja kaupunkien lähekkäin tarjoamat mahdollisuudet lähivirkistytymiseen. Huolehditään, että Varsinais-Suomen luontoa ja ympäristöä, Saaristomerta, käytetään kestävästi ja suojellaan parhaalla mahdollisella tavalla. Ympäristön tila on meille kilpailutekijä.
- **Ollaan ilmastoratkaisujen maakunta.** Nähdään ilmastonmuutoksen vaatimat muutokset mahdollisuuksina ja ideoidaan uutta toimintaa ja työllisyyttä alueelle.
- **Tehdään maakunnasta kestävä ja terveellisen ruokatuotannon tarjoilija.** Ennakoidaan ja hyödynnetään muutokset kasvukaudesta, lisätään kasviperäistä ja vähennetään eläinperäistä tuotantoa. Toteutetaan siirtymä onnistuneesti ja toimijoita tukien. Brändätään ruokatuotanto vetävästi - "osta varsinaissuomalaista!"

Positiiviset tekijät

HEIKKOUEDET

- **Varovainen ajattelutapa:** ei lähdetä "vetämään kärkeä tuntemattomilla vesillä".
- **Strategisiin tavoitteisiin ei aina sitouduta.** Asiat eivät muutu riittävällä tahdilla, eikä varauduta tulevaisuuteen ennakkoiden ja yhdessä.
- **Ei pidetä tarpeeksi meteliä itsestämme.** Vaikuttajat eivät tuo riittävästi esiin maakunnan erityistarpeita.
- **Kuntien taloustilanne.** Kunnat eivät pysty järjestämään tarvittavia palveluja.
- **Turku-keskeisyys:** työpaikkojen pistemäisyys, yksi muita merkittävästi suurempi kaupunki.
- **Yhteistyö yritysten ja oppilaitosten kesken ei ole riittävän syvää.**
- **Maahanmuuttajien eriytyminen kantaväestöstä ja toisaalta maantieteellinen keskittyminen Turkuun.** Rajalliset mahdollisuudet työllistyä ja verkostoitua.
- **Saariston kehittäminen on kesken:** mahdollisuudet tehdä tieto- ja digitaalista työtä eivät ole riittäviä ja matkailuun liittyvää yhteistyötä kaivataan.
- **Saaristomeren vesien huono tila,** joka korostuu Varsinais-Suomessa, mutta jota ei voida yksin täällä ratkaista.
- **Keskustelu ilmastonmuutokseen varautumisesta ei ole ollut riittävää.**
- **Kulttuuriympäristön lukutaito on heikko.** Korjausrakentamisessa ja kunnossapidossa ei riittävää osaamista. Kulttuuripalvelut toimivat vähin resurssein.
- **Liikenneväylien kunto ja palvelutaso on heikko.**
- **Riskirahoitusta ei ole saatu riittävästi vahvojen alojen TKI-toimintaan.**
- **Maakunta on tuontien energian varassa.**

VAHVUUDET

- **Monipuolinen koulutustarjonta sekä korkeatasoinen akateeminen osaaminen:** väestön korkea koulutustaso.
- **Erittäin vahvaa teollisuustuotanto- ja teknologiaosaamista,** joka hyödyntää perinteistä ja nykyteknologiaa: meriteollisuus, lääke- ja terveysteknologia, ympäristöteknologia. Merkittävää rahtiliikennettä.
- **Monipuolinen elinkeino- ja työpaikkarakenne.**
- **Vahva maakuntakeskus,** Turku, sekä **seutukeskukset** Loimaa, Parainen, Salo ja Uusikaupunki: palveluja ja elinvoimaa.
- **Sijainti porttina Eurooppaan:** hyvät yhteydet, erityisesti yhteys Tukholmaan.
- **Vanhaa, kansainvälistä kulttuuria ja** positiivista "life style" -kiinnostusta: historiallisesti kerroksinen kulttuuriympäristö luovetavoimaa.
- **Väestön monimuotoisuus,** kaksikielisyys, monikulttuurisuus.
- **Varsinaissuomalaisilla on vahvat juuret maakuntaan.**
- **Aktiivinen ja toimiva kansalaisyhteiskunta.**
- **Arjen turvallisuus on hyvällä mallilla.**
- **Ainutlaatuinen saaristo ja Saaristomeri** ja hyvä alueellinen ympäristöyhteistyö, luonto lähellä kaupunkia.
- **Monipuolinen ja rikas ruokasektori** ja luonnonvara-alat.
- **Nuorten määrä maakunnassa.** Useita nuoria innokkaita poliitikkoja, vaikuttajia ja kansalaisaktiiveja.

Sisäiset tekijät

2.1. Varsinais-Suomi on aktiivinen ratkaisija

Maakuntastrategia katsoo kauas, kahdenkymmen vuoden päähän. Näin pitkän tähtäimen työssä on tilannekuvan muodostamisen jälkeen hyvä aloittaa kuvittelemalla mitä vaihtoehtoisia tulevaisuuksia voi olla olemassa. Tällaisia vaihtoehtoja, tai erilaisten polkujen päässä olevia tulevaisuuskuvia, tunnistetaan skenaariotyössä. Skenaariotyön tuloksena voidaan muotoilla perustellumpi kuva siitä, mitä polkua pitkin halutaan lähteä kulkemaan. Varsinais-Suomen tulevaisuuden osalta polkuja pohdittiin kymmenen muutostekijän kautta. Näin muotoutui mielikuva, jonka mukaan maakunta on kolmen polun risteyksessä (kuva 2).

Ensimmäinen polku vie kohti suojautumista. Vuoden 2040 tulevaisuuskuvasssa Varsinais-Suomen kuntien talous on kriisitynyt ja maakunta on kohdannut monia haasteita, joiden seurauksena ihmisillä ja organisaatioilla ei ole voimavaroja kehittää tai pohtia asioita yhdessä. Ajavaksi voimaksi tulee selviytyminen, ja siinä parhaaksi menetelmäksi suojautuminen ja vain omista asioista huolehtiminen.

Toinen polku on sekin melko turvallisuushakuinen. Tässä tulevaisuuskuvasssa kuntien taloustilanne on tasaantunut ja melko vakaa. Työttömyys vähenee Varsinais-Suomessa ja maakunta on mukana monessa muutosprosessissa, kuten digitalisaation edistämässä. Tunnelma on kuitenkin edelleen hiukan varovainen. Maakunnan toimijat osallistuvat korkeatasoisiin kehityshankkeisiin, mutta eivät erityisesti lähde kokeilemaan tai ottamaan riskejä, mikäli se ei ole aivan välttämätöntä.

Kolmas polku on uteliaan ja kekseliään Varsinais-Suomen tie. Tulevaisuuskuvasssa kuntatalous on vakaa ja Varsinais-Suomi houkuttelee osaajia kansallisesti ja kansainvälisesti. Maakunnassa huolehditaan tarkasti ympäristön ja luonnon hyvästä tilasta, ja innovaatioyhteistyö on arkipäivää. Tällä polulla uskalletaan kokeilla ja välillä epäonnistuaakin – sillä vain näin voidaan löytää ratkaisuja muun muassa maailmanlaajuisiin ympäristöhaasteisiin.

Varsinais-Suomi suuntaa kolmannelle polulle, joka toivottavasti vie kohti aktiivisen ratkaisijan roolia. Suunta on kunnianhimoinen ja tavoitteet korkealla, mutta kaikki edellytykset onnistua ja menestyä ovat olemassa. Tahtotilan toteutuminen vaatii kuitenkin paljon työtä, johon tartutaan strategian vision ja toimenpiteiden avulla.

2.2. Aluerakenteen kehittämisen lähtökohdat

Aluerakenne kertoo toiminnan näkymisestä ympäristössä ja siitä, miten ympäristö vaikuttaa toimintoihin. Aluerakenne on kuvaus maankäytön ja yhdyskuntajärjestelmän yhtälöstä; asioiden kiinnittymisestä paikkaan niiden tilallisesta yhteydestä toisiinsa. Fyysinen aluerakenne on usein hitaasti muuttuvaa, mutta toiminnallisesti aluerakenne voi muuttua nopeastikin.

Varsinais-Suomen aluerakenteen kehittämisessä tehdään näkyväksi maakuntastrategian mission, arvojen ja visioiden toteutuminen maakunnassa alueellisella tasolla. Aluerakenteen kannalta tämä tarkoittaa, että alueellisessa päätöksenteossa otetaan huomioon edellä mainitut suunnitelman osat jokaisella aluekehitystä koskevalla saralla. Näillä toimilla taataan, että 2040-luvun Varsinais-Suomi on yhtenäinen, eläväinen, moderni, kulttuuripääomaansa ja luontoaan vaaliva, toimiva maakunta.

Varsinais-Suomi valitsee tulevaisuuden rakentamisessaan aktiivisen ratkaisijan polun. Aluerakenteen näkökulmasta tätä lähdetään toteuttamaan tunnistamalla omia vahvuuksia ja resursseja entistä paremmin, sekä vahvistamalla maakunnan rooleja toimijaverkostoissa näistä lähtökohdista. Tulevaisuuden kannalta on tärkeää, että Varsinais-Suomi näyttäytyy muiden maakuntien joukossa osana toimivaa ja monipuolista kokonaisuutta. Vahvuuksina voidaan mainita erinomaiset puitteet ja keskeinen sijainti matkailulle ja kaupankäynnille, vahva maanviljelyelinkeino, rikas kulttuuriperintö ja erityinen saaristoluonto. Maakunta on kooltaan helposti saavutettava, sillä maakuntakeskuksesta Turusta on maakunnan kaikille laidoille matkaa vain noin sata kilometriä.

Varsinais-Suomi on osa Euroopan laajuista Skandinavia-Välimeri ydinverkkokäytävää ja aluerakennetta tulee kehittää tämän mukaisesti. On kuitenkin huomioitava, että kehityksen ei tarvitse tarkoittaa pelkkää taloudellista ja rakenteellista kasvua, vaan sen mittareina tulee tunnistaa muitakin seikkoja. Viisautta on tunnistaa olemassa olevat resurssit ja käyttää niitä tehokkaasti ja kestävästi, ja aluerakenteessa tämä näkyy alueellisten ominaispiirteiden tunnistamisena ja kestävästä hyödyntämisestä. On tärkeää tavoitella kasvua vain, jos se on hallittua ja resurssiviisasta.

Maakunnan väestömäärä kasvaa maltillisesti ja tasaisesti. Tämä auttaa maakunnan alueellisessa suunnittelussa, koska toimintojen kehittämisen on mahdollista pysyä maltillisen kasvun mukana.

Kuva 2: Maakunnan kolme skenaariota.

Muutostekijät	1. Varsinais Suomi suojautuu	2. Varsinais Suomi on luotettava rivitoimija	3. Varsinais Suomi on aktiivinen ratkaisija
Kunnat	Kriisikuntien määrä kasvaa. Kunnat yrittävät selviytyä ja niiden katse on "sisään päin". Turku taantuu ja muutkin kunnat kuihtuvat.	Kuntien talous tasapainottunut. Osa kunnista tekee yhteistyötä. Investointeja lähtenyt liikkeelle.	Kuntien talous on vakaalla pohjalla ja ne investoivat tulevaisuuteen. Kuntien välinen yhteistyö hyvää ja aktiivista.
Työllisyys	Työttömyys kasvaa, rakennetyöttömyys lisääntyy. Erityisesti maahanmuuttajien on hyvin vaikea löytää työtä.	Rakennetyöttömyys on vähentymässä ja kohtaanto parantumassa kaikkien työnhakijaryhmien osalta.	Maakunta houkuttelee osaajia, täystyöllisyys on lähellä. Myös maahanmuuttajilla ja kansainvälisillä osaajilla on yhtäläiset mahdollisuudet löytää työtä.
Yritystoiminta	Meri- ja telakkateollisuus eivät kannata, uusia menestyjiä ei nouse. Yritysten pääkonttorit ovat siirtyneet muihin maakuntiin. Toimijat ovat lähinnä pk-yrityksiä, jotka toimivat paikallisesti.	Meri- ja bioalojen ja muiden vahvojen toimialojen kehitys vakaata, uusien toimialojen kehittämiseen panostetaan. Houkuttelemme muutamia suurempien yritysten konttoreita alueelle.	Vahvat toimialat (meri, bio, lääke) menestyvät, uusia menestyjiä syntyy (esim. matkailu, turvallisuus). Yhä useampi kansainvälisesti toimiva yritys perustaa konttorin myös Varsinais-Suomeen.
Osaaminen	Tekniikan osaajat jättävät maakunnan, osaaminen siiloutuu eikä kokeiluille tai poikkitieteelliselle yhteistyölle ole resursseja. Panostus tutkimus- ja kehitystyöhön laskee.	Tekniikan osaaminen on vahvistumassa, eri osaamisalojen yhteistyö lisääntyy, TKI-panostukset kasvavat.	Tekniikan osaaminen on vahvaa ja eri osaamisalat täydentävät toisiaan luovasti. TKI-panostukset ennätyskellisiä.
Teknologia	Digitalisaatiosta hyötyvät vain parempiosaiset.	Digitalisaatio etenee tasa-arvoisesti.	Palvelut asukkaille tuotetaan laadukkailla digipalveluilla. Digitalisaatio on yhteisöllistä ja siinä yhdistyy fyysinen kohtaaminen ja palvelutuotanto.
Väestö	Väestökehitys kääntyy negatiiviseksi. Syrjäytyneiden määrä kasvaa, sosiaalinen integraatio epäonnistuu. Asukkaisiin kohdistuva tuki on lähinnä hallinnollista viranomaistukea. Varsinaissuomalaisilla on aikaisempaa enemmän terveyshuolia.	Syrjäytyminen vähenee, maahanmuuttajien määrä lisääntynyt, integraatio etenee. Toteutetaan kokeiluja, joiden kautta pyritään tukemaan aktiivista kansalaisuutta. Huoltosuhte p pysyy ennallaan.	Hyvinvoiva ja onnellinen, monikulttuurinen väestö. Ikäryhmien voimavarat tunnistetaan: ihmisillä on vahva kokemus omasta merkityksellisyydestä, voimista ja elämänhallinnasta. Väestö on tervettä. Varsinais-Suomi houkuttelee uusia asukkaita kansallisesti ja kansainvälisesti.
Infrastruktuuri	Infra rapautuu ja sitä ylläpidetään mahdollisuuksien mukaan, investointeihin ei ole varaa.	Investoinnit fyysiseen ja digitaaliseen infraan takaavat maakunnan kehittämisen. Monipaikkaisuus on yksi maakunnan valteista.	Investoinnit takaavat toimivan ja kehittyvän fyysisen ja digitaalisen infrastruktuurin. Paikkariippumattomuus on elämisen ja työskentelyn normi.
Maatalous	Ilmastonmuutoksen tuomiin muutoksiin ei pystytäkään vastaamaan, tuotanto ei ole monipuolistunut ja sen volyyymi vähenee.	Maatalous on onnistunut voittamaan suuren osan ilmastonmuutoksen tuomista muutoksista ja kehittyvä vähitellen.	Maatalous kehittyy ja perustuu kestävään, monipuoliseen ja -lajiseen tuotantoon. Varsinais-Suomesta on muodostumassa Euroopan ruoka-aitta.
Luonto / saaristo	Luonnonmullistukset seuraavat toisiaan, toipumista ilmastomuutoksesta ei tapahdu. Resurssit luontoa suojeleviin panostuksiin ovat vähissä. Saaristomeren tila heikkenee edelleen.	Luonnon merkitys ymmärretään, ja panostetaan luonnon suojelemiseen ja sen ehdoilla tapahtuvaan hyödyntämiseen. Luonnon terveysvaikutukset ymmärretään ja niihin ohjataan. Saaristomeren kuormitus vähenee ja meren tilan heikkeneminen on pysähtynyt.	Luonto on erottamaton osa maakunnan asukkaiden hyvinvointia. Luonnonsuojelu ja luonnon hyödyntäminen virkistykseen ja matkailuun toimivat käsi kädessä menestyksekkäästi ja kestävästi. Saaristomeren tila on kehittynyt suotuisasti ja paranee koko ajan.
Yhteistyö	Toimijat kilpailevat vähentyvistä resursseista, yhteistyörakenteet rapautuvat. Sektoreiden välillä on epäilyä rooleista, vastuista ja mahdollisuuksista. Kumpuun ei kannata.	Yhteistyö toimijoiden kesken on toimivaa ja yhteistyörakenteet kehittyvät jatkuvasti. Eri sektorit tunnistavat toistensa roolit ja toimivat asiakohtaisesti hyvin yhteen.	Maakunta profiloituu kumppanuuden kentäksi sekä kotimaassa että Euroopassa. Kansalaisyhteiskunta, julkinen ja yksityinen sekä tutkimussektori ovat muodostaneet luontevia ja jatkuvasti toimivia ekosysteemejä.

Varsinais-Suomi on kulttuuriperinnöltään, ympäristöltään sekä sijainniltaan erityinen. Kehitettäessä aluerakennetta näihin arvoihin ja ominaisuuksiin tukeutuen, tulee noudattaa kestävyiden kolmijaon periaatteita ja varmistaa ekologisen, taloudellisen sekä sosiaalisen ja kulttuurisen kestävyiden toteutuminen. Ideaalisesti kaikki kolme eri kestävyiden osa-aluetta tukevat ja ruokkivat toistensa tavoitteita.

Pitkäjänteisen aluerakenteen suunnittelun lähtökohtana ovat demokraattisesti hyväksytyissä maakuntakaava-, liikennejärjestelmä- ja merialuesuunnitteluprosesseissa tehdyt linjaukset.

2.3. Maakunta varsinaissuomalaisin silmin

Maakuntastrategian teemat ovat tärkeitä ja näkyvät jokaisen maakuntalaisen elämässä, vaikka toteutus tapahtuukin pääosin erilaisten organisaatioiden yhteistyönä. Strategian valmistelun aikana toteutettiin parikymmentä pientä haastattelua, joiden avulla kurkistettiin Varsinais-Suomessa asuvien ihmisten ajatuksiin maakunnasta, heille tärkeistä teemoista ja tulevaisuuden toiveista. Esiin nousseet asiat ovat linjassa strategian teemojen kanssa, ja moneen liittyen maakuntaohjelman puolelta löytyykin suora toimenpide! Voit tutustua haastatteluihin ja heidän vinkkaamiinsa maakunnan mansikkapaikkoihin tarkemmin verkkosivuilla, jotka löydät osoitteesta www.varsinais-suomi.fi.

2.3.1. Elämänlaatua ja mahdollisuuksia

Haastattelujen perusteella elämä Varsinais-Suomessa tarjoaa elämänlaatua ja monipuolisia mahdollisuuksia, ja maakuntaan muuttoa harkitsevalle on paljon hyvää kerrottavaa. Luonnon, oman tilan, rauhan, avoimuuden, hyvien palvelujen, turvallisuuden, lyhyiden välimatkojen ja sujuvan liikkumisen merkitys korostuu. Varsinais-Suomessa elämän rytmi on monelle sopiva.

Saariston ja maaseudun pienet kylät, suurempien kaupunkien kulttuuritarjonta ja Turun jokirannan kansainvälinen tunnelma viehättävät. Vaikka maine etäisistä varsinaissuomalaisista on tiukassa, ovat ihmiset todellisuudessa avuliaita, ystävällisiä ja suvaitsevaisia. Maahanmuuttajiin ja maassa muuttajiin suhtaudutaan positiivisesti ja uusia tulokkaita odotetaan mielenkiinnolla.

Asuinkustannuksiltaan Varsinais-Suomi on edullinen moniin muihin suomalaisiin alueisiin verrattuna. Maakunnasta on hyvät kulkuyhteydet muualle Suomeen, Ruotsiin ja Eurooppaan.

Varsinais-Suomeen muuttoa pohtivaa henkilöä todennäköisesti kiinnostaa seudun työllisyystilanne, joka on hyvä. Työtä on tällä hetkellä tarjolla enemmän kuin tekijöitä ja elinkeinoelämä on monipuolista ja kilpailukykyistä. Yrittäjää houkuttelee tieto, että maakunnassa on hyvä henki ja halu verkostoitua tekijöiden kesken. Koulutusmahdollisuudet Varsinais-Suomessa ovat erinomaiset, tarjonta laadukasta ja opiskelijaelämä tietyksi vilkaista.

2.3.2. Tulevaisuudelta toivotaan kestävyttä ja monipuolisia mahdollisuuksia

Tulevaisuudessa haastatteluihin osallistuneet toivovat omaan elämäänsä hyvinvointia, terveyttä, hyvää asumista, toisista huolehtimista, suvaitsevaisuutta ja turvallisuutta – koko maakunnan alueella. Moni toivoo kulttuurielämän monipuolistuvan ja kansainvälistyvän entisestään, ja haluaisi nähdä panostuksia erilaisten kulttuuripalvelujen, kuten museoiden toimintaan.

Koulutuksen ja työelämän osalta toivotaan joustavuutta ja monipuolisuutta. Työelämän uudet haasteet, kärkialojen kasvu, teknologiset ratkaisut, mielenkiintoiset projektit, yrittäjyyden opettaminen ja tukeminen, sekä työn paikkariippumattomuus kiinnostavat. Oman osaamisen kehittäminen itselle sopivilla tavoilla on tärkeää.

Haastatellut toivovat vihreämpiä liikkumisen mahdollisuuksia esimerkiksi aikaisempaa parempien junayhteyksien avulla. Monipuoliset lentoyhteydet puolestaan mahdollistaisivat nopean ja sujuvan liikkumisen kansainvälisesti. Liikkumisen yhteyksien pitää toimia sujuvasti myös maakunnan sisällä, esimerkiksi ulkosaariston ja mantereen välillä. Tulevaisuudelta toivotaan lisää yhteistyötä niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.

Varsinais-Suomen ainutlaatuinen luonto on yksi tärkeimmistä asioista varsinaissuomalaisen elämässä, nyt ja tulevaisuudessa. Ymmärrystä luonnon merkityksestä ihmisten hyvinvoinnin kannalta halutaan vahvistaa. Saaristomeren ja Itämeren vedenlaatua pitäisi saada nopeasti parannettua ja ilmastonmuutokseen suhtautua vakavammin. On tärkeää, että otamme innovaatiot käyttöön tässä työssä! Elinkeinojen, kuten matkailun, osalta täytyy löytää tasapaino luonnon suojelemisen kanssa.

Vakka-Suomen seutu

Vakka-Suomi on reilun 31 000 asukkaan seutukunta, joka koostuu Kustavin, Laitilan, Pyhärannan, Taivassalon, Uudenkaupungin ja Vehmaan kunnista. Seudulla on paljon metalliteollisuutta, jalostus ja alkutuotanto muodostavat suuren osan elinkeinorakenteesta.

Seudun painopisteitä ovat kulkuneuvo- ja metalliteollisuus, meriklusteri, elintarvikeala, maatalous- ja kalatalous, matkailu

sekä hyvinvointiala.

Seudun hallitsevia

piirteitä ovat

maaseutumaisema

ja merellisyys, sillä

kaikki seudun

kunnat Laitilaa

lukuun ottamatta

sijaitsevat rannikolla.

Vakka-Suomen seutu

Turun seutu

Turun seutu koostuu 11 kunnasta, joita ovat

Kaarina, Lieto, Masku,

Mynämäki, Naantali,

Nousiainen, Paimio, Raisio,

Rusko, Sauvo ja Turku. Asukkaita

alueella on noin 336 000. Seudun keskus

ja suurin kaupunki on noin 195 000 asukkaan

Turku, joka on myös maakunnan pääkaupunki.

Alueen elinkeinorakenne on monipuolinen koostuen

esimerkiksi elintarvike-, laivanrakennus-, lääke-,

metalli- ja tietotekniikkateollisuudesta. Myös palvelutarjonta

on laaja ja kattava. Turun seutu on monipuolinen alue, joka

kätkee sisälleen niin vilkkaan kaupunkielämän sykkeen

kuin rauhallisen saariston ja maaseudun.

Turunmaan seutu

Turunmaan seutuun kuuluvat kaksikieliset saaristokunnat

Kemiönsaari ja Parainen. Asukkaita seudulla on yhteensä

lähes 22 000. Tärkeitä elinkeinoja ovat palveluelinkeinot ja

teollisuus. Seutukunta on suosittu matkailukohde, joka hou-

kuttelee muun muassa kauniilla ja monipuolisella saaristo-

luonnolla. Alueelta löytyvät toimivat peruspalvelut sekä laaja

tarjonta matkailupalveluita.

Loimaan seutu

Loimaan seutukunta muodostuu viidestä kunnasta (Aura, Koski Tl, Marttila, Oripää, Pöytyä) ja yhdestä kaupungista (Loimaa). Asukkaita seudulla on noin 34 000. Loimaan

seutukunnassa peruspalvelut ovat hyvin saatavilla. Seudun

keskus on noin 16 000 asukkaan Loimaan kaupunki, joka

tarjoaa monipuoliset julkiset ja kaupalliset palvelut. Loimaan

seutukunnan kärkialoja ovat kone- ja

metalliteollisuus, mekaaninen puuteollisuus,

rakennusmateriaaliteollisuus ja

elintarviketeollisuus.

Maataloudella on vahva perinne alueella. Seutu on

Varsinais-Suomen

maatalousvaltaisinta aluetta

ja sitä kutsutaankin

Varsinais-Suomen

vilja-aitaksi.

Loimaan seutu

Turun seutu

Salon seutu

Salon seutu

Salon seutukunta sijaitsee suotuisasti

Turun ja Helsingin välisellä alueella. Seutukuntaan

kuuluvat Salo ja Somero. Asukkaita seudulla on

noin 60 000. Halikonlahden rannalla sijaitseva Salo

on maapinta-alaltaan Varsinais-Suomen suurin kunta

ja väkiluvultaan toiseksi suurin Turun jälkeen. Salo tarjoaa

asukkailleen hyvät palvelut, jotka sisältävät monipuoliset

ostos- ja aktiviteettimahdollisuudet, ml. Teijon kansallispuis-

ton. Tärkeä työllistäjä seudulla on ICT-ala. Muita keskeisiä

aloja ovat palveluliiketoiminta, akkuteollisuus, logistiikka ja

metalliteollisuus, jolla on seudulla pitkät perinteet. Somero

on yksi Suomen merkittävimmistä maatalouspitäjistä, joka

tarjoaa asukkailleen hyvät peruspalvelut. Tuotannollista

toimintaa kunnassa on esimerkiksi elektroniikka-,

elintarvike-, metalli- ja rakennusala.

3. Kestävien kumppanuuksien Varsinais-Suomi – Varsinais-Suomen maakuntasuunnitelma

Maakuntasuunnitelma on maakuntastrategian lakisääteinen osa, joka osoittaa maakunnan tavoitellun kehityksen pitkällä tähtäimellä. Sen sisältämät missio, visiot ja arvot kertovat, mikä yhteistyön tarkoitus on, mihin pyrimme ja miten yhdessä toimimme. Se sisältää myös vision maakunnan aluerakenteesta, joka puolestaan kuvailee sitä, miten toimijat alueella asettuvat ja miten toiminnot tulevaisuudessa näkyvät ympäristössä strategian mukaisesti. Aluerakenteen visiolla asetetaan tavoitteita maakunnan alue- ja yhdyskuntakehitykselle siten, että maakuntastrategian tavoitteiden mukaisia toimenpiteitä olisi alueilla mahdollisimman edullista ja hyödyllistä toteuttaa.

Varsinais-Suomen maakuntasuunnitelman 2040+ määrittelämä missio, eli olemassaolon peruste ja tarkoitus, on kestävien kumppanuuksien Varsinais-Suomen rakentaminen. Kestävien kumppanuuksien Varsinais-Suomessa yhteistyö perustuu yhteiseen ja jatkuvaan oppimiseen sekä yhdessä sovittuihin toimintamalleihin, joiden avulla rakennetaan tulevaisuutta, jossa visiot toteutuvat. Kestävä kumppanuus on pitkäjänteistä työtä, jota hankkeiden tai muuten määriteltujen ponnistusten tuomat aikataulut tai teemat eivät rajoita.

Kestävän kumppanuuden kautta tavoittelemme Varsinais-Suomea, joka on vuonna 2040 hyvinvoiva, kasvuhakuinen ja tietoon perustuvien puhtaiden ratkaisujen tuottaja. Näitä yhteistyön visioita täydentää visio aluerakenteesta, joka on tasapainoinen yhdistelmä modernia kaupunkikulttuuria, perinteikästä maaseutu- ja kylämiljöötä, ainutlaatuisia saaristoja sekä vaalittua luonnonympäristöä.

3.1. Kumppanuus on vastuullisuutta, saavutettavuutta, luottamusta ja uteliaisuutta

Varsinais-Suomen maakuntasuunnitelmassa 2040+ määritellyt arvot kertovat, miten työtä yhdessä tehdään: vastuullisesti, saavutettavasti, luotettavasti ja uteliaasti.

Onnistunut yhteistyö perustuu luottamukseen: yhteistyökumppanien kuulemiseen ja siihen, että työtä tehdään kaikkia kuullen, erilaiset mielipiteet hyväksyen ja yhteisen hyvän eteen. Luottamus on arvostavaa ja kunnioittavaa yhteistyötä. Luottamuksen ilmapiirissä on helppo olla utelias ja uskaltaa vähän enemmän. Utelias mieli ei lannistu vastoinkäymisistä vaan kokeilee aina uutta tapaa toteuttaa tavoitteensa. Uteliaisuus on kehittämisen ja innovaatioiden lähtöoletus: tahto oppia ja tehdä aina hiukan paremmin, hiukan eri tavalla. Luotettava ja utelias yhteistyö ei ole vain sisäpiirin etuoikeus, vaan maakunnallisen kumppanuuden avoimuus ja saavutettavuus, niin henkisesti kuin vaikkapa logistisesti tai digitaalisesti, ulottuu kaikille yhteistyön aloille ja kanaviin, myös maakunnan ulkopuolelle ja kansainvälisesti. Kaiken työn taustalla oleva vastuullisuus kertoo siitä, että työn vaikutukset nähdään nykyhetkeä kauemmas. Vastuullisen ja kestävän toiminnan seurauksena luonto, ihmiset ja elinkeinot menestyvät ja voivat hyvin myös vuosikymmenten päästä.

3.2. Tulevaisuuden Varsinais-Suomi on hyvinvoiva, kasvuhakuinen ja tietoon perustuvien puhtaiden ratkaisujen tuottaja

Maakunnalliselle yhteistyölle pitää uskaltaa asettaa visioita, jotka ovat kunnianhimoisia, mutta mahdollisia toteuttaa. Vuoteen 2040 mennessä Varsinais-Suomi on tehnyt monia rohkeita ratkaisuja ja ottanut lukuisia askelia, joiden tuloksena voidaan katsoa taaksepäin hyvillä mielin. Kuvaus Varsinais-Suomesta kahdenkymmenen vuoden kuluttua kiteytyy neljään visioon. Tuolloin Varsinais-Suomi on hyvinvoiva, kasvuhakuinen ja tietoon perustuvien puhtaiden ratkaisujen tuottaja.

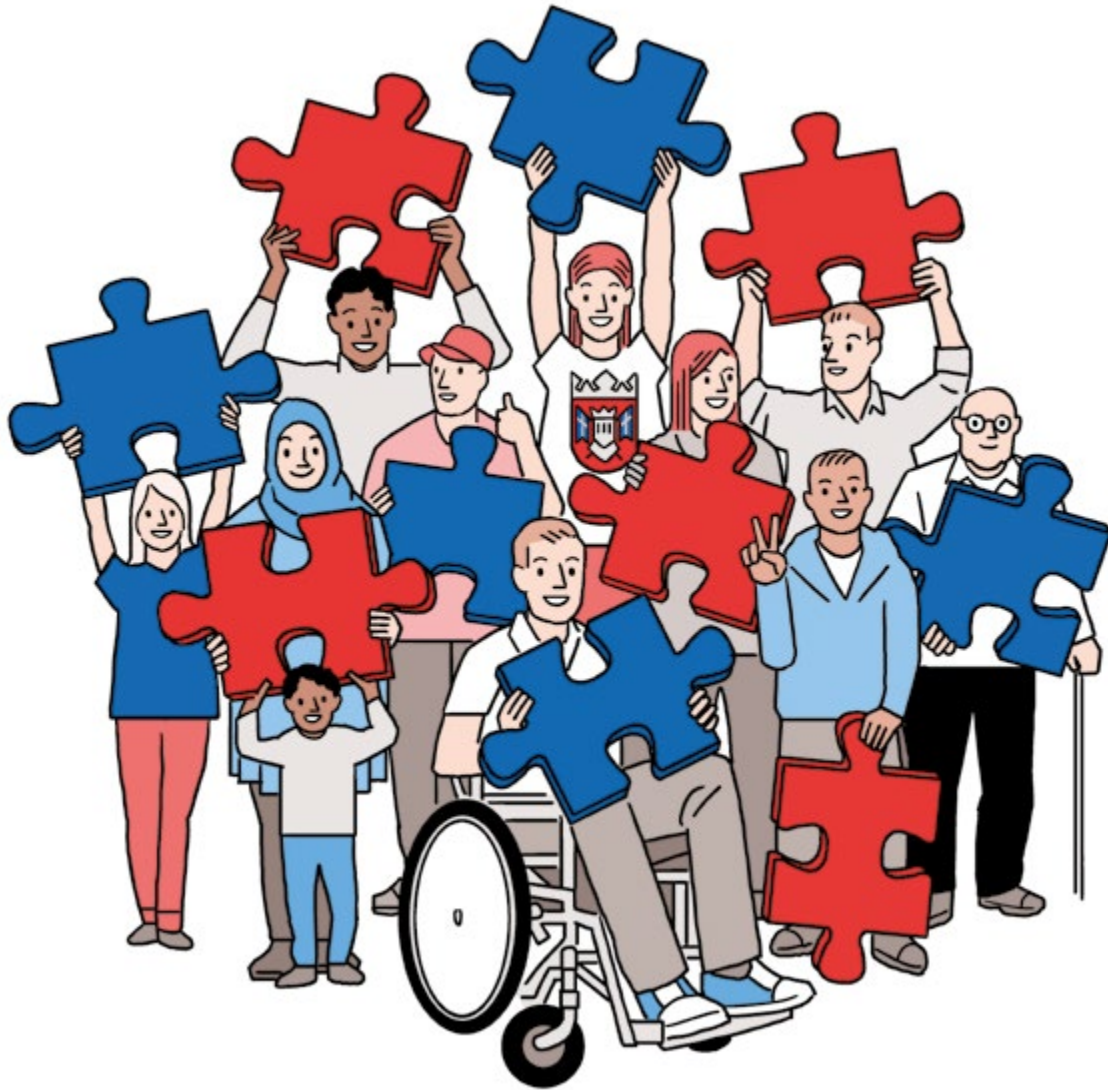
3.2.1. Puhtaiden ratkaisujen, innovaatioiden ja kestävän kasvun hiilineutraali edelläkävijä

Ilmastonmuutos, luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen ja resurssien ylikulutus muuttavat maailmaa ja toimintaympäristöä. Tarvitaan kokonaisvaltaista suunnanmuutosta ja kestävyteen perustuvaa yhteiskuntaa. Ekologisella jälleenrakennuksella on kiire, ja toimeen on tartuttava heti.

Varsinais-Suomen vision mukaan maakunta on vuonna 2040 puhtaiden ratkaisujen, innovaatioiden ja kestävän kasvun hiilineutraali edelläkävijä. Maakunta tarjoaa ratkaisuja Euroopan

ja maailmanlaajuisen vihreän siirtymän tueksi. Laadukkaat ja luotettavat yhteistyöverkostot ovat hyvä paikka innovaatioiden synnyttämiseen. Ruokaketjua kehitetään jatkuvasti kohti Itämeren alueen ympäristö- ja ilmastokestävimpiä ratkaisuja. Varsinais-Suomessa liikutaan kestävästi ja sujuvasti, ja elämä on monipaikkaista, kunkin oman valinnan mukaan.

3.2.2. Jokaiselle hyvinvoinnin mahdollisuuksia tarjoava yhteisöllinen maakunta

Suomalainen väestö vanhenee, kun elinikä pitenee ja syntyvyys on alhainen. Kun maahanmuuton seurauksena väestö tulee heterogeenisemmäksi, tapahtuu samanaikaisesti useita muutoksia: väestö ikääntyy ja monimuotoistuu, ja eri väestöryhmien tarpeet muuttuvat. Uudet tavat tehdä töitä ja elää – vaikkapa monipaikkaisesti – luovat edellytyksiä muutokselle.

Varsinais-Suomen vision mukaan maakunta on vuonna 2040 jokaiselle hyvinvoinnin mahdollisuuksia tarjoava yhteisöllinen maakunta. Maakunnassa panostetaan syrjäytymiskehityksen ja yksinäisyyden vähentämiseen. Avoin asenneilmapiiri vahvistaa turvallisuutta. Yhteisöllinen ja monikulttuurinen yhteiskunta ammentaa osallisuudesta, taiteesta, kulttuurista ja ympäristöstä hyvinvointia, ja hyvinvoinnista elinvoimaa. Varsinais-Suomessa kukin pystyy osallistumaan sekä koulutukseen että työelämään, kykyjensä mukaan, yhdenvertaisesti. Nämä tekijät houkuttelevat ihmisiä ja yrityksiä tulemaan ja jäämään Varsinais-Suomeen.

3.2.3. Yhdessä tekemisen ja tietoon perustuvien päätösten maakunta

Yhteiskunta muuttuu ja verkostomainen valta voimistuu maailmassa. Asiat eivät enää tapahdu "jossain muulla", vaan "täällä", meidän kaikkien keskuudessa ja monesti mobiililaitteiden kautta heti käsissämme ja tiedossamme. Päätöksentekoon ja vaikuttamiseen täytyy kehittää uudenlaisia, kansalaisia lähellä olevia viestintä- ja toimintamahdollisuuksia.

Varsinais-Suomen vision mukaan maakunta on vuonna 2040 yhdessä tekemisen ja tietoon perustuvien päätösten maakunta. Varsinais-Suomessa tunnustetaan yhteistyön merkitys ja luodaan pitkäjänteisesti ja vuorovaikutteisesti

kaikille yhdenvertaisia mahdollisuuksia osallistua maakunnan kehittämisen eri kokonaisuuksiin ja vaiheisiin.

Yhdessä tekeminen on huolellista valmistautumista päätösten tekoon – joko osana virallista päätöksentekomenettelyä tai osana erilaisten yhteistyöryhmien kehittämistoimintaa. Valmistautuminen perustuu laajan yhteistyön lisäksi tietoon, joka on tutkittua ja perusteltua: vertaisarvioitua tutkimustietoa, asiantuntijatietoa tai näitä täydentävää kokemustietoa. Kun puhalletaan yhteen hiileen, on osallistuminen mielekästä ja vaikuttaa lopputulokseen.

3.2.4. Muutoksia ennaoiva ja kasvuhakuinen digimaakunta

Teknologia ja uudet sovellukset valtaavat koko ajan alaa. Digitalisaatio sekä tuo mahdollisuuksia että luo eriarvoisuutta. Vauraus maailmassa keskittyy ja maapallon kuormitus kasvaa. Kun teknologia sulautuu kaikkeen ja talousjärjestelmät etsivät uusia suuntia, miten kasvu saavutetaan niin, että samalla hyvinvointi lisääntyy ja ympäristön tila paranee?

Varsinais-Suomen vision mukaan maakunta on vuonna 2040 muutoksia ennaoiva ja kasvuhakuinen digimaakunta: kansainvälisesti tunnettu tieteen, kulttuurin ja yrittämisen

toimijayhteisö, jossa yhtenäinen ja monialainen toimijaverkko houkuttelee investoimaan ja luomaan kestäväää ja innovatiivista yhteiskuntaa. Varsinais-Suomi on tasa-arvoisen digitalisaation ja osaamisen sekä työperäisen maahanmuuton edelläkävijä, joka kasvaa kestävästi keskimääräistä nopeammin. Maakunnan kasvu perustuu ensi sijassa osaamiseen, monipuoliseen elinkeinorakenteeseen, innovaatioihin ja digitalisaation menestyksekkääseen hyödyntämiseen. Näin Varsinais-Suomi houkuttelee uusia investointeja ja toimeliaisuutta.

3.3. Aluerakenteen visio

2040-luvun Varsinais-Suomi on tasapainoinen yhdistelmä urbaania kaupunkikulttuuria, perinteikästä maaseutu- ja kylämiljöötä, ainutlaatuista saaristoa sekä vaalittua luonnonympäristöä. Aluerakenteen lähtökohtana on ekologinen, sosiaalinen ja kulttuurinen sekä taloudellinen kestävyys: luonnonmukaisuuden, tasa-arvon ja korkean elämänlaadun yhdistäminen.

Maakunnan ekologisessa jälleenrakentamisessa on edistetty esimerkiksi ja vuosikymmeniä aiemmin asetetut hiilineutraaliuden tavoitteet on ansiokkaasti saavutettu edellisellä vuosikymmenellä. Varsinais-Suomi on onnistunut sopeutumaan ilmastomuutoksesta aiheutuviin toistuviin säään ääri-ilmiöihin ja luonnonolosuhteiden muutoksiin.

Luonto on lähellä kaikkialla maakunnassa. Noin puolet pinta-alasta kuuluu saaristoon, jossa Itämeri on koko ajan läsnä. Työ Itämeren suojelemiseksi on aktiivista ja jatkuvaa. Meriympäristön ja vesistöjen tila on hyvä. Saaristoa vaalitaan, mutta myös hyödynnetään kestäväällä tavalla veneilyyn, kalastukseen, risteilyliikenteeseen ja eri vuodenaikojen elämysmatkailuun. Saaristo- ja maaseutuympäristöt kukoistavat lähimatkailun, lähiruoan sekä alueellisesti erikoistuneen elinkeinorakenteen tukemana. Maakunnan mannerosat muodostavat sekoituksen jalopuu- ja lehtimetsiä, perinteikästä maaseutumaisemaa sekä sisämaassa myös erämaamaista korpi- ja suomaisemaa. Nämä tarjoavat mainiot puitteet vapaa-ajan asumiselle, retkeilylle, uusille maastoliikuntamuodoille ja luonnonläheiselle elämäntyyliä.

Maakunnan aluerakenteen runkona toimivat Suomen suurimpiin lukeutuva Turun kaupunkiseutu sekä elinvoimaiset seutukeskukset Salo, Uusikaupunki, Parainen ja Loimaa. Näitä ympäröivät maaseudut ja saaristo paikalliskeskustyneen täydentävät Varsinais-Suomen paikkojen verkostoksi, jossa kaupunki ja luonto, nykypäivä ja historia sekä perinteet ja innovatiivisuus yhdistyvät toisiinsa.

Aktiivisen asuntopolitiikan ja maakunnan tasapainoisen kehittämisen ansiosta myös Turun kaupunkiseutu pystyy tarjoamaan edullista asumista menestyvän elinkeinoelämän työntekijöille. Tunnin junan myötä koko Varsinais-Suomi on osa kestäväää Etelä-Suomen asunto- ja työmarkkina-aluetta ja kilpailukykyinen vaihtoehto kansainvälisille yrityksille ja toimijoille.

Vuonna 2040 Varsinais-Suomi on koko Suomen keskeinen väylä Itämeren alueelle ja Eurooppaan. Yhteydet etelärannikkoa myöten pääkaupunkiseudulle ja Venäjän suuntaan, koilliseen Tampereen kautta Sisä-Suomeen sekä länsirannikkoa myöten Pohjois-Suomeen muodostavat Varsinais-Suomesta merkittävän linkin osana Suomen ulkomaanyhteyksiä, henkilö- ja tavaraliikennettä sekä huoltovarmuutta. Satamaverkosto sekä Turun lentoasema kuuluvat Suomen liikennöidyimpiin ja kansainvälisesti toimivimpiin yhteyksiin.

Maltillinen, ympäristön ja yhteiskunnan kantokyvyn mukainen väestönkasvu on ollut maakunnan menestystekijä alueiden ja kaupunkiseutujen välisessä kilpailussa. Vetovoimatekijöiden ja kasvun yhteensovittaminen ja suuntaaminen on vaatinut luovuutta ja uusia tulokulmia tuttuihinkin asioihin. Olevia rakenteita tehokkaasti hyödyntämällä on saavutettu monikeskuksisen aluerakenteen ja monipaikkaisten elämäntapojen välinen tasapaino ja yhteen toimivuus. Etenkin pienissä aluekeskuksissa ja haja-asutusalueella tämä on edesauttanut ainutlaatuisen luonnon, kulttuuriperinnön ja historiallisen kerroksellisuuden vaalimista ja hyödyntämistä. Toimivat liikenteen palvelut ja liikenneympäristö sekä tietoliikennetyhteydet ovat mahdollistaneet monipaikkaisen, joustavan elämäntyylin – työn, opiskelun ja vapaa-ajan vaivattoman yhdistämisen koko maakunnassa. Varsinais-Suomen aluerakenne tarjoaa paikasta riippumatta mahdollisuuden kiireettömään, luonnonläheiseen ja sujuvaan elämään.

Maakunnan kasvu painottuu Turun kaupunkiseudulle, joka on jatkanut tasaista kasvua ja väkiluku on ylittänyt 400 000 asukasta. Seutukeskusten ja haja-asutusalueiden pysyvä asukasmäärä on vakiintunut vuoden 2020 tasolle, ja yhä suurempi osa väestöstä asuu taajamissa. Varsinais-Suomen kuntarakenne on edelleen monin paikoin hajanainen, ja usean kunnan väkiluku on Etelä-Suomen mittapuulla pienehkö.

Muiden kuin vakituisten asukkaiden määrä on merkittävästi kasvanut parissa vuosikymmenessä. Kausiluontoisen asuminen määrä vaihtelee vuodenaikojen mukaan muodostaen erityisesti kesällä merkittävän lisäyksen. Ketterät sesonkivaihtelut taajamien toiminnoissa ja liikkuvat palvelut ovat leimallisia 2040-luvun Varsinais-Suomessa. Vierailijoiden ja osa-aikaisten asukkaiden kautta maakuntaan on syntynyt innovatiiviseksi luokiteltavia työpaikkoja etenkin palvelujen alalla.

Liikennejärjestelmän vuosikymmeniä jatkunut johdonmukainen kehittäminen on muokannut varsinaissuomalaista rakennetta eurooppalaisemmaksi: taajamat ovat sujuvasti lihasvoimin liikuttavissa ja eri kulkumuotojen matkaketjut taajamien sisällä ja välillä toimivat maakunnan laajuisesti lähes kaupunkiseututasoisesti. Maakunnan taajamien palvelutaso takaa, että päivittäisasiointi on mahdollista joka puolella maakuntaa. Monipuoliseksi kehittyneen liikennejärjestelmän ansiosta entisestään lyhentyneet matka-ajat takaavat, että korkeankin tason palvelut ovat aina saavutettavissa.

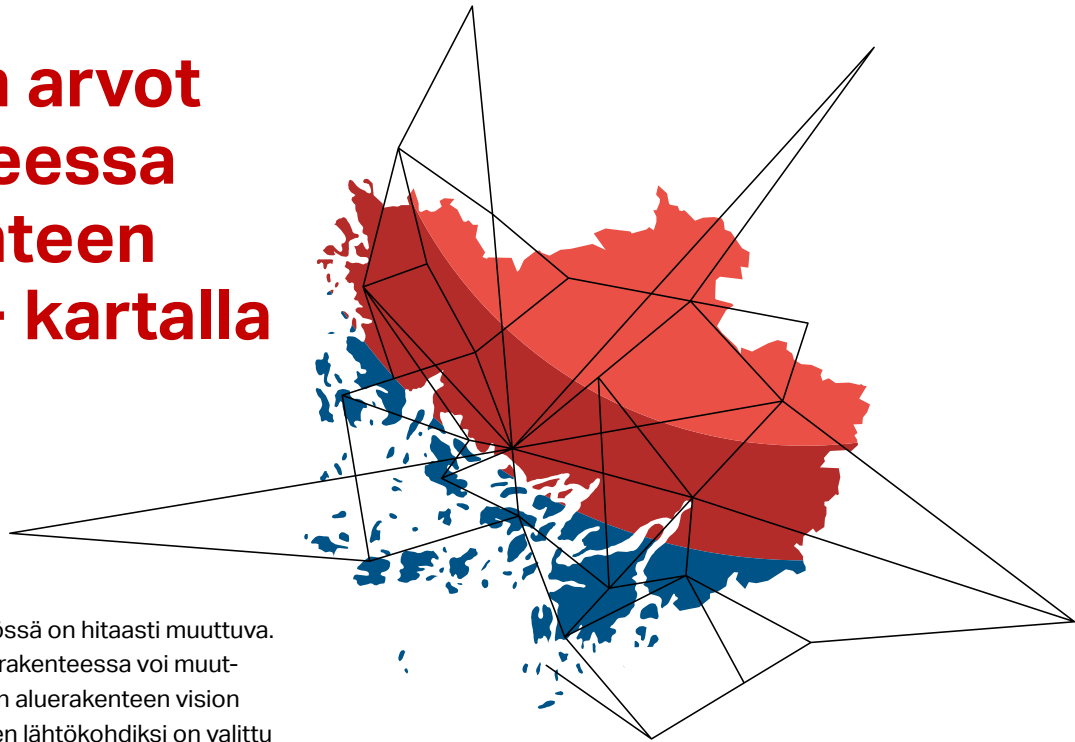
Kestävä liikennejärjestelmä on estänyt ruuhkautumiskehityksen ja mahdollistanut päästötavoitteiden saavuttamisen. Yksityisautoilun tarve on vähentynyt Varsinais-Suomessa. Uudet liikenteen ja kuljetusten palvelut sekä useat kestävä liikunnan vaihtoehdot: paikallisjunaliikenne, toimiva seutuliikenne, yhteiskäyttöön perustuvat liikenteen digitaaliset ratkaisut sekä kävely ja pyöräily tarjoavat vaihtoehdon omalle henkilöautolle.

Kestävän maatalouden, erityisesti viljelyn kasvuyritysten verkosto on juurtunut maakuntaan, ja alan tutkimus-, koulutus- ja kehitysinstituutioilla on merkittävä rooli varsinaissuomalaisten toimijoiden joukossa. Varsinais-Suomessa syntyneet resurssiviisautta edistävät koerakentamisen kohteet ja erilaiset yhteisöllisen rakentamisen prosessit ovat jo jonkin aikaa toimineet esimerkkeinä maakunnan ulkopuolellakin.

Varsinais-Suomi on panostanut vuosikymmenet kohteidensa markkinointiin ja viestintään. Hyvät kansainväliset yhteydet houkuttelevat lomailijoita ja elämysmatkailijoita. Helposti saavutettavat hiljentymisen ja elpymisen paikat kiinnostavat Euroopasta ja myös kauempaa tulevia ulkomaisia ryhmiä. Kesän lisäksi myös talven ja syksyn lomakausista on tullut sesonkiaikaa erityisesti saaristossa ja kylmimpinä talvina myös maaseutualueilla.

Skaalautuva aluerakenteen visio on havainnollistettu maakuntastrategian digitaalisessa tarinakartassa, joka löytyy osoitteesta www.varsinais-suomi.fi/maakuntastrategia.

Maakunnan arvot aluerakenteessa - Aluerakenteen visio 2040+ kartalla

Aluerakenne fyysisessä ympäristössä on hitaasti muuttuva. Ympäristön käyttö ja toiminta aluerakenteessa voi muuttua nopeammin. Varsinais-Suomen aluerakenteen visio 2040+ symbolisen karttakuvauksen lähtökohdiksi on valittu neljä elementtiä – kolme väriä ja viivojen verkosto – joille on suunnattu maakuntastrategian arvoihin kiinnittyvä merkitys (kuva 3). Yksi arvo ei yksin kannattele yhtä kuvan elementtiä, eivätkä elementit siten ole suoraan selitettävissä strategiassa nimetyillä arvoilla. Kuvassa väreillä halutaan ilmaista maakunnan pysyviä ja vaalittavia, hitaasti muuttuvia resursseja ja ympäristön ominaisuuksia. Seitillä, viivojen verkostolla ilmaistaan maakunnassa tapahtuvaa toimintaa – niitä virtalankoja, jotka pitävät Varsinais-Suomen soinnissaan.

Aluerakenteen visiossa korostetut maakuntastrategian arvot vastuullisuus, saavutettavuus, luottamus ja uteliaisuus. Arvoja ohjataan näkymään kaikessa maakunnassa tapahtuvassa toiminnassa. Vaikka kaikki toiminta ei näy ympäristössä, ympäristö lopulta vaikuttaa kaikessa toiminnassa.

Vastuullisuus – osana luontoa

Vastuullisuus aluerakenteessa on kulttuurista, sosiaalista, taloudellista ja ekologista. Suurin vastuu on luonnosta, ympäristön laadusta ja hyvinvoinnista. Tämän takaamisen tulee olla kaiken kehittämisen perusta. Vastuullisuuden konkreettisin kohde Varsinais-Suomessa on Saaristomeres-tä, saariston ja mantereen luonnosta sekä luonnon monimuotoisuudesta huolehtiminen. Aluerakenteen kehittämisessä vastuullisuus on ylläpidon, elvyttämisen ja kasvun hienojakoista yhteensovittamista, tasapainon löytämistä, herkistymistä arvioimaan kasvutarpeita kaikilta näkökulmilta ja löytämään se, missä voidaan keskittyä ylläpidettävyyden tunnistamiseen ja tavoitteluun.

Vastuullisuus – osana luontoa

Luottamus – kaikki mukana

Saavutettavuus – vahvat elinkeinot

Uteliaisuus – uutta tehden, tekevät verkostot

Kuva 3: Aluerakenteen symbolinen karttakuvauks

- Ekologista vastuullisuutta on luonnon puhtauden ja monimuotoisuuden varjelu, päästötavoitteisiin sitoutuminen, kestävä valinnat yksilöstä yhteisöön. Aluesuunnittelussa vastuullisuutta on luontoarvojen osoittaminen ennakoiden sekä monimuotoisuuden huomioiminen ja ymmärtäminen kokonaisuutena. Vastuullisuutta on ajatella alue- ja kaupunkikehityksessä myös rakennettu ympäristö osana ekosysteemiä.
- Sosiaalista vastuullisuutta on erilaisten elämäntyylien ja ihmisryhmien huomiointi skaalautuvasti kaikessa yhdyskuntakehittämisessä, tasa-arvo ja solidaarisuus toiminnassa, päätöksenteon avoimuus ja osallisuus alueiden kehittämisessä.
- Kulttuurista vastuullisuutta on kulttuuriperinnön arvojen nostaminen näkyviin ympäristössä. Maisema-arvojen, perinteiden ja olemassa olevan rakennetun ympäristön vaaliminen, vanhan huomioiminen ja arvostaminen uuden luomisessa. Vastuullista resurssiviisautta on olemassa olevien voimavarojen ja rakenteiden hyödyntäminen, jälleenrakennus ja uusiokäyttö, tarvittaessa totutuista normeista poiketen.
- Taloudellinen vastuullisuus toteutuu kolmen edeltävän vastuullisuuden muodon tullessa huomioitua ja elinkaarijatteluun toteutuessa.

Luottamus – kaikki mukana

Luottamus aluerakenteessa kuvaa keskusverkoston ulkopuolisten alueiden menestyksen ja kehityksen keskinäisriippuvuutta taloudellisesti elinvoimaisempien maakunnan osien kanssa. Väkirikkaiden ja väestötiheydeltään väljempien, isojen ja pienien paikkojen välisessä toiminnassa tarvitaan luottamusta koko maakunnan kattavan ja maakunnan rajat ylittävän toiminnallisen verkoston vahvistamiseksi. Kaikkia eri aluetyyppejä, alueiden käytön muotoja ja asumisen tapoja ja tarvitaan koko maakunnan alueella tulevaisuudessakin.

- Luottamusta on ilmapiiri, jossa löytyy uskallusta investoida, kehittää, innovoida ja toteuttaa. Luottamusta on sallia erilaisia, uusiakin, toiminnan muotoja ja kokeiluja kestävyuden raameissa ja resursseja vaalien.
- Luottamusta on maakunnan ympäristöstä lähtevien voimavarojen tunnustaminen, vaaliminen ja vahvistaminen: monipuolinen luonto, merkittävä kulttuuriperintö, edullinen sijainti, maaseutu, saaristo, yhteydet, kulttuurimaisemat ja -ympäristöt, kielet ja historia.
- Luottamusta alue- ja yhdyskuntarakenteen kehittämisessä on sallia erilaisten tekijöiden vastuunotto ja uskallus tekemiseen.

Saavutettavuus – vahvat elinkeinot

Saavutettavuus aluerakenteessa on edellytys koko maakunnan elinvoimalle, menestyvälle elinkeinoelämälle ja tasapainoiselle kasvulle. Saavutettavuutta tuetaan kestäväällä liikenejärjestelmällä, joka mahdollistaa Turun kaupunkisedun ja seutukeskusten, taajamien, saariston ja maaseudun sekä kaikkien toimijoiden verkostoitumisen. Eri kulkumuotojen käytettävyyttä edistetään: paikallisjunaliikenteen toimintaedellytyksiä parannetaan, pyöräilyyn kannustamisen keinoja selvitetään. Saavutettavuudesta tehdään ajasta riippumattonta.

- Fyysinen saavutettavuus on keskusten ja alueiden välisiä aikaetäisyyksiä, liityntäyhteyksiä, liikkumisen turvallisuutta, julkisen liikenteen toimivuutta, kevyen liikenteen vaihtoehtoja, sekä uusiutuvien energialähteiden huomioimista liikkumisen järjestelmissä että eri ihmisryhmien fyysisten erityistarpeiden huomiointia.
- Ekologinen saavutettavuus on kaikkien kulkumuotojen ja -välineiden kestävyden kehittämistä. Joukkoliikenne tarvitsee riittävän vahvoja kasvukeskuksia, kävely ja pyöräily lähipalveluita ja liikkumiseen kannustavaa ympäristön laatua.

- Saavutettavuus on lähestyttävyyttä. Maakunnan lähestyttävyyttä edistävät viestintä ja markkinointi, helppokäyttöinen palveluverkko ja monitasoisten verkostojen näkyvyys, asioiden tutuiksi tekeminen uusille käyttäjille.
- Saavutettavuutta vahvistetaan tuomalla näkyviin myös aineettomat toiminnalliset ja kulttuuriset yhteydet.

Uteliaisuus – uutta tehden, tekevät verkostot

Uteliaisuus aluerakenteessa kuvaa kuntien ja maakunnan rajat ylittävää yhteistyötä ja vuorovaikutusta sekä toimintaa maakunnan talouden ja vetovoiman kasvun moottorina. Uteliaisuutta edustava toimintaa keskittyy paitsi perinteisesti Turun kaupunkiseudulle ja seutukeskuksiin myös paikasta riippumattomiin verkostoihin ja aineettomiin yhteyksiin. Tulevaisuudessa toiminnan sitoutuminen paikkaan uteliaisuuden nimissä voi löytyä Varsinais-Suomesta yllättävistäkin sijainneista.

- Uteliaisuutta on huomioida moninaistuvat elämäntavat ja mahdollistaa paikkalähtöinen toiminta sekä valmistautua sopeutumaan jopa ennakoimattomaan.
- Uteliaisuutta on luoda kestävät edellytykset monipaikkaisuuden toteuttamiselle.
- Uteliaisuutta on huomioida palveluverkon skaalautuvuus ja kausivaihtelut rakenteissa.
- Uteliaisuutta on kannustaa kestävyttä edistäviin kokeiluihin ja pilotteihin kaikilla mittakaavatasolla – koerakentamisen kohteista uusiin tai uudelleen löydettyihin viljelymuotoihin.
- Uteliaisuutta on avoimesti etsiä uusia yhteistyömalleja yli totuttujen kunta- ja maakuntarajojen, ideoida ja innovoida, omat juuret ja potentiaalit tunnistaen.

4. Visiot todeksi – Varsinais-Suomen maakuntaohjelma

Strategian arvo muodostuu vasta kun se alkaa toteutua ja vaikuttaa asioihin konkreettisesti. Tässä maakuntastrategian työkaluksi tulee maakuntaohjelma, jonka tehtävä on kertoa, millä toimenpiteillä maakuntasuunnitelmassa esitettyjä pidemmän aikavälin visioita toteutetaan. Maakuntaohjelma laaditaan kuntien valtuustokausittain, eli neljän vuoden välein. Sen laatimisesta säädetään laissa alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepoliittikan toimeenpanosta.

Varsinais-Suomen maakuntaohjelma 2022–2025 koostuu 18 tavoitteesta ja 44 toimenpiteestä, jotka toteuttavat maakuntasuunnitelman neljää visiota (kuva 4). Toimenpiteiden määrä on runsas, sillä niiden taustalla on kokonainen maakunta monipuolisine toimijoineen, vahvuuksineen ja toiveineen. Toteutus vaatii siihen tarttuvalta toimijajoukolta yhteistä priorisointia ja suunnitelmallisuutta ohjelmakauden aikana. Toteutus vaatii myös joustavuutta ja kokeilua, ja haasteita kohdatessa uutta ajattelua, sopeutumis- ja ratkaisukykyä.

Kuva 4: Maakuntaohjelman tavoitteet ja toimenpiteet

TAVOITE		TOIMENPIDE
PUHTAIDEN RATKAISUJEN, INNOVAATIOIDEN JA KESTÄVÄN KASVUN HIILINEUTRAALI EDELLÄKÄVIJÄ		
1. Maakunnan kilpailupotentiaali ja innovaatio kyvykyys moninkertaistuu, kun korkeakoulujen, toisen asteen oppilaitosten, yritysten, julkisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyö synnyttää ratkaisuja globaaleihin ympäristöhaasteisiin.	1	Tuodaan vihreän siirtymän innovaattorit ja sijoittajat yhteen kokeilemaan uusia toimintamalleja ja -tapoja ja etsimään avauksia yhteistyölle.
	2	Toteutetaan pilotointi- ja demonstraatiokohteita, joilla edistetään alueen ympäristö- ja ilmasto- ja ilmastohaasteiden ratkaisujen kaupallistamista ja levittämistä.
2. Bio- ja kiertotalous on kannattavaa liiketoimintaa. Uudet bio- ja kiertotalouden toimialamme sekä hiilineutraali energiarjestelmä ovat vankassa asemassa maakunnan elinkeinorakenteessa.	3	Vauhditetaan kiertotalous- ja vähähiilisyysratkaisuja julkisten hankintojen avulla.
	4	Perustetaan kuntien kanssa yhteistyössä paikallisia ja alueellisia bio- ja kiertotalousekosysteemejä.
	5	Rakennetaan hiilineutraalia energiarjestelmää Varsinais-Suomen ilmastotiekartan mukaisesti.
3. Itämeren alueen ympäristö- ja ilmastokestävin maatalous puollittaa ravinnevalumat ja parantaa Saaristomeren tilan tyydyttävästä hyvään.	6	Tehdään Varsinais-Suomesta maatalouden kestävien ratkaisujen pilotointialue: lisätään vaikuttavimpien viljelymenetelmien käyttöä ja kokeillaan ennakkoluulottomasti uusia ratkaisuja.
	7	Tuotetaan avoin Saaristomeren ja sen valuma-alueen seuranta- ja monitorointijärjestelmä, joka hyödyntää ravinnevaluma- ja ravinnekuormitustietoja.
	8	Tehdään varsinaissuomalaisesta ympäristövastuullisesti tuotetusta ruoasta vahva brändi.
	9	Lisätään maatalouden virtojen hyödyntämistä biolaitoksissa, lannan prosessointia, sekä edistetään sekoitevelvoitteen käyttöönottoa.
4. Kaupungit ja maaseudut toimivat tasapainoisesti rinnakkain ja kehittyvät omista lähtökohdistaan käsin.	10	Tehdään Varsinais-Suomesta monipaikkaisuuden edelläkävijä, jossa on myös saaristossa ja maaseuduilla hyvä digitaalisten ja liikkumisen yhteyksien saatavuus.
	11	Kehitetään maakunnan laajuinen joukkoliikennejärjestelmä, joka muodostuu seudullisista ratkaisuista ja eri liikennemuotojen solmupisteistä.
5. Sujuvat liikkumISRatkaisut edistävät toimivaa ja kestävää arkea koko maakunnassa.	12	Edistetään ja kokeillaan uusia kestäviä liikkumisen tapoja ja logistiikan ratkaisuja.
	13	Huolehditaan, että maakunnassa ja maakunnasta liikkuminen on sujuvaa.
	14	Parannetaan pyöräliikenteen yhteyksiä ja edellytyksiä koko maakunnassa.
JOKAISELLE HYVINVOINNIN MAHDOLLISUUKSIA TARJOAVA YHTEISÖLLINEN MAAKUNTA		
6. Väestöryhmien potentiaali tunnustetaan ja hyödynnetään osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia tukien.	15	Tunnistetaan uusia yhteistyön, rahoituksen ja viestinnän keinoja, joilla voidaan vahvistaa maakunnan toimijoiden työtä heikommassa asemassa olevien väestöryhmien ja esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisemiseksi.
	16	Rakennetaan tehokasta kotouttamistoimintaa: otetaan maahanmuuttajat osaksi yhteiskunnan toimintaa ja tuetaan opiskelua ja työllistymistä.
	17	Rakennetaan varsinaissuomalaisen osallisuuden toimintamalleja, jotka tukevat aktiivista kansalaisuutta ja yhteisöllisyyttä.
	18	Korostetaan väestön monikielisuuden vahvuuksia ja mahdollisuuksia palveluissa, matkailussa ja yritystoiminnassa.
7. Saavutettava ja tehokas, tunnustettuihin tarpeisiin perustuva palveluverkko toimii arjen tukena. Ennaltaehkäisevään tukeen panostetaan koko elämänskaaren ajalla.	19	Toteutetaan selvitys osallistavan ja ennakoivan maakunnallisen palveluverkko-suunnittelun tarpeista ja mahdollisuuksista.
	20	Varmistetaan kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyöllä, että molempien tuottamat palvelut ovat vahvasti ja tunnustetusti osana kuntien palveluvalikoimaa.
8. Maakunnan korkea ja monipuolinen osaaminen kanavoituu alueen hyvinvoinniksi. Jatkovaa oppimista ja elämäkokemusta arvostetaan.	21	Varmistetaan mahdollisuus jatkuvaan oppimiseen.
	22	Vahvistetaan ja rakennetaan lisää suoria rekrytointikanavia ja työharjoittelumalleja oppilaitosten ja yritysten välille.
	23	Muodostetaan oppilaitosten ja yritysten yhteistyötä edistäviä ekosysteemejä.
9. Väestö voi hyvin. Ainutlaatuisella monimuotoisella luonnolla, elinympäristöllä, aktiivisella elämäntavalla, kulttuurilla ja kulttuuriympäristöllä on vahva rooli asukkaiden hyvinvoinnin, onnellisuuden ja terveyden edistämässä.	24	Parannetaan kulttuurin monialaista saavutettavuutta ja tuetaan kuntien kykyä ja osaamista tuottaa, hankkia ja mahdollistaa kulttuuri- ja taidepalveluja.
	25	Lisätään kuntien yhteistyötä ulkoilu-, liikunta- ja retkeilypaikkojen kokonaisuuden kehittämisessä ja laaditaan kehittämisen tueksi maakunnallinen ohjelma.
	26	Tuetaan kunnissa tehtävää hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä kulttuurin, luonnon ja elinympäristön hyvinvointivaikutusten sekä terveellisten elintapojen ottamiseksi entistä vahvemmin osaksi maakunnan asukkaiden elämää.

TAVOITE		TOIMENPIDE
YHDESSÄ TEKEMISEN JA TIETOOON PERUSTUVIEN PÄÄTÖSTEN MAAKUNTA		
10. Edelläkävijyyden verkostoyhteistyössä tuotektorit jatkuvaan vuorovaikutukseen ja vahvistaa kehitysmuutetta ja sopeutumiskykyä.	27	Lisätään verkostojohtamisen osaamista ja rakennetaan Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumista maakunnan organisaatioiden aktiivisesti yhdessä tuottama verkostojen ja tavoitteellisen yhteiskehittämisen kokonaisuus.
11. Asukkailla on perustaidot ja -tiedot vaikuttavaan kansalaisuuteen. Viestintä on selkeää ja saavutettavaa ja yhteistyöhön voi turvallisilla mielin luottaa.	28	Otetaan käyttöön konkreettisia keinoja ja malleja aktiivisen kansalaisuuden ja keskustelun lisäämiseksi yhteistyössä muun muassa vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa.
	29	Parannetaan palvelumuotoilulla erityisesti julkisen sektorin osaamista tuottaa saavutettavaa ja selkeäkielistä digitaalista tietoa.
12. Osallistuminen kuuluu kaikille ja keskustelu rakentaa yhteishenkeä. Kansalaisyhteiskuntaa kuuleva valmistelu tekee vuorovaikutuksesta ja vaikuttamisesta arkaa.	30	Vahvistetaan julkisen sektorin vuorovaikutusosaamista ja toteutetaan kokeiluja, jotka tukevat tekemisen demokratiaa myös kausiasukkaat huomioiden.
13. Maakunnan kehittämistä tukevat modernit ja avoimet tietokäytännöt. Tarvittava tieto tuotetaan oikeaan aikaan ja oikeassa muodossa, niin että se on tietoalustoilla avoimesti saatavilla.	31	Jaetaan avointa tietoa ja panostetaan sen hyödyntämiseen, parannetaan datan yhteentoimivuutta ja suositaan avoimen lähdekoodin ratkaisuja.
	32	Kerrotaan päätöksenteon valmistelusta ja tehtyjen päätösten perusteluista ymmärrettävästi.
MUUTOKSIA ENNAKOIVA JA KASVUHAUKUINEN DIGIMAAKUNTA		
14. Korkeakoulujen, yritysten ja julkisen sektorin yhteisissä kehittämissyhtiöissä syntyy huippu tuotteita, -palveluita ja -sisältöjä, jotka vahvistavat maakunnan elinvoimaa.	33	Laaditaan maakunnallinen tutkimus-, kehitys- ja innovaatioyhteistyön tiekartta, joka tuo yritykset, korkeakoulut ja julkisen sektorin yhteen.
	34	Rakennetaan kokeilualustoja lupaaville uusille ideoille ja innovaatioille erityisesti lääke- ja terveysteknologian, sinisen talouden ja ruokaketjujen aloilla.
15. Korkean tuottavuuden työ ja yrittäjyys lisääntyvät koko maakunnassa muun muassa digitaalisten palvelujen ja infrastruktuurin sekä vahvan digiosaamisen avulla.	35	Selvitetään kuntien digitaalinen kypsyys, tuetaan yrityksiä ja kuntia digitalisaation mahdollisuuksien tunnistamisessa ja niiden digikyvykkyyksien kehittämisessä.
	36	Tehdään Varsinais-Suomesta maan yrittäjämönteisin maakunta: kutsutaan yritykset kehittämistoimintoihin mukaan ja tuetaan yhteistyötä yritysten, kuntien ja kehitysyhtiöiden välillä.
16. Talous ja elinkeinot kasvavat ja menestymme globaaleilla markkinoilla olemalla kansainvälinen ja avoin maakunta.	37	Tehdään maakunnan elinkeinot ja osaaminen tutuksi kansainvälisissä medioissa ja areenoilla.
	38	Luodaan kansainvälistyviä yrityksiä palveleva konsepti, jossa yhdistetään verkostoituminen, valmennus ja julkiset Team Finland -palvelut.
17. Maakunta houkuttelee yhä enemmän osaajia niin kansallisesti kuin kansainvälisestikin.	39	Tuetaan paikkariippumattoman rekrytointikulttuurin käyttöönottoa ja poistetaan paikkariippumattoman työnteon esteitä.
	40	Ennakoidaan kärkitoimialojen osaamistarpeet ja kehitetään osaavan työvoiman saatavuutta.
	41	Luodaan olosuhteet, jotka edistävät toimijoiden kiinnittymistä alueelle ja viestitään kansallisesti ja kansainvälisesti hyvistä elämän ja yrittämisen edellytyksistä Varsinais-Suomessa: palveluista, työ- ja tutkimusympäristöstä, turvallisuudesta ja ainutlaatuisesta ympäristöstä.
18. Maakunnan kehittäminen tapahtuu luonnon kanssa sopusoinnussa ja sen arvot huomioiden. Luonnon monimuotoisuuden tukeminen nähdään välttämättömyytenä ja sitä tuetaan myös digitalisaation ja ennakoinnin keinoin.	42	Otetaan käyttöön ja etsitään keinoja, joilla luonnon monimuotoisuutta parannetaan yritysten ja kuntien vastuullisuus- ja kestävyystavoitteiden kautta.
	43	Tehdään Varsinais-Suomesta kestävä matkailun edelläkävijämaakunta.
	44	Kunnat, valtio ja maanomistajat toteuttavat yhdessä luonnon monimuotoisuutta lisääviä toimenpiteitä ja perustavat riittävän kattavan suojelu- sekä viherrakenneverkoston.

4.1. Puhtaiden ratkaisujen, innovaatioiden ja kestävän kasvun hiilineutraali edelläkävijä

Tavoite 1: Maakunnan kilpailupotentiaali ja innovaatiokyvykyys moninkertaistuvat, kun korkeakoulujen, toisen asteen oppilaitosten, yritysten, julkisen sektorin ja kansalaisyhteiskunnan yhteistyö synnyttää ratkaisuja globaaleihin ympäristöhaasteisiin.

1. Tuodaan vihreän siirtymän innovaattorit ja sijoittajat yhteen kokeilemaan uusia toimintamalleja ja -tapoja ja etsimään avauksia yhteistyölle.

EU:n Green Deal ja Suomen kestävän kasvun ohjelma tukevat vihreän siirtymän toteuttamista. Vihreällä siirtymällä tarkoitetaan siirtymistä pois fossiilisten energialähteiden luomasta kasvusta kohti vihreisiin ratkaisuihin nojaavaa kasvua. Suomen kestävän kasvun ohjelmassa tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta nostetaan keskeiseksi keinoksi vauhdittaa kestävästä kasvua.

Vihreän siirtymän innovaattorit ja innovaatiot tarvitsevat myös rahoitusta. Vihreä siirtymä luo mahdollisuuden globaaliin liiketoimintaan kestävällä pohjalla ja kiinnostaa täten myös kansainvälisiä sijoittajia. Varsinais-Suomessa hyviä mahdollisuuksia löytyy muun muassa meriteollisuudesta ja sähköisestä liikkumisesta. Innovaattorien ja sijoittajien yhteistyötä tarvitaan investointitarpeiden määrittelyssä. Uudenlaisia konsortioita voidaan luoda esimerkiksi ideakilpailujen ja kokeilualustojen avulla.

2. Toteutetaan pilotointi- ja demonstraatiokohteita, joilla edistetään alueen ympäristö- ja ilmasto- haasteiden ratkaisujen kaupallistamista ja levittämistä.

Kestävien toimintojen kaupallistamiseksi on tutkimus- ja selvityshankkeissa tunnistettu useita mahdollisuuksia. Varsinais-Suomen alueeltakin löytyy useita sivuvirtoja tai tuotannon kehittämisen keinoja, joita hyödyntämällä voidaan saada lisättyä kestävästi ja taloudellisesti uutta elinkeinotoimintaa. Nämä keinot parantavat niin ympäristön tilaa, sosiaalista hyväksyttävyyttä kuin taloudellista tuloa. Hyviä esimerkkejä ovat kemian alan uusien tuotteiden mahdollisuudet ravinne- ja metsäteollisuudessa, biokaasun nesteytys tai tekstiili kierron kehittäminen teolliseen mittakaavaan. Myös varsinais-suomalaisella rakennusteollisuudella, erityisesti sementti- ja eristeteollisuuden toimijoilla, on merkittäviä tavoitteita ja ratkaisuja hiilineutraalimpien tuotteiden valmistuksessa ja kehittämisessä.

Tavoite 2: Bio- ja kiertotalous on kannattavaa liiketoimintaa. Uudet bio- ja kiertotalouden toimialamme sekä hiilineutraali energijärjestelmä ovat vankassa asemassa maakunnan elinkeinorakenteessa.

3. Vauhditetaan kiertotalous- ja vähähiilisyysratkaisuja julkisten hankintojen avulla

Kiertotalous on talouden toimintatapa, jossa taloudellista hyötyä tuotetaan maapallon kantokyvyn rajoissa, pitämällä materiaalit ja tuotteet kiertossa mahdollisimman pitkään. Julkisiin hankintoihin vuosittain käytettävä rahasumma vastaa noin 16 prosenttia Suomen bruttokansantuotteesta. Osaavilla hankinnoilla voidaan siis merkittävästi edistää uudenlaisten, kestävien ratkaisujen syntyä sekä innovatiivisten palveluiden ja teknologioiden kehittymistä. Tällaisia

voivat olla esimerkiksi uudet palvelumallit, kestävätkä liikkuksen ratkaisut tai vaikkapa puurakentamisen edistäminen.

Jotta hankinnoilla saadaan aikaan julkisen sektorin moninaisia tarpeita ja tavoitteita vastaavia ratkaisuja, on parannettava markkinoiden kykyä ennakoida tulevia hankintatarpeita, mikä mahdollistaa tarpeenmukaiset laadukkaat tarjoukset. Työkaluina voidaan käyttää ennakoivan vuoropuhelun ja viestinnän lisäämistä sekä hankinnan valmisteluun ja markkinakartoitukseen panostamista. Kun julkisissa hankinnoissa panostetaan aiempaa enemmän tulosperusteisiin hankintakäytäntöihin, voidaan tavoitteet saavuttaa materiaali- ja teknologianeutraalisti. Valintaperusteina tulee nykyistä enemmän painottaa kokonaiskestävyyttä ja -kannattavuutta useamman eri hyödyn kautta, eikä painottaa vain taloudellisesti kustannustehokkainta ratkaisua.

4. Perustetaan kuntien kanssa yhteistyössä paikallisia ja alueellisia bio- ja kiertotalousekosysteemejä.

Kiertotalouden arvoketjut eivät katso maantieteellisiä rajoja. Kun tarve on sekä vahvistaa olemassa olevia arvoketjuja että tunnistaa uusia, täytyy eri jakeiden ketjuja tarkastella laajapohjaisena kuntien, yritysten ja muiden sidosryhmien yhteistyönä. Näin mahdollistetaan materiaalien kierto ja jatkohyödyntäminen. Biotalous merkittävimmit virrat ja lisäarvopotentiali liittyvät metsätalouden ja ruokaketjun toimintoihin.

Paikallisten ja alueellisten ekosysteemien syntyminen edellyttää kunnan aktiivista mukanaoloa sekä yhteistyökumppanina ja aluekehittäjänä, että infran suunnittelijana, julkisena tilaajana ja hankkijana, ja paikallisena viranomaisena. Yritykset, maanomistajat ja myös perustettavat hyvinvointialueet ovat merkittävässä roolissa yhteistyön ja uusien ratkaisujen etsimisessä ja kehittämisessä.

5. Rakennetaan hiilineutraalia energijärjestelmää Varsinais-Suomen ilmastotiekartan mukaisesti.

Päätös uusiutuvan energian tuotantoon siirtymisestä on jo merkittävältä osin tehty suurissa, pääosin lämpöä tuottavissa energialaitoksissamme. Maakunnan energiantuotannon määrää voidaan lisätä merkittävästi tuuli-, aurinko- ja bioenergian sekä muiden uusiutuvien energijakeiden tuotannon osalta. Ilmastotiekartan toimenpiteissä on nostettu esiin mahdollisuuksina muun muassa energiatehokkuuden lisääminen ja öljylämmityksestä luopuminen, aurinkoenergian tuotannon luvituksen sujuvoittamisen sekä kuntien tukeminen tuulivoimatuotannon alueiden käyttöönnotossa.

Tavoite 3: Itämeren alueen ympäristö- ja ilmastokestävin maatalous puolittaa ravinnevalumat ja parantaa Saaristomeren tilan tyydyttävästä hyvään.

6. Tehdään Varsinais-Suomesta maatalouden kestävien ratkaisujen pilotointialue: lisäämme vaikuttavimpien viljelymenetelmien käyttöä ja kokeillaan ennakkoluulottomasti uusia ratkaisuja.

Varsinais-Suomi on Suomen ruoka-aitta ja merkittävä ruoantuottaja. Kestävä ja kannattava alkutuotanto on tärkeä huoltovarmuustekijä, jonka jatkuvuuteen ja vakaaseen toimintaympäristöön tulee panostaa. Kestävästi tuotettu ruoka on myös vahva erottautumistekijä kansainvälisillä markkinoilla.

Käynnissä on useita toimia, joilla maataloudesta tulevaa ravinnevalumaa pyritään pienentämään. Koska Saaristomereen päätyvästä kuormituksesta kuitenkin yhä noin 70–80 prosenttia on peräisin maataloudesta, on sieltä löydettävissä suurimmat muutoksen mahdollisuudet. Maatalouden

kuormituksen vähentämisessä Euroopan unionin yhteisen maatalouspolitiikan (CAP) toimenpiteiden toimeenpano, kohdentaminen ja riittävä rahoitus on tärkeää.

Pilotointialueella voidaan kokeilla erilaisia viljelymenetelmiä, joilla vähennetään vesistöjen kuormitusta. Toimenpiteiden on hyvä täydentää yhteisen maatalouspolitiikan tukijärjestelmää ja toteuttaa CAP:n ulkopuolelle jääviä toimenpiteitä. Keskeisenä tarkoituksena on huomioida keskenään erilaisten viljelyalueiden tarpeet ja löytää niille parhaiten soveltuvat ratkaisut. Tärkeää on myös skaalata kokeilupinta-alaa, jolloin vaikuttavuudesta saadaan todellisia tuloksia. Kestävien menetelmien käyttöönottoa tuetaan neuvonnan avulla.

Syksyisin levitettävä lanta huuhtoutuu leutoina ja sateisina talvina pelloilta vesistöihin, joten lannan syyslevityksestä luopumista tulisi kokeilla pelloilla, joille ei tehdä syyskylvöjä. Talviaikaisista kasvipeitteisyyttä puolestaan tulisi laajentaa vähintään kaikille niille pelloille, joille tehdään syyslannoitus. Maanparannusmenetelmillä huolehditaan pellon kasvukunnosta ja kyvystä sitoa ravinteita. Toimenpiteitä kohdennetaan erityisesti kaikkein kuormittavimmille ja eroosioherkillle peltolohkoille.

Vesienhallinnalla sopeudutaan ilmastonmuutokseen ja hallitaan ravinnevalumia. Maatalouden vesienhallinnassa suositaan luontopohjaisia menetelmiä. Peltujen kuivatuksesta siirrytään luonnonmukaisen peruskuivatukseen ja mahdollisuuksien mukaan esimerkiksi säätösalaajitukseen.

7. Tuotetaan avoin Saaristomeren ja sen valuma-alueen seuranta- ja monitorointijärjestelmä, joka hyödyntää ravinnevaluma- ja ravinnekuormitustietoja.

Saaristomeri on Itämeren huonokuntoisimpia merialueita ja sen valuma-alue Itämeren suojelukomission pahimpien kuormittajien listalla. Tähän on tultava muutos. Laajan ja kattavan tutkimustiedon avulla voidaan suunnitella ja ohjata parhaat käytännön menetelmät ravinteiden hallintaan.

Ravinteiden liikkumisen kokonaisketjun hallinta tarvitsee koottua tietoa muun muassa maaperästä, maaperän ravinnetasosta, muokkaus- ja lannoitustekniikoista, viljelytavoista, ravinnepiitoisuuksista, vesitaloudesta ja muista ravinteiden kiertoon vaikuttavista tekijöistä. Erityisesti hajakuormituksen seuranta tulisi tehostaa sekä valuma-alueella että saaristossa.

Avoimen tiedon merkitys uusien ratkaisujen kehittämisessä on merkittävä ja mahdollistaa laajan yhteistyön Itämeren keskeisen ympäristöongelman ratkaisemiseksi. Yhteistyössä pitää olla mukana viljelijät, MTK, ProAgria, korkeakoulut, tutkimuslaitokset, yritykset, kunnat, MMM, YM ja ELY-keskukset. Kansainvälinen näkökulma ja yhteistyö on oleellinen osa yhteistyön onnistumista.

8. Tehdään varsinaissuomalaisesta ympäristövastuullisesti tuotetusta ruoasta vahva brändi.

Ruokaketjulla on Varsinais-Suomessa merkittävä rooli monella tapaa: se on suuri työllistäjä, matkailun vetovoimatekijä sekä uusien innovaatioiden synnyttäjä. Maakunnassamme on lukumäärällisesti kaikkein eniten jalostavia elintarvikeyrityksiä Suomessa sekä laaja-alaisin osaaminen eri kasvilajien viljelyyn. Ruokaketjulla on monenlaisia ympäristövaikutuksia, mutta myös ratkaisun mahdollisuuksia. Ilmastokriisi ja luonnon monimuotoisuuden heikkeneminen vaativat toimia globaalin ruokajärjestelmän uudistamiseksi ja paikallisesti sopeutumiskyvyn vahvistamiseksi.

Yhdeksi ratkaisun keskeisistä avaimista on tunnistettu paikallisuus ja nykyisen ruokaketjun ympäristövastuullisuuden vahvuuksien ja kehittämiskohteiden määrittäminen. Ruokatietoisuus ja muuttuva ruokakulttuuri näkyy sekä kotien että julkisen sektorin ruokalautasilla. Varsinaissuomalaisella ruokaketjulla on jo nyt ympäristövastuullisuuteen liittyviä vahvuuksia, joita korostamalla on mahdollista saada varsinaissuomalaiselle ruokaketjulle uutta elinvoimaa sekä vahvempia yhteistyöverkostoja niin kansallisesti kuin kansainvälisesti. Ympäristövastuullisen ruoan brändi ja

esimerkiksi valmistelussa oleva alkuperä- ja laatumerkintä edistävät moniulotteisesti maakunnan kestävästä kehitystä ja parantavat eettisen ja ekologisen ruoantuotannon toimintaedellytyksiä.

9. Lisätään maatalouden virtojen hyödyntämistä biolaitoksissa, lannan prosessointia, sekä edistetään sekoitevelvoitteen käyttöönottoa.

Maatalouden materiaalivirtojen hyödyntämisellä on suuri potentiaali niin ravinteiden käytön kuin energiantuotannon saralla. Erityisesti maatalouden lantaa on maantieteellisesti Varsinais-Suomessa paikoin liikaa, jolloin ympäristöllisesti kestäväntä on sen prosessointi ja hyödyntäminen alueilla, joilla siitä on vajausta. Potentiaalisiksi raaka-aineiksi on lannan ohella tunnistettu olki ja järviruoko. Virtojen hyödyntäminen edellyttää kuitenkin tehokasta logistiikkaa ja toisinaan keskitettyä ja toisinaan paikallista hyödyntämistä. Materiaalivirtojen hyödyntämisellä voidaan saavuttaa uusia elinkeinoja maaseuduille sekä parantaa maatalouden toimijoiden kannattavuutta ja energiaomavaraisuutta.

Sekoitevelvoitteen määrän kasvattaminen lisää kysyntää ja kannattavuutta liikennekäyttöön soveltuvien polttoaineiden tuotannolle. Biokaasun tuotannon, ravinnekierron edistämisen ja energiaomavaraisuuden osalta maakunnasta löytyy jo hyviä esimerkkejä Vakka-Suomen alueelta. Teollisessa mittakaavassa biokaasun nesteytys mahdollistaa korkeamman arvon tuotteen tuotannon, joka entisestään lisää kannattavuutta.

Tavoite 4: Kaupungit ja maaseudut toimivat tasapainoisesti rinnakkain ja kehittyvät omista lähtökohdistaan käsin.

10. Tehdään Varsinais-Suomesta monipaikkaisuuden edelläkävijä, missä on myös saaristos- ja maaseuduilla hyvä digitaalisten ja liikkumisen yhteyksien saatavuus.

Monipaikkaisuus on käsitteenä noussut voimalla esiin koronapandemian ja kasvaneen etätyötarpeen seurauksena. Monipaikkaisuudella tarkoitetaan perinteisesti sitä, että ihmiset asuvat ja toimivat useassa eri paikassa. Varsinais-Suomessa tähän liittyvä mökkiläisyys, sittemmin "kakkosasuminen", on tosin aina ollut tyypillistä.

Monipaikkaisuus on kuitenkin perinteisen mökkeilyn lisäksi myös sitä, että ihmiset eivät pelkää viettä aikaa vapaa-ajanasunnoillaan vaan myös toimivat aktiivisesti siellä ja sieltä käsin; monipaikkaiset ihmiset tekevät työtä etäyhteyksien kautta, he osallistuvat aktiivisesti "kakkoskuntansa" toimintaan, käyttävät sen julkisia palveluita, vaikuttavat siellä paikallisesti sekä osallistuvat erilaisiin aktiviteetteihin, esim. kulttuurieroihin.

Monipaikkaisuus ei myöskään rajoitu pelkästään omistuspohjalta hallittuihin perinteisiin kesämökkeihin vaan se voi perustua lyhytaikaisempiin vierailuihin vaikkapa vuokramökeillä, hotelleissa tai muissa kohteissa, joissa on tekniset (erityisesti digitaaliset) valmiudet etätyön tekoon tai etäopiskeluun, ja joissa ihminen säännöllisesti viettää aikaa ja pyrkii toimimaan aktiivisesti.

Monipaikkaisuudella on keskeinen merkitys Varsinais-Suomen kehitykselle ja positiivisen vuorovaikutuksen ylläpitämisessä kaupunki- ja maaseutualueiden välillä. Saaristoalueemme ovatkin monipaikkaisuuden edelläkävijöitä. Monipaikkaisuuden toteuttamiseksi tarvitaan kuitenkin mm. toimivia liikenne- ja tietoliikenneyhteyksiä sekä vaikuttamismahdollisuuksia. Työpaikoilta se edellyttää organisaatiokulttuurin muutosta ja hybridityöskentelytapojen kehittämistä. Kunnille monipaikkaisuus asettaa haasteita palvelutarjonnan mitoittamisessa, koska monipaikkaisten henkilöiden tarpeet saattavat yllättäen kuormittaa kunnan resursseja.

11. Kehitetään maakunnan laajuinen joukkoliikennejärjestelmä, joka muodostuu seudullisista ratkaisuksista ja eri liikennemuotojen solmupisteistä.

Maakunnallisen paikallisjunaliikenteen käynnistäminen niin, että se vastaa kuntien kehittämisen ja liikkumisen tarpeita, antaa hyvän alustan ja mahdollistaa kestäviin liikkumismuotoihin tukeutuvien matkaketjujen kehittämistyön.

Varsinais-Suomen rataverkkoa hyödyntävän paikallisjunaliikenteen toiminnan elvyttäminen edellyttää radan varren solmupisteiden kehittämistä siten, että niiden ympäristöt tukevat joukkoliikenneyhteensopivia kulkutapoja, kuten kävelyä ja pyöräilyä, ja seudullisia joukkoliikennejärjestelmiä muuallakin kuin Turun seudulla. Seudullista joukkoliikennejärjestelmää on kehitettävä perinteisen linja-autoliikenteen lisäksi kutsubussi- tai -taksiliikenteen varaan alueilla, joilla väestötiheys ei vielä tue taajaa bussiliikennettä. Paikallisjunaliikenteen yhteensovitus maakunnan rajat ylittävään liikkumiseen ja liikennejärjestelmään on huomioitava.

Matkat maakunnan solmupisteissä ovat lyhyitä, mikä on merkittävä etu, kun tarkastellaan pyöräilyn ja kävelyn entistä vahvempaa hyödyntämistä arjen liikkumisessa. Aikaetäisyydet myös lihasvoimalla liikuttaessa säilyvät hallittavina, kun matkanteon eri välineiden yhteensovittamiseen ja esteettömyyteen panostetaan. Varsinaissuomalaisen paikallisjunaliikenteen tavoite ja valttikortti tulevaisuudessa on edelläkävijyys seudullisten pyöräilyverkostojen ja maakunnallisen rataliikenteen yhteensovittamisessa sekä junissa mukana kulkevien pyörien kuljetusmahdollisuuksissa. Tulevaisuuden Varsinais-Suomessa on mahdollista, turvallista, nopeaa ja helppoa taittaa työmatka Vehmaan Kannontieltä Kaarinan Raadelmaan ja takaisin pyörä-juna-yhdistelmällä.

12. Edistetään ja kokeillaan uusia kestäviä liikkumisen tapoja ja logistiikan ratkaisuja.

Liikenteen päästöjen puolittamiseksi pitää ottaa käyttöön jo olemassa olevat ratkaisut ja kokeilla rohkeasti myös uusia innovaatioita ja trendejä, kuten sähköisen liikkumisen edistämistä ja biokaasun käytön mahdollisuuksia. Päästöjä vähentävillä ratkaisuilla vaikutetaan usein myös liikenneympäristön turvallisuuteen, miellyttävyyteen ja sujuvuuteen.

Liikenne ja liikkuminen palveluna -ajattelu tuo liikkujan keskiöön. Varsinais-Suomessa erityishaaste on muassa vapaa-ajan asutus, jota maakunnassa on enemmän kuin missään muussa Suomen maakunnassa. Tarvitaan uudenlaisia tapoja palvella asukkaita ja maakuntaan matkaavia autottomasti tai mahdollisimman vähällä ajolla. Myös seutukunnilla on erityispiirteitä, joiden seurauksena samat ratkaisut eivät toimi joka paikassa.

Kuljetusten päästöihin voidaan vaikuttaa paitsi siirtymällä vähäpäästöisempiin käyttövoimiin, myös optimoimalla kuljetusreitit ja parantamalla logistiikkapalveluita ja niiden oikea-aikaisuutta digitaalisten ratkaisujen avulla. Liikenne- ja viestintäministeriön mukaan merkittävimmät logistiikan digitalisaation hyödyt päästöjen osalta saavutetaan vaikuttamalla kuljetusmääriin ja ajosuoritteisiin vähentävästi. Kuljetusmääriin vaikuttavia ratkaisuja ovat esimerkiksi älykkäät ja ennakoivat tilausjärjestelmät. Lisäksi ajosuoritteisiin voidaan vaikuttaa jakeluketjuissa käyttämällä pakettiautomaatteja tai perustamalla noutopisteitä, joiden käytön on arvioitu lyhentävän keskimatkoja.

13. Huolehditaan, että maakunnassa ja maakunnasta liikkuminen on sujuvaa.

Sujuvan liikkumisen turvaamiseksi on tärkeää varmistaa tie- ja katuverkon kunto, sekä muun muassa Tunnin junan rakentamisrahoitus, paikallisjunaliikenteen käynnistäminen sekä lentokentän ja satamien toiminta.

Varsinais-Suomen monipuolinen elinkeinorakenne tarvitsee sujuvaa tavara- ja henkilöliikennettä niin maakunnan sisällä kuin kansallisesti ja kansainvälisestikin. Tieverkko edellyttää kunnossapitoa ja nykyisen liikennejärjestelmän pullonkaulat sekä liikennemäärien kasvu sen kehittämistä. Elinkeinoelämän kilpailukyvyyn kannalta raskaan liikenteen sujuvuus on turvattava toteuttamalla tarvittavat kehittämishankkeet. Henkilöliikenteen kasvu luo painetta joukkoliikenteen kehittämiselle ja houkuttelevuudelle. Varsinais-Suomessa erityistarpeita on saaristoalueilla, missä yhteysaluksien, maantielautojen ja siltojen toimivuus on olennaisessa roolissa.

Työmarkkina-alueiden linkittyminen ja työssäkäyntialueiden laajentuminen tapahtuvat kestävästi erityisesti raiteilla. Tunnin juna ja paikallisjunaliikenne täydentävät toisiaan kestävästi liikenteen matkaketjuna ja toimivat yhdessä muiden joukkoliikennetarkaisujen kanssa toistensa syöttöliikenteenä. Tunnin junan toteutukseen tarvitaan seuraavalta hallitukselta rakentamisrahoitus. Osana sujuvaa matkaketjua kehitetään satamien ja lentoaseman kilpailukykyä ja yhteyksiä. Euroopan laajuisen TEN-T ydinverkkokäytävän tie-, raide- ja kansainvälisten yhteyksien sekä solmukohtien - Turun lentoaseman ja satamien - kehittämistoimet tulee toteuttaa vuoteen 2030 mennessä.

14. Parannetaan pyöräliikenteen yhteyksiä ja edellytyksiä koko maakunnassa.

Pyöräilyn edistäminen vastaa moniin yhteiskunnan haasteisiin: pyöräily on kestävä liikkumisen muoto, sen valitseminen vähentää päästöjä ja lisää mahdollisuuksia arkiliikuntaan, se on hyvä lasten ja nuorten liikkumisen muoto ja toimii myös liikennekasvatuksen työkaluna.

Kun yhteydet ovat sujuvia, pyöräily valitaan kulkumuodoksi yhä useammin ja ympäri vuoden. Sähköpyöräily ja tavarapyörät yleistyvät, ja niistä voi tulla varteenotettava vaihtoehto autolle. Muutos vaatii kuitenkin panostuksia infrastruktuuriin. Pyöräteiden on oltava tehokkuuden lisäksi turvallisia ja sujuvia kaikille liikenteessä mukana oleville, ja liikennesuunnittelussa täytyy ottaa huomioon myös muun muassa sähköpyörien myötä kasvava nopeus sekä erilaisten pyörien tilatarpeet.

Kaupungit ja kunnat voivat tukea kuntalaisten ja työntekijöidensä pyöräilyä ohjeistuksella ja pysäköintipolitiikalla. Sekä isoilla että pienillä investoinneilla infrastruktuuriin on suuri merkitys: pyöräliikennettä suosivat pyörä- ja muut pysäköintijärjestelyt lukitsemismahdollisuuksineen, liityntäpysäköinti muihin kulkuvälineisiin ja huoltopisteet ovat yhtä olennaisia kuin pyöräteiden laatu.

4.2. Jokaiselle hyvinvoinnin mahdollisuuksia tarjoava yhteisöllinen maakunta

Tavoite 6: Väestöryhmien potentiaali tunnistetaan ja hyödynnetään osallisuutta ja sosiaalista hyvinvointia tukien.

15. Tunnistetaan uusia yhteistyön, rahoituksen ja viestinnän keinoja, joilla voidaan vahvistaa maakunnan toimijoiden työtä heikommassa asemassa olevien väestöryhmien tilanteen parantamiseksi ja esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisemiseksi.

Heikommassa asemassa olevat väestöryhmät ovat ryhmiä, joiden on erilaisista syistä vaikea saada ääntään kuulluksi, osallistua tai vaikuttaa maakunnan toimintaan. Syyt voivat liittyä esimerkiksi kieleen, henkiseen tai fyysiseen toimintakykyyn, tai vaikkapa kulttuurisiin tekijöihin. Muutoksen täytyy lähteä tarvelähtöisesti liikkeelle niin, että kunkin ryhmän erityiset tarpeet tunnustetaan yhdessä ryhmän edustajien kanssa.

Syrjäytymisellä tarkoitetaan yhteisöllisen toiminnan ulkopuolelle jäämistä ja yhteiskunnallista huono-osaisuutta. Usein syrjäytymiseen liittyy myös sosiaalista, taloudellista ja terveydellistä osattomuutta ja eriarvoisuutta. Syrjäytyminen on aina henkilökohtainen tragedia, mutta se voi rapauttaa myös laajemmin yhteisöjen sosiaalista turvallisuutta ja vakautta, sillä syrjäytynyt ihminen saattaa menettää luottamuksensa yhteiskuntaan ja sen edustajiin. Näistä syistä myös maakunnan on puututtava syrjäytymiseen liittyviin kehityspolkuihin.

Maakunnassa julkisen sektorin ja kuntien lisäksi kansalaisjärjestöt, uskonnolliset yhteisöt ja yksityinen sektori tuottavat monipuolisesti palveluja, joiden tavoitteena on tavoittaa ja tukea heikommassa asemassa olevia väestöryhmiä. Maakunnan toimijoiden työn vahvistamiseksi on löydettävä uusia keinoja rahoituksen kanavointiin, tehokkaaseen yhteistyöhön ja viestintään. Kaikessa julkisessa palvelussa tulee erityisesti panostaa ihmisten kohtaamiseen. Näin voidaan välttää sellaista syrjäytymistä, joka johtuu yhteiskunnan sulkeutumisesta, ihmisten elinpiirin kaventumisesta ja siitä seuraavasta yksinäisyydestä. Erityistä huomiota tulee kiinnittää lapsiin ja nuoriin ja heidän tulevaisuususkonsa vahvistamiseen sekä monipuolisiin mielenterveyspalveluihin.

16. Rakennetaan tehokasta kotouttamistoimintaa: otetaan maahanmuuttajat osaksi yhteiskunnan toimintaa ja tuetaan opiskelua ja työllistymistä.

Maakunnan väestönkasvu perustuu suurimmalta osin vieraskielisten määrän kasvuun. Maahanmuutto ja kansainvälisyys ovat tärkeitä voimavaroja niin kansalaisyhteiskunnalle kuin elinkeinoelämällekin. Tehokkaalla ja osallistavalla kotoutumisella maahanmuuttajien osaaminen ja potentiaali saadaan osaksi hyvinvoivaa Varsinais-Suomea.

Kotoutumista tulee tukea julkisten toimijoiden ja järjestökentän yhteistyöllä. On tärkeää tarjota mahdollisuuksia vuorovaikutukseen suomalaisen yhteiskunnan kanssa tukemalla hankkeita, joissa kuntien ja järjestöjen lisäksi myös maahanmuuttajilla ja maahanmuuttajajärjestöillä on aktiivinen rooli suunnittelussa ja toteutuksessa. Työn tavoitteena tulee olla perheiden jokaisen jäsenen kotoutuminen. Kotoutuminen tulee nähdä kaksisuuntaisena keskinäisen muuttumisen prosessina niin yhteiskunnassa laajemmin kuin erityisesti työpaikoilla. Tällöin yhteiskunta ja työelämä muuttuu väestön monimuotoistuesssa ja maahanmuuttaja hankkii yhteiskunnassa ja työelämässä tarvittavia tietoja ja taitoja.

Opastamisen ja osallistamisen lisäksi tulee tunnistaa osaaminen ja panostaa osaamisen kehittämiseen. Ensisijaisena tavoitteena on työllistymisen edellytysten parantaminen. Etsitään toimivia keinoja siihen, miten yritykset voivat tukea työntekijöidensä sopeutumista paikalliseen kulttuuriin ja työelämään. Yhdessä kuntien, TE-toimistojen ja oppilaitosten kanssa tuetaan työnantajien ja maahanmuuttajien kohtaamista osaajien löytämiseksi ja kouluttamiseksi. Maahanmuuttajataustaisten työllistymisen ja kouluttautumisen myötä varsinaissuomalainen elinkeinoelämä monipuolistuu entisestään ja löydämme uusia vahvuuksia kansainvälisillä markkinoilla.

17. Rakennetaan varsinaissuomalaisen osallisuuden toimintamalleja, jotka tukevat aktiivista kansalaisuutta ja yhteisöllisyyttä.

Osallisuus tarkoittaa tunnetta, joka syntyy, kun ihminen kokee olevansa osa yhteisöä. Osallisuus ilmenee yhteisön jäsenten keskinäisenä arvostuksena, tasavertaisuutena ja luottamuksena siihen, että asioihin voi vaikuttaa. Osallisuus ei synny itsestään vaan vaatii yhteisiä toimintatapoja, avoimuutta ja tekoja. Julkisen sektorin ja kuntien on hyvä panostaa omaan osallisuustyöhönsä rakentamalla toimintamalleja eri tilanteisiin esimerkiksi osana hyvinvoinnin edistämistyötä ja yhteistyössä järjestökentän kanssa. Osallisuutta voidaan rakentaa myös digitaalisten palvelujen avulla.

Onnistuminen osallisuuden vahvistamisessa tukee aktiivista kansalaisuutta, jossa yhdistyy vaikuttaminen ja yhteiseksi hyväksi toimiminen, mutta myös vastuun ottaminen ja osallistuminen yhteisten asioiden hoitoon. Aktiivisen kansalaisuuden edistäminen huomioi kaikkien väestöryhmien vahvuudet ja valjastaa ne käyttöönsä olivatpa ne innovatiivista osaamista, elämänkokemusta tai kansainvälistä näkemystä osana vapaaehtoistoimintaa, harrastuksia tai kunnan toimintaa. Oleellista on, että toimintamallit rakennetaan yhdessä eri väestöryhmien kanssa niin, että kehittämistyö on aidosti tarvelähtöistä. Aktiivinen kansalainen vahvistaa kunnan ja Varsinais-Suomen elinvoimaa.

18. Korostetaan väestön monikielisuuden vahvuuksia ja mahdollisuuksia palveluissa, matkailussa ja yritystoiminnassa.

Asukkaiden hyvinvointi syntyy siitä, että hyväksymme moninaisuuden. Haluamme, että Varsinais-Suomessa kaikilla on hyvä olla kielestä ja taustasta riippumatta. Maakunnan erityisvahvuus on kaksikielisyys ja ruotsinkielisyyden hyödyntäminen, mutta maakunnan luonne ja väestö huomioiden yhä enemmän myös laaja kansainvälisyys ja monikielisyys.

Moninaisuuden aito ja vahva hyödyntäminen perustuu tahtoon ja asenteeseen, jota maakunnan toimijat yhdessä sitoutuvat edistämään. Tarvitsemme kuitenkin myös riittävät resurssit ja viisasta toimien kohdentamista. Tavoitteena on rakentaa systemaattisesti mahdollisuuksia asioida, saada opetusta, osallistua ja vaikuttaa omalla kielellä. Tämän ohella lisätään mahdollisuuksia monikielisille kohtaamisille. Maakunnalle ja elinkeinoelämälle moninaisuus ja monikielisyys ovat rikkaus ja menestymisvaltti myös kansainvälisten opiskelijoiden, osaavan työvoiman ja matkailijoiden houkuttelemisessa.

Tavoite 7: Saavutettava ja tehokas, tunnistettuihin tarpeisiin perustuva palveluverkko toimii arjen tukena. Ennaltaehkäisevään tukeen panostetaan koko elämänkaaren ajalla.

19. Toteutetaan selvitys osallistavan ja ennakoivan maakunnallisen palveluverkkosuunnitelun tarpeista ja mahdollisuuksista.

Varsinais-Suomen kuntakenttä on monipuolinen ja rikas: kuntien koko ja vahvuudet vaihtelevat suuresti. Monet kunnat voisivat hyötyä erityisosaamista edellyttävillä aloilla kuntarajat ylittävistä

palvelurakenteista. Tässä kohdin kunnan kaikki toiminnot nähdään palveluina, ei yksin perinteisesti palveluiksi luettavat toiminnot.

Uudenlaisten yhteistyömallien avulla kunnille voidaan luoda mahdollisuus jakaa vastuita eri teemoissa ja kehittää keskinäistä osaamisen vaihdantaa palvelujen ja toiminnan laadusta tinkimättä sekä resurssitehokkuutta edistäen. Tärkeää on, että kunkin kunnan omat lähtökohdat ja toimintaympäristö huomioidaan malleja kehitettäessä. Väestötiheyden salliessa kuntien tekninen toimialakin olisi ainakin osittain järjestettävissä seudullisina yhteistoimintamalleina.

Toimintamallien kehittämiseksi tarvitaan kuntia osallistavaa palveluverkkosuunnittelua. Suunnitteluun kuuluu myös yhteistyö muiden julkisten toimijoiden sekä kolmannen sektorin kanssa. Selvityksessä tulee kartoittaa, millä ehdoin kuntien eri toiminnot olisivat järjestettävissä seudullisina valmistelupalveluina vailla seudullista päätöselintä ja/tai kuntaliitoksia, ja mitkä kuntien toiminnoista tällaiseen soveltuisivat.

20. Varmistetaan kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyöllä, että molempien tuottamat palvelut ovat vahvasti ja tunnustetusti osana kuntien palveluvalikoimaa.

Kunnan taloustilanne asettaa raamit sille, missä laajuudessa sen on itse mahdollista tuottaa palvelut, joita se tarjoaa kuntalaisilleen. Koska kunnan ei ole mahdollista tuottaa kaikkia tarvitsemiaan palveluita itse, sen tulee mahdollistaa muiden toimijoiden tuottamat palvelut osana kunnan palveluvalikoimaa. Olennaisessa roolissa palvelun tuottajina ovat kolmannen sektorin toimijat, eli erilaiset järjestöt ja yhdistykset, joiden rooli tulee todennäköisesti jatkossa olemaan nykyistä suurempi.

Kuntien ja järjestöjen yhteistyön lisäksi on tärkeää huolehtia, että järjestöjen ja kuntien tuottamat palvelut tulevat näkyväksi myös uusilla hyvinvointialueilla, ja järjestelmällisesti rakentaa luontevaa yhteistyötä hyvinvointialueen kanssa.

Yhteistyön vahvistamiseksi kehitetään erilaisia sopimus- ja kumppanuusmalleja ja -mallipohjia, jaetaan tietoa ja tuodaan toimijoita ja verkostoja yhteen. Etsitään ja kokeillaan rohkeasti uusia toimintatapoja matkalla järjestöavustuksista vuorovaikutteiseen kumppanuuteen kunnan kanssa. Kannustetaan kuntia vuoropuheluun järjestöjen kanssa esimerkiksi osallistavan budjetoinnin mahdollistamien palveluiden muotoilemisessa. Tärkeää on asukkaiden kuuleminen palveluja rakennettaessa. Lisäksi vahvistetaan maakunnallisen järjestöfoorumien ja maakunnan järjestöjooston asemaa ja roolia kuntien ja järjestöjen yhteistyötä tukevana ja kehittäväenä elimenä.

Tavoite 8: Maakunnan korkea ja monipuolinen osaaminen kanavoituu alueen hyvinvoinniksi. Jatkuvaa oppimista ja elämäkokemusta arvostetaan.

21. Varmistetaan mahdollisuus jatkuvaan oppimiseen, hyvään työelämään ja siellä kehittämiseen sekä vahvistetaan samalla osaavan työvoiman saatavuutta.

Teknologian kehitys muuttaa työelämää ja osaajatarpeita. Monien ammattien ja työtehtävien sisällöt muuttuvat, osa työtehtävistä lakkaa olemasta, uusia töitä syntyy erityisesti korkeaa osaamista vaativille aloille ja suorittavan työn arvostusta tulee vahvistaa ja parantaa näihin tehtäviin liittyviä olosuhteita ja sisältöjä. Samanaikaisesti työn murros muuttaa työn tekemisen muotoja. Jatkuva oppimisesta puhuttaessa painopiste onkin muuttuvassa työelämässä ja sen synnyttämissä osaamistarpeissa sekä työuran aikaisessa oppimisessa.

Jatkuvan oppimisen keskiössä on oppilaitosten työelämäyhteistyö kaikissa muodoissaan. Varsinais-Suomessa työ on hyvässä vauhdissa mutta sitä pitää jatkaa. Jatkuvan oppimisen edellytyksiä voidaan vahvistaa edistämällä työelämässä olevien henkilöiden jatkuva oppimista verkon

kautta tarjolla olevan ura- ja opinto-ohjauksen avulla ja kehittämällä työvoimakoulutuksia niin, että työelämä on nykyistä vahvemmin mukana opiskelijoiden rekrytoinnissa ja opiskelu tapahtuu lähinnä työpaikoilla. Osaamisperusteisen ajattelun mukaisesti tavoitteena on työpaikkojen edellyttämien tutkinnon osien suorittaminen koko tutkinnon sijaan. Tutkinnon osat voivat olla eri tutkintoihin kuuluvia ja alueen yritysten tarpeisiin räätälöityjä. Tiedossa oleva työpaikka ja työvaltainen opiskelu motivoi aikuisia opiskelijoita ja työelämä saa räätälöityä osaamista.

Jatkuva oppiminen pitää sisällään myös työkyvyn ylläpitämistä, sivistystä ja hyvinvointia, osallisuutta yhteiskunnassa ja työn muuttamista. Sen avulla voidaan rakentaa yhteyksiä toisen asteen koulutuksen ja korkeakoulutuksen välille sekä kehittää ohjaustoimintaa. Koulutuksella on monia sekä osaamiseen mutta myös osallisuuteen liittyviä merkityksiä. Jatkuvan oppimisen arvon tunnistavat työmarkkinat ennaltaehkäisevät myös ikä syrjintää sillä oppiminen ei vain nuorten oikeus ja mahdollisuus, vaan valtaosa koulutettavista on aikuisia.

Jatkuva oppiminen ja uudet työn tekemisen muodot luovat uusia työmahdollisuuksia myös osatyökykyisille ja vaikeasti työllistyville, joiden työelämäosallisuus tukee heidän hyvinvointiaan ja samalla maakunnan kestävää työvoimapohjaa. Työvoiman saatavuuden näkökulmasta työntekijöiden työssäjaksaminen, työviihtyvyys ja työurien pidentäminen on tärkeää.

22. Vahvistetaan ja rakennetaan lisää suoria rekrytointikanavia ja työharjoittelumalleja oppilaitosten ja yritysten välille.

Vastavalmistuneiden työllistymisen tuki on kiinteä osa ammatillisen, ammattikorke- ja yliopistotasaisen koulutuksen perustoimintaa niin laadukkaan ja oikea-aikaisen ohjauksen kuin erilaisten työllistymisväylien muodossa. Opiskelija hankkii osaamista monin eri pedagogisin tavoin - esimerkiksi työelämässä oppimisen kautta - joita seurataan opiskelijan henkilökohtaisissa kehittämissuunnitelmissa. Käytännössä väyliä työelämään voidaan rakentaa kohtauttamalla paikallisia yrityksiä ja harjoittelu- tai lopputyöpaikkaa etsiviä korkeakouluopiskelijoita ja hyödyntämällä työelämän aitoja oppimisympäristöjä nykyistä enemmän toisen ja korkeasteen koulutuksessa. Myös työpaikalla tapahtuva oppiminen ja toisen asteen opiskelijoiden koulutussopimukset ja oppisopimukset sekä amk-polkuopinnot perustutkinto-opiskelijoille lisäohjauksen avulla tukevat työelämään siirtymistä. Digiosaamisen kehittäminen jatkuvan oppimisen periaatteiden mukaisesti tukee merkittävästi sekä nuorten että aikuisten työelämävalmiuksia. Spesifien alakohtaisten kehittämistarpeiden korostuessa tulee myös tukea generalisti-aloilta valmistuvien opiskelijoiden työllistymistä sekä julkiselle että yksityiselle sektorille.

Työelämässä oppiminen korostuu opintojen päättövaiheessa, jolloin opiskelija usein myös siirtyy oppisopimussuhteeseen varsinkin ammatillisella puolella ja vie tutkinnon sitä kautta loppuun. Työharjoittelumalleja ja rekrytointikanavia tulee kehittää eri puolilla maakuntaa, sillä tämä on erinomainen keino yritykselle varmistaa henkilön sitouttamisen työpaikkaan ja maakuntaan. Työnantajien kanssa voidaan myös tehdä strategisia sopimuksia, jolloin koko koulutus tähtää suoraan tiettyyn yritykseen tai tietylle alalle työllistymiseen.

23. Muodostetaan oppilaitosten ja yritysten yhteistyötä edistäviä ekosysteemejä.

Ekosysteemi on tietyn alan tai tavoitteen ympärille muodostunut, toisistaan riippuvien ja hyötyvien toimijoiden verkosto. Varsinais-Suomen yritykset ja elinkeinot tarvitsevat monipuolista osaamista, joten oppilaitosten ja yritysten yhteistyön kehittäminen on luontevaa ja tarpeellista. Ekosysteemiajattelun lähtökohtana on oppilaitosten palveluroolin kehittäminen eri puolilla maakuntaa. Oppilaitoksilla on näissä ekosysteemeissä mahdollisuus toimia kehittämishubina (eräänlaisena yhteisenä tilana tai alustana) ja avoimina kokeilu- ja innovaatioympäristöinä. Tavoitteena voi olla esimerkiksi osaavan työvoiman saatavuuden tai tuotekehityksen varmistaminen. Onnistuminen edellyttää koulutuksen järjestäjien ja yrittäjien välisen verkostoyhteistyön vahvistamista.

Hyvinä esimerkkeinä voidaan pitää esimerkiksi Turun ammattikorkeakoulun uusia laboratorioympäristöjä tai varsinaissuomalaisten korkeakoulujen kampuustoimintoja: Teknologiakampus, Terveyskampus ja Kulttuurikampus. Käytännön esimerkkejä seudullisista ekosysteemeistä ovat erilaiset monikampusmallit ja toisen asteen ammatillisten oppilaitosten ja seudullisen työelämän kanssa tehtävä yhteistyö.

Tavoite 9: Väestö voi hyvin. Ainutlaatuisella monimuotoisella luonnolla, elinympäristöllä, aktiivisella elämäntavalla, kulttuurilla ja kulttuuriympäristöllä on vahva rooli asukkaiden hyvinvoinnin, onnellisuuden ja terveyden edistämisessä.

24. Parannetaan kulttuurin monialaista saavutettavuutta ja tuetaan kuntien kykyä ja osaamista tuottaa, hankkia ja mahdollistaa kulttuuri- ja taidepalveluja.

Kulttuuri on kunnan peruspalvelu: kunnan lakisääteinen tehtävä on järjestää kulttuuritoimintaa, joko yksin tai yhteistyössä muiden kanssa. Kunnilla pitää olla riittävät resurssit kulttuuritoiminnan järjestämiseksi. Kulttuurin ja luovien alojen verkostojen toimintaa sekä maakunnallista kulttuurin, luovien ja muiden alojen yhteistyötä tulee vahvistaa. Hyviä keinoja voivat olla esimerkiksi yhteishankintojen ja -ostojen tukeminen koulutuksin, apurahaklinikat erityyppisiä hankehakuja tai lisärahoitusta varten, ja koulutus resurssien jakamiseen.

On tärkeää mahdollistaa kuntalaisille lähellä tuotettu taide ja kulttuuri ja kannustaa näiden käyttämiseen. Näin parannetaan myös paikallisten taiteilijoiden työskentelyedellytyksiä ja säilytetään taiteen paikallinen omaleimaisuus.

Kulttuuripalveluiden tulee myös olla saavutettavissa tasapuolisesti maakunnan eri alueilla, osana kaikenikäisten maakunnan asukkaiden arkea. Taidetta ja kulttuuria voidaan viedä osaksi asukkaiden arkea ja elämäntähtämiä ja erityisesti niiden väestöryhmien luo, jotka eivät kykene sitä muuten saavuttamaan. Erityisen tärkeää on vahvistaa lasten ja nuorten kulttuurikasvatusta tukemalla kuntia kulttuurikasvatussuunnitelmien käyttöönotossa kouluissa ja varhaiskasvatuksessa sekä vahvistaa taiteen perusopetuksen tasa-arvoisuutta kaikenikäisille oppijoille.

25. Lisätään kuntien yhteistyötä ulkoilu-, liikunta- ja retkeilypaikkojen kokonaisuuden kehittämisessä ja laaditaan kehittämisen tueksi maakunnallinen ohjelma.

Virkistykseen ja retkeilyyn käytettävien ulkoilureittien ja kohteiden käyttö on lisääntynyt koko Suomessa ja myös Varsinais-Suomessa merkittävästi. Kyseisillä reiteillä ja kohteilla on käyttäjilleen merkittäviä hyvinvointi- ja terveysvaikutuksia, mutta ne myös rakentavat ja parantavat viihtyisää elinympäristöä. Historialliset, kulttuuriset ja esimerkiksi pyhiinvaellusreitit täydentävät maakunnan alueen reitistöä niin arkiulkoilun kuin matkailun tarpeiden näkökulmasta. Suurin osa kohteista on kuntien omistuksessa tai hallinnassa ja niiden ylläpidosta vastaavat kuntien lisäksi usein myös paikalliset yhdistykset.

Ulkoilija ja retkeilijä ei virkistyessään seuraa kuntarajoja vaan itselleen mielekkäitä reittejä ja paikkoja. Kuntien välisen yhteistyön lisääminen onkin erityisen tärkeää, jotta virkistys- ja retkeilyreitistöistä tulee aidosti toisiinsa linkittyviä jatkuvia kokonaisuuksia, jotka tarjoavat kävijöille mahdollisimman helpon tavan ulkoiluun. Maakunnallisen ohjelman tavoitteena on muun muassa luoda yhteismitallinen tieto eri reiteistä ja kohteista, määrittää kehitys- ja parannuskohteet, teemaan keskeisesti liittyvät toimijat sekä luoda seurantaindikaattoreita niin hyvinvointi- ja terveysvaikutuksista kuin kävijämääristä.

26. Tuetaan kunnissa tehtävää hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä kulttuurin, luonnon ja elinympäristön hyvinvointivaikutusten sekä terveellisten elintapojen ottamiseksi entistä vahvemmin osaksi maakunnan asukkaiden elämää.

Luonnossa oleskelu ja liikkuminen lisää tutkitusti ihmisten hyvinvointia ja terveyttä ja vähentää stressiä. Taide ja kulttuuri ovat tärkeitä hyvinvoinnin tekijöitä, mutta merkittäviä myös erilaisten sairauksien hoidossa ja kuntoutuksessa, sekä yksinäisyyden vähentämisessä. Terveelliset elämäntavat, lepo, liikunta ja ruoka auttavat jaksamaan ja nauttimaan elämästä sekä ennaltaehkäisevät sairauksien syntymistä.

Varsinais-Suomessa on kaikki edellytykset kulttuurin, luonnon, elin- ja kulttuuriympäristön hyvinvointivaikutusten laajalle hyödyntämiselle. On tärkeää aikaisempaa vahvemmin tunnustaa näiden vaikutukset ihmisten hyvinvointiin paitsi strategia- myös toimenpidetasolla kunnissa ja maakunnallisesti. Tehdään rohkeasti uusia avauksia ja kokeiluja esimerkiksi kulttuurireseptin, kulttuurilähetteen ja Kaikukortin osalta.

Vahvistetaan maakunnallista elintapaohjausta ja kannustetaan varsinaissuomalaisia terveellisen lähiruuan syömiseen. Ravitsemussuosituksia seuraamalla ja niistä viestimällä lisäämme hyvinvointia ja ohjaamme kohti ilmastomyönteisiä ratkaisuja. Ylläpidetään ja kehitetään liikuntapaikkoja monipuolisesti koko maakunnan alueella, ja hyödynnetään mm. Lasten ja nuorten liikunnan osaamiskeskuksen asiantuntemusta terveyden edistämistyössä. Pidetään huolta monimuotoisesta lähiluonnosta ja mahdollisuuksista sen virkistyskäyttöön. Kehitetään virkistysreittejä sekä viher- ja suojelualueverkostoa. Jaetaan kuntien kesken hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyön hyviä käytänteitä. Hyödynnetään entistä vahvemmin kerättyä tietoa (esim. TEAviisari) kuntien hyvinvointisuunnitelmatyössä ja esim. kulttuurihyvinvointisuunnitelmien laadinnassa. Lisäksi on syytä huomioida elinikäisen oppimisen ja erityisesti vapaan sivistystyön merkitys hyvinvoinnin edistämisessä.

4.3. Yhdessä tekemisen ja tietoon perustuvien päätösten maakunta

Tavoite 10: Edelläkävijyys verkostoyhteistyössä tuo sektorit jatkuvaan vuorovaikutukseen ja vahvistaa kehitysmuotoisuutta ja sopeutumiskykyä.

27. Lisätään verkostojohtamisen osaamista ja rakennetaan Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumista maakunnan organisaatioiden aktiivisesti yhdessä tuottama verkostojen ja tavoitteellisen yhteiskehittämisen kokonaisuus.

Maakuntaohjelmaa toteuttavan Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumin vaikuttavuuden vahvistamiseksi sen ympärille kootaan avaintoimijoiden ryhmä, joka yhdessä kehittää erityisesti viestinnän kumppanuusmallia ja -rakenteita. Tavoitteena on, että maakunnallisella kumppanuusviestinnällä on käytössään sen tarvitsema osaamisresurssi ja että kumppanuusfoorumi verkostoihin tunnetaan maakunnan kehittäjäorganisaatioissa.

Yhteiskehittämisen avulla verkostoissa mukana oleminen ei ole vain osallistumista ja viestintää, vaan myös yhteisluomista. Silloin käyttäjä on aktiivinen osa toiminnan, hankkeiden ja yhteisten panostusten kehittämistä. Yhteinen tekeminen vahvistaa myös maakunnan kehitysmuotoisuutta, muutosjoustavuutta ja houkuttelevuutta. Tavoitteena on avoimia, matalan kynnyksen kohtaamisia, prosesseja ja yhteisiä projekteja, joihin toimijoiden on helppo osallistua niin julkiselta, yksityiseltä, kolmannelta kuin tutkimussektoriltakin.

Tavoite 11: Asukkailla on perustaidot ja -tiedot vaikuttavaan kansalaisuuteen. Viestintä on selkeää ja saavutettavaa ja yhteistyöhön voi turvallisesti luottaa.

28. Otetaan käyttöön konkreettisia keinoja ja malleja aktiivisen kansalaisuuden ja keskustelun lisäämiseksi yhteistyössä muun muassa vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa.

Jokaisella maakunnan asukkaalla tulee olla halutessaan mahdollisuus vaikuttaa ja tulla kuulluksi. Hyvät perustiedot ja -taidot madaltavat kynnystä osallistua, mikä puolestaan lisää hyvinvointia. Jokainen meistä voi oppia aktiiviseksi osallistujaksi, mutta tarvitsemme sekä koulutusta että viestintää eri mahdollisuuksista, erityisesti tarve korostuu nuorissa ikäluokissa. Varsinaissuomalaisten nuorten yhteiskunnallista aktiivisuutta tuetaan esimerkiksi Varsinais-Suomen vaikuttajakoulun toiminnan kautta.

Keinoja asukkaiden riittävän tietotaidon turvaamiseksi voivat olla esimerkiksi erilaiset yhteiskuntaopetuksen muodot ja kouluvierailut, kuten Valonian Kirittäjä-mallin laajentaminen. Kenttänä on hyvä huomioida maakunnallisen keskustelun lisäksi kansalliset, kansainväliset ja EU-tason teemat, sekä niitä maakunnassa jo käsittelevät vakiintuneet kansainväliset tapahtumat. Keskeistä on löytää ne viestintätavat ja kanavat, joilla tieto niin koulutuksista kuin vaikuttamisen mahdollisuuksistakin parhaimmin saavuttaa asukkaat. Aktiivisen kansalaisuuden mahdollistavina areenoina huomioidaan ja käytetään monipuolisesti erilaisia olemassa olevia tiloja, kuten kirjastoja.

Työ vaatii alueen eri toimijoiden, eli esimerkiksi julkisen sektorin, kansalaisjärjestöjen ja yksityisen sektorin välistä yhteistyötä. Tärkeässä roolissa ovat kansalaisopistot, kansanopistojen ja

kesäyliopistojen kurssit, vapaaehtoisprojektit, historialliset tutkimukset, kartoitukset tai erilaiset talkoot, joihin asukkaita pyydetään mukaan.

29. Parannetaan palvelumuotoilulla erityisesti julkisen sektorin osaamista tuottaa saavutettavaa ja selkeäkielistä digitaalista tietoa.

Palvelumuotoilu tarkoittaa palvelujen kehittämistä ja suunnittelemista käyttäjälähtöisesti, käyttäjän näkökulmasta ja mieluusti yhdessä käyttäjän kanssa.

Jotta maakunnan asukkaiden olisi helppoa ja houkuttelevaa osallistua maakunnan yhteisten asioiden kehittämiseen, on julkisella sektorilla edelleen tarpeen kiinnittää erityistä huomiota viestinnän eli käytettävän kielen selkeyteen ja viestintäkanavien saavutettavuuteen. Valmisteilla olevista asioista tulee viestiä riittävän aikaisessa vaiheessa ja siellä, missä asukkaat ovat. Oleellista on myös tunnistaa erilaiset käyttäjäryhmät ja niiden erilaiset tarpeet. Maakunnan julkisten organisaatioiden voimien yhdistäminen palvelumuotoilu- ja saavutettavuusosaamisessa erilaisin koulutuksin voi olla osa ratkaisua.

Tavoite 12: Osallistuminen kuuluu kaikille ja keskustelu rakentaa yhteishenkeä. Kansalaisyhteiskuntaa kuuleva valmistelu tekee vuorovaikutuksesta ja vaikuttamisesta arkea.

30. Vahvistetaan julkisen sektorin vuorovaikutusosaamista ja toteutetaan kokeiluja, jotka tukevat tekemisen demokratiaa myös kausiasukkaat huomioiden.

Tekemisen demokratiassa tunnistetaan kansalaisten kasvava osaaminen ja tahto vaikuttaa. Kansalaisille annetaan mahdollisuus ja lupa osallistua yhteisten asioiden suunnitteluun ja toteutukseen joko suoraan tai erilaisten yhdistysten tai organisaatioiden kautta.

Maakuntaohjelmityön teemoissa toimijoiden keskinäinen riippuvuus on vahvaa ja onnistuminen edellyttää voimien yhdistämistä. Useiden vuosien monialaisissa prosesseissa yhteistoiminnallinen hallinta ja sen toimintamallien osaaminen on avainroolissa. Kyse ei ole vain osallistumisesta vaan yhdessä tekemisestä ja neuvottelusta muun muassa yksityisen sektorin ja kansalaisjärjestöjen kanssa. Tämä vaatii erityisesti julkisen sektorin toimijoilta uudenlaisia vuorovaikutustaitoja ja valmistelun läpinäkyvyyttä.

Kokeiluja, joiden avulla tekemisen demokratiaa voidaan tukea, voivat olla erilaiset parlamentit, foorumit, digitaaliset miniaänestykset ja osallistava budjetointi. Yhä enemmän näissä prosesseissa tulee huomioida kohderyhmänä kausiasukkaat, jotka varsinkin Varsinais-Suomen saaristoalueilla tuovat alueelle merkittävää resurssia mutta myös tarpeita. Lisäksi oleellista on tunnistaa olemassa olevat osallistumisen vajeet: ne väestöryhmät, jotka eivät ole mukana, ja toteuttaa matalan kynnyksen osallistumisväyliä osallistumiseen kannustamiseksi ja sen mahdollistamiseksi.

Tavoite 13: Maakunnan kehittämistä tukevat modernit ja avoimet tietokäytännöt. Tarvittava tieto tuotetaan oikeaan aikaan ja oikeassa muodossa, niin että se on tietolustoilla avoimesti saatavilla.

31. Jaetaan avointa tietoa ja panostetaan sen hyödyntämiseen, parannetaan datan yhteentoimivuutta ja suositaan avoimen lähdekoodin ratkaisuja.

Tieto ja sen hyödyntäminen ovat keskeisessä asemassa digitalisoituvassa yhteiskunnassa. Tiedon avoin saatavuus on toimivan digiyhteiskunnan lähtökohta. Avoimuuden lisäksi on tärkeää kehittää datan ja sen jakelun rajapintaratkaisujen yhteentoimivuutta. Näin eri tietolähteistä saata-

vaa dataa voidaan yhdistää helposti toisiinsa, mikä kasvattaa avoimen datan hyödynnettävyyttä ja arvoa liiketoiminnassa ja päätöksenteossa.

Tiedon yhteentoimivuuden edistämisessä erittäin tärkeää on yhteistyö datan tuottajien välillä. On kyettävä löytämään toimivimmat datan avaamisen käytänteet ja sopimaan yhteisistä tietomalleista ja kansainvälisten standardien hyödyntämisestä. Tässä avainasemassa on kansallinen ja EU-tason koordinaatio ja Suomessa käynnistynyt Tiedon hyödyntämisen ja avaamisen hanke ja sen tulosten toimeenpano ministeriöissä ja kunnissa. Varsinais-Suomessa toimenpiteen toteutuksessa keskeisiä toimijoita ovat Turun kaupunki sekä Lounaistieto verkostoineen.

32. Kerrotaan päätöksenteon valmistelusta ja tehtyjen päätösten perusteluista ymmärrettävästi.

Hallinnollisen tekstin muotovaatimukset tekevät tekstistä joskus vaikeaa ymmärtää. Jos päätöksentekoa ja se perusteluja halutaan kuitenkin avata asukkaita laajemmin palvelemaan muotoon, on rinnalle tuotava selkeäkielisempää viestintää.

Käytännössä kehittämistyössä ja hallinnossa tarvitaan osaamista siitä, miten selkeää ja ymmärrettävää viestintää valmistelussa olevien asioiden taustoista ja eri vaiheista tehdään. Avoimien viestintä eri vaiheissa ja myös päätöksenteon perustelujen avaaminen lisäävät ennakoitavuutta, luotettavuutta ja osallistumisen mielekkyyttä. Olisiko maakunnassa mahdollista kehittää malli, jossa eri toimijat sitoutuvat yhteiseen tavoitteeseen päätöksenteon avoimesta viestinnästä?

4.4. Muutoksia ennakoiva ja kasvuhakuinen digimaakunta

Tavoite 14: Korkeakoulujen, yritysten ja julkisen sektorin yhteisissä kehittämissyhtiöissä syntyy huipputuotteita, -palveluita ja -sisältöjä, jotka vahvistavat maakunnan elinvoimaa.

33. Laaditaan maakunnallinen tutkimus-, kehitys- ja innovaatioyhteistyön tiekartta, joka tuo yritykset, korkeakoulut ja julkisen sektorin yhteen.

Varsinais-Suomen kilpailukyky ja hyvinvointi rakentuvat kestäväälle osaamiselle, tutkimukselle ja innovaatioille, jotka syntyvät usean eri toimijan saumattoman yhteistyön tuloksena eri puolilla maakuntaa. TKI-tiekartan tavoitteena on luoda yhteiset suuntaviivat sille, että maakunnan yritysten, korkeakoulujen ja muiden oppilaitosten sekä tutkimuslaitosten yhteistyö tuottaa kestäväää arvonlisäystä alueen kokonaisuhyvinvoinnille.

TKI-tiekartan avulla tavoitellaan koko maakunnan kärkialojen yritysten, yritysverkostojen, korkeakoulujen ja julkisen sektorin yhteenliittymiä ja verkostoja, jotka pyrkivät monipuolistamaan elinkeinorakennetta ja vahvistamaan tuottavuuskehitystä. Tämä edellyttää myös korkeatasoiseen osaamiseen ja koulutukseen panostamista eri puolilla maakuntaa siten, että tutkimus ja innovaatiot ovat mahdollisia.

Korkeakouluja ja muita oppilaitoksia sekä tutkimuslaitoksia sekä Varsinais-Suomessa että koko maassa tulee kannustaa laajasti keskinäiseen vuorovaikutukseen ja kunnianhimoisiin yhteisiin toimiin tutkimuksen hyödyntäjien kanssa. Toimijoiden tulee kyetä hyödyntämään eurooppalaista ja kansainvälistä TKI-rahoitusta niin Euroopassa kuin laajemminkin sekä kytkeytyä kansainväliin TKI-verkostoihin. Tiekarttatyön kärkenä on maakunnan älykkään erikoistumisen strategian painopisteet mutta tulokulma on kuitenkin tätä laajempi. Tiekartan toteutus on jatkuva prosessi, joka varmistaa toimijoiden kiinteän vuorovaikutuksen.

34. Rakennetaan kokeilualustoja lupaaville uusille ideoille ja innovaatioille erityisesti lääke- ja terveysteknologian, sinisen talouden ja ruokaketjujen aloilla.

Kokeilutoiminta on eri alojen palveluiden ja tuotteiden innovointia, kehittämistä ja testaamista oikeassa toimintaympäristössä. Maakunnassa esimerkiksi kunnat voivat mahdollistaa yrityksille ja tutkimus- ja kehitysyhtiöille fyysisiä tai virtuaalisia (digitaalisia) kokeiluja alueillaan ja kannustaa niihin. Kokeilualustoihin voidaan mahdollisesti liittää myös erityisesti jollekin ryhmälle suunniteltua koulutusta. Kokeilutoiminta on innovaatiotyön tärkeä osa – samoin siihen liittyvä ajatus, että kokeillaan nopeasti eikä pelätä epäonnistumisia.

Varsinais-Suomessa erityisesti vahvat toimialamme lääke- ja terveysteknologia, sininen talous (ja erityisesti meriteollisuus), uudistuva teollisuus ja ruokaketjut tarvitsevat erilaisia kokeilualustoja ja -yhteistyötä. Kokeilujen kautta voidaan saada niin teknologisia kuin palveluihin tai sosiaalisiin tarpeisiin vastaavia innovaatioita. Hyviä yhteistyökumppaneita kokeilutoiminnassa ovat muun muassa toimialoilla jo toimivat klusterit. Onnistunut kokeilutoiminta poikii uutta: se houkuttelee maakuntaan uusia innovaattoreita, tutkimusta ja liiketoimintaa. Kokeilutoiminta myös vahvistaa kuntien ja yritysten välistä yhteistyötä, mikä on tärkeä elementti maakunnan ja kuntien elinvoimatyössä.

Tavoite 15: Korkean tuottavuuden työ ja yrittäjyys lisääntyvät koko maakunnassa muun muassa digitaalisten palvelujen ja infrastruktuurin sekä vahvan digiosaamisen avulla.

35. Selvitetään kuntien digitaalinen kypsyys, tuetaan yrityksiä ja kuntia digitalisaation mahdollisuuksien tunnistamisessa ja niiden digikyvykkyyksien kehittämisessä.

Tieto ja digitaaliset prosessit ovat organisaatioiden menestyksen keskiössä. Digiteknologia muuttaa koko ajan viestintätapojamme ja sitä, miten elämme ja työskentelemme. Koronapandemian myötä tarve vauhdittaa Euroopan digitaalista siirtymää on käynyt ilmeiseksi. Vaikka digitalisaation tulisi siis olla merkittävässä roolissa kuntien ja useimpien yritysten strategioissa, on organisaatioiden digivalmiuksissa huomattavia eroja.

Maakunnan kehittämisen kannalta on tärkeää tasata digivalmiuksien eroja ja tukea takamatkalla olevia organisaatioita digikyvykkyyksien kehittämisessä. Digikypsyyden arviointiin voisi tuoda raikasta ja täydentävää näkökulmaa vaikkapa nuorten avulla, sillä VTT:n tutkimuksen mukaan nuoret kokevat digitalisaation tekevän heidän työstään mielenkiintoisempaa.

36. Tehdään Varsinais-Suomesta maan yrittäjämönteisin maakunta: kutsutaan yritykset kehittämistoimenpiteisiin mukaan ja tuetaan yhteistyötä yritysten, kuntien ja kehitysyritysten välillä.

Monet varsinaissuomalaiset kunnat ovat menestyneet erinomaisesti valtakunnallisissa kuntien yrittäjämönteisyyttä mittaavissa vertailuissa. Tämä luo hyvän pohjan tehdä Varsinais-Suomesta maan yrittäjämönteisin maakunta. Yrittäjämönteisyys lisää kuntien elinvoimaa, yhteiskunnan sopeutumiskykyä myös haastavissa tilanteissa, ja sitä kautta asukkaiden hyvinvointia.

Eri kokokoisissa kunnissa sekä eri seutukunnissa on omat haasteensa yrittäjämönteisyyden luomisessa. Varsinais-Suomessa hyviä ja toimiviksi arvioituja toimintamalleja löytyy eri puolilta maakuntaa. Seudullisilla kehittämissyhtiöillä on vahva rooli hyvien mallien levittämisessä. Kehittämissyhtiöt sekä Varsinais-Suomen Yrittäjät ja Kauppakamari välittävät myös yrittäjien ja yritysten tarpeita sekä toiveita kuntien suuntaan. Yritysten mukaanotolla toimintaympäristön kehittämistoimenpiteisiin saadaan arvokasta tietoa niiden arjen toimintaa joustavoittavista toimista ja samalla voidaan tarjota konkreettista hyötyä yritysten kilpailukyyn lisäämiseen. Keskeinen yhteistyön sisältö liittyy osaavan työvoiman saatavuuden parantamiseen ja myös työperäisen maahanmuuton ja sen edellytysten vahvistamiseen. Onnistuneet omistajanvaihdokset mahdollistavat yrittäjyyden ja yritystoiminnan jatkuvuutta.

Tavoite 16: Talous ja elinkeinot kasvavat ja menestymme globaaleilla markkinoilla olemalla kansainvälinen ja avoin maakunta.

37. Tehdään maakunnan elinkeinot ja osaaminen tutuiksi kansainvälisissä medioissa ja areenoilla.

Maakunnan kansainvälinen näkyvyys ja menestyminen vaatii rohkeaa ja strategista suunnitelmaa, resurssia ja valintaa keskittyä määrätietoisesti tiettyihin painopisteisiin. Tämä on mitä suuremmassa määrin niin julkisten toimijoiden kuin yritysmaailman yhteistyötä vaativa, pitkäjänteinen ponnistus. Maakunnalla on oman rakenne-muutoshistoriansa nojalla jo nyt vahva rooli tällaisen yhteistyön rohkaisijana ja esimerkiksi Turku Business Regionin vetämän Talent Boost -yhteistyön pohjalta tätä on hyvä kehittää edelleen.

Varsinais-Suomi on monessa teemassa ja toimialoilla kansainvälisesti aktiivinen ja menestyvä. Vahva maakunnallinen viestintä on tärkeä osa maakunnan tunnettuuden lisäämistä ja muun

muassa maakuntakuvan rakentamista. Kun maakunnan elinkeinot ja osaaminen tehdään tutuksi valituilla kansainvälisillä areenoilla, on myös kansainvälisten kumppanien, yritysten ja osajien houkuttelu jatkossa helpompaa. Samalla tuetaan ja rohkaistaan osajien alueellista liikkuvuutta myös maan sisällä.

38. Luodaan kansainvälistyviä yrityksiä palveleva konsepti, jossa yhdistetään verkostoituminen, valmennus ja julkiset Team Finland -palvelut.

Konseptin avulla pyritään aktivoimaan potentiaalisia vientiyrityksiä julkisten palveluiden pariin ja hyödyntämään yritysryhmien synergioita kansainvälistymisvalmiuksien kehittämisessä. Tarjotaan yrityksille valmennusta, sparrausta ja verkotetaan yrityksiä keskenään sekä kansainvälistymisen asiantuntijoiden kanssa.

Useilla maakunnan kärkiklustereilla on merkittävää yritysten ja tutkimusorganisaatioiden yhteistoimintaa, jonka tuloksena syntyy uusia tuotteita. Verkostojen avulla voidaan muodostaa laajempia kansainvälistymiseen tähtääviä yritysryhmiä, jotka ovat yksittäisiä yrityksiä kilpailukyisempiä kansainvälisillä markkinoilla. Valmennusta tarvitaan esimerkiksi digitaalisten alustojen hyödyntämiseen, sillä pandemian myötä niiden käyttö tulee osittain korvaamaan fyysisiä tapamisia ja messuihin osallistumista.

Palvelujen kohderyhmänä ovat etenkin pk-yritykset. Ne ovat usein muusta potentiaalistaan huolimatta liian pieniä kilpailemaan kansainvälisillä markkinoilla yksin, toisin kuin suuret yritykset, joilla itsellään on osaamista ja resursseja kansainvälistymisen edistämiseen.

Tavoite 17: Maakunta houkuttelee yhä enemmän osaajia niin kansallisesti kuin kansainvälises tikin.

39. Tuetaan paikkariippumattoman rekrytointikulttuurin käyttöönottoa ja poistetaan paikkariippumattoman työnteon esteitä.

Digitalisaatio on tuonut yritysten ja organisaatioiden toimintoihin ja henkilöstön sijoittumiseen uusia mahdollisuuksia. Sen mukanaan tuoma toimintakulttuurin muutos on mahdollisuus parantaa maakunnan veto- ja pitovoimaa erityisesti asiantuntijatehtävissä työskentelevien suhteen. Paikkariippumattomuus ja etätö tuovat myös uusia mahdollisuuksia vammaisten ja pitkäaikais-sairaiden potentiaalinen hyödyntämiseen, kun liikkuminen ei ole työnteon edellytys.

Koronapandemian seurauksena etätöskentely lisääntyi merkittävästi ja osoittautui monelle sopivaksi tavaksi tehdä töitä. Poikkeusolot tarjosivat erityisesti asiantuntijaorganisaatioiden työnantajille ja työyhteisöille mahdollisuuden harjoitella etä- ja hybridityöskentelytapoja minkä tuloksena huomattiin, että etätöissä työn laatu voi olla jopa jaettua fyysisistä työympäristöstä parempi. Työn tekemisen ympäristöön suhtaudutaan uudella tavalla, vapaammin.

Paikkariippumattoman rekrytointi tarkoittaa, että työn suorittaminen ei ole paikkaan sidottua. Paikkariippumattomuus tukee myös monipaikkaisuuden tavoitteita ja se voi olla erityisesti mahdollisuus laajemmin kansallisten ja kansainvälisten osajien houkutteluun. Paikkariippumattoman rekrytointikulttuurin käyttöönoton tukemiseksi tarvitaan ymmärrystä uudeltaisesta työskentelystä ja siihen liittyvistä tarpeista, mahdollisuuksista ja ehdoista. Lisäksi tarvitaan tehokkaita väyliä osajien tavoittamiseksi.

Paikkariippumattoman rekrytointikulttuurin ja yrittäjyyden edistäminen tapahtuu rakentamalla avointa rekrytointipolitiikkaa, anonymien ja osaamisperusteisin rekrytointikäytännöin. Siten valjastetaan Varsinais-Suomen käyttöön ei vain koko kansallinen, vaan myös kansainvälinen osaamispotentiaali.

40. Ennakoidaan kärkitoimialojen osaamistarpeet ja kehitetään osaavan työvoiman saata- vuutta.

Alueellinen osaamis- ja koulutustarpeiden ennakointi yhdessä kansallisen ennakkoinnin kanssa muodostaa perustan Varsinais-Suomen kärkialojen osaamistarpeiden tulevaisuustyölle. Varsinais-Suomessa ennakointityö tarkoittaa Ennakointiakatemian, oppilaitosten ja korkeakoulujen oman ennakkoinnin sekä TE-hallinnon muodostamaa kokonaisuutta, jota tuetaan kansallisella ennakointitiedolla. Sen keskeinen tavoite on saada tulevaisuuden ennakoidut osaamistarpeet osaksi koulutuksen suunnittelua.

Sekä väestönkasvu että alueen elinkeinoelämän osaajatarpeen varmistaminen edellyttävät Varsinais-Suomessa kasvavaa työperäistä maahanmuuttoa. Painopisteenä tulee olla työvoimapolusta kärsivät alat sekä TKI-toiminnan kärki- ja kasvualojen kannalta olennaiset erityisosaajat, opiskelijat ja tutkijat. Ulkomaalaisen osaajan rekrytointiprosessi on monivaiheinen kokonaisuus, jossa sisällöllisten ja teknisten kysymysten lisäksi tärkeitä ovat perehdytykseen, kotoutumiseen ja viihtyvyyteen liittyvät tekijät. Tarvitaan yrityksille selkeä polku kansainvälisten osaajien rekrytointiin. Tarvitaan myös työnantajien aktivoimista palkkaamaan Varsinais-Suomessa opiskelevia kansainvälisiä opiskelijoita muun muassa tekemällä korkeakouluopiskelijoiden työharjoittelut ja yritysprojektit tunnetummaksi.

Kansainvälisen rekrytoinnin ja osaamis- ja työperäisen maahanmuuton osalta Varsinais-Suomi toimii osana kansallista toimintamallia. Kansallisesti tärkeä toimija on erityisesti Business Finland ja sen Talent boost-ohjelmat. Lisäksi TEM:n, OKM:n ja Turun kaupungin välinen ekosysteemisopimus sisältää työperäiseen maahanmuuttoon liittyviä toimia.

41. Luodaan olosuhteet, jotka edistävät toimijoiden kiinnittymistä alueelle ja viestitään kansallisesti ja kansainvälisesti hyvistä elämän ja yrittämisen edellytyksistä Varsinais-Suomessa: palveluista, työ- ja tutkimusympäristöstä, turvallisuudesta ja ainutlaatuisesta ympäristöstä.

Varsinais-Suomi tarjoaa osaajille ja yrityksille erinomaiset puitteet hyvään elämään ja menestykseen. Maakunnan toimivat hyvinvointipalvelut, puhdas ympäristö, infrastruktuuri, koulutus, tutkimus, taide- ja kulttuurikenttä sekä innovatiivinen teknologia ovat vahvuuksia, joilla Varsinais-Suomi voi kilpailla koulutetusta työvoimasta. Kyse on samalla alueellisesta pitovoimasta, joka muodostuu useista erilaisista komponenteista.

Osaajien ja asukkaiden kiinnittyminen Varsinais-Suomeen edellyttää hyvistä elämän edellytyksistä huolehtimista ja niistä viestimistä. Viestitään voimakkaasti paitsi alueen elinkeinoelämästä, ainutlaatuisesta ympäristöstä ja arjen turvallisuudesta, myös sivistyspalveluista, vapaasta sivistystyöstä ja kulttuuriperinnöstä. Panostetaan uusien asukkaiden asettautumispalveluihin ja palveluista kertomiseen. Kanavoidaan rahoitusta viestinnän lisäksi kokeileville hankkeille ja startupeille, ja suhtaudutaan uteliaan myönteisesti myös luoviin ja toimialarajat ylittäviin kokeiluihin. Kerrotaan laajasti alueen uteliaisuudesta, aktiivisuudesta ja uskalluksesta, niin kansallisesti kuin kansainvälisesti.

Tavoite 18: Maakunnan kehittäminen tapahtuu luonnon kanssa sopuosoinnussa ja sen arvot huomioiden. Luonnon monimuotoisuuden tukeminen nähdään välttämättömyytenä ja sitä tuetaan myös digitalisaation ja ennakoinnin keinoin.

42. Otetaan käyttöön ja etsitään keinoja, joilla luonnon monimuotoisuutta parannetaan yritysten ja kuntien vastuullisuus- ja kestävyystavoitteiden kautta.

Luonnon monimuotoisuus, eli biodiversiteetti, tarkoittaa ekosysteemien lajien ja geenien kirjoa maailmassa tai tietyssä luontotyyppissä. Luonnon monimuotoisuuden merkitys elämälle maapallolla on kiistämätön, ja keskeinen tekijä myös kaikelle ihmisen toiminnalle. Biodiversiteetti on kuitenkin jatkuvasti köyhtymässä ja suurimpia syitä tälle ovat erilaiset ihmistoiminnan vaikutukset.

Yritysten ja kuntien luontokestävällä toiminnalla voidaan saavuttaa merkittäviä edistysaskeleita monimuotoisemman luonnon edistämiseksi. Asukas- ja kuluttajakäyttäytyminen vaikuttaa ja luo painetta muuttaa toimintatapoja monimuotoisuutta tukeväksi. Yritysten ja kuntien vastuullisuus- ja kestävyystavoitteet tulee ymmärtää niin liiketoiminnan välttämättömänä osana ja kannusteenä kuin ihmisten asumisvalintojen ohjaajana.

43. Tehdään Varsinais-Suomesta kestävän matkailun edelläkävijämaakunta.

Varsinais-Suomi on monipuolinen matkailualue, jossa korostuvat samanaikaisesti luontokohteet, kuten Saaristomeri, saaristo ja kansallispuistot, sekä kaupunkikohteet. Näissä kohtaavat paikallis- ja kaupunkikulttuuri, Suomen historia sekä maakunnan monipuolinen ruokakulttuuri. Varsinais-Suomi saaristo-, luonto- ja kulttuurimatkailun kohteena huomioi laaja-alaisesti matkailun eri muodot, kuten esimerkiksi maaseutu-, pyörä-, ruoka- ja lähimatkailun, sekä terveys-, liikunta- ja kulttuurimatkailun.

Kestävän matkailun varmistaminen koko maakunnassa on matkailualan toimijoiden yhteinen tavoite, joka on kuvattu Varsinais-Suomen "Yhdessä kestävä kasvua 2.0" - tiekartassa. Tiekartatyon tarkoituksena on muun muassa alueen yritysten toiminnan ohjaaminen kestävän matkailun edellyttämien toimintatapojen käyttöön sekä mm. sähköisten jakelukanavien kattava käyttöönottoon. Kestävän matkailun kehittäminen on yritysten, kuntien, asukkaiden ja alueorganisaatioiden yhteinen tavoite. Tiekartatyo kokonaisuutena painottaa kestävän matkailun, tiedolla johtamisen ja digitalisaation perustuvien ratkaisujen kehittämistä. Matkailun kehittämistä tehdään samalla asukaslähtöisesti.

44. Kunnat, valtio ja maanomistajat toteuttavat yhdessä luonnon monimuotoisuutta lisääviä toimenpiteitä ja perustavat riittävän kattavan suojelu- sekä viherrakenneverkoston.

Monimuotoinen luonto tuottaa meille kaikille elintärkeitä palveluja, joita kutsutaan ekosysteemi-palveluiksi. Ekosysteemi-palveluihin kuuluvat muun muassa sellaiset ihmistoiminnalle keskeiset asiat kuin ruoka, pölytys, ravinteiden kierto, puhtaan juomaveden saatavuus ja tulvien torjunta, raaka-aineet, hiilinielut, puhdas hengitysilma, lääkkeet sekä virkistys ja terveys.

Monimuotoisen luonnon ylläpito ja luonnon tilan parantaminen perustuu riittävän kattavaan ja toisiinsa kytkeytyvään suojelu- ja viherrakenneverkostoon. Valtion suojelutoimenpiteiden lisäksi on välttämätöntä toimia alueellisesti ja paikallisesti. Erittäin tärkeitä toimenpiteitä ovat vapaaehtoiset maanomistajalähtöiset suojeluratkaisut, joita rahoitetaan mm. METSO- ja HELMI-ohjelmien kautta. Lisäksi kuntasektorin nykyistä vahvempi osallistuminen alueensa luonnon monimuotoisuuden vaalimiseen on tarpeen. Kuntatasolla yleiskaavallinen viherrakenteen kokonaisvaltainen tarkastelu mahdollistaa osallistuvan ja avoimen prosessin kunnan maankäytön ohjaamisessa. Kunnan viherrakenne on keskeinen osa myös virkistys- ja matkailuteemojen kehittämistä sekä ympäristön tuottamien hyvinvointi- ja terveyspalveluiden kokonaisuutta.

4.5. Muutosjoustavuus

Maakuntaohjelman tarkoitus on muuttaa visiot todeksi. Toeutus vaatii maakunnalta muutosjoustavuutta eli resilienssiä, joka on aluekehityksen kulmakivi. Muutosjoustavuudella tarkoitetaan alueen sopeutumiskykyä toimintaympäristön muutoksiin. Muutosjoustava alue on immuuni ulkoisille häiriöille, kykenee palautumaan nopeasti muutostilanteissa ja hyödyntämään muutokset uudistamalla toimintatapojaan ja toimimalla innovaattorina ja edelläkävijänä. Muutosjoustavuus edellyttää alueen aktiivista ja dynaamista uudistamista, joka pohjautuu muun muassa oppimiseen ja toimiviin verkostoihin.

Muutosjoustavuuden työkalupakin peruselementit ovat uudistaminen, varautumiskyky ja uudelleen suuntaaminen. Muutosjoustavalla alueella on kyky varautua, palautua ja erityisesti uudistua ulkoisesta aluetalouden shokista sekä kyky mobilisoida resurssit muutostilanteessa. Muutosjoustavuutta voidaan pitää rakennemuutosten ennakoivana hallintana. Monipuolinen elinkeinorakenne ja korkea osaaminen edesauttavat alueen muutosjoustavuutta, mutta alueen resilienssikykyyn oleellinen vaatimus on, että toiminnalliset rakenteet ja yhteistyöverkostot ovat riittävän kehittyneitä ennakointi-, reagointi- ja uudistumiskyvyn varmistamiseksi. Kumppanuus, toimijoiden välinen luottamus ja yhteistyön ilmapääri ovat edellytyksiä nopealle uudistuskyvylle ja sitä kautta alueen muutosjoustavuudelle.

Taloudellisten rakennemuutosten lisäksi muutosjoustavuutta haastaa ilmastonmuutos ja sen aiheuttamat lisääntyneet sään ääri-ilmiöt. Sopeutuminen muuttuviin ilmasto-olosuhteisiin on välttämätöntä riippumatta hillintätoimien onnistumisesta. Muutosjoustava alue kykenee varautumaan eri ilmastokenaarioiden vaikutuksiin alueen toiminnalle. Etenkin yhdyskuntasuunnittelussa ilmastomuutoksen huomioiminen on tärkeää sekä muutoksen hillitsemiseksi että sen vaikutuksiin varautumiseksi. Ympäristömuutosten lisäksi alueen muutosjoustavuutta haastaa myös muut kansalaisten terveyttä uhkaavat tekijät, kuten koronaepidemian kaltaiset pandemiat, sekä yhteiskunnallinen ja poliittinen ääriajattelu.

Varsinais-Suomen muutosjoustavuuden perustekijöinä voidaan pitää vahvaa teknologiaosaamista, monipuolista ja kasvuhakuista elinkeinotoimintaa, logistista sijaintia, korkeakoulujen ja toisen asteen ammatillisen koulutuksen muodostamaa ekosysteemiä, sosioekonomista monimuotoisuutta, alueen ilmasto- ja kasvuolosuhteita ja sijaintia osana Suomen kasvukolmiota (Turku-Tampere-Helsinki). Vahvistuvat verkostot ja kumppanuuksien kehittyminen eri sektorien välillä, uusien teknologioiden sekä digitalisaation ja kiertotalouden hyödyntäminen ja merkittävä opiskelijapotentiali vahvistavat edelleen maakunnan muutosjoustavuutta.

Muutosjoustavuuden kannalta heikkouksia ja uhkia voidaan nähdä osajapulassa, asukkaiden sosiaalisessa eriytymisessä, kuntatalouden haasteissa, yrityspotentialien hyödyntämättömyydessä ja osin väestön ikärakenteen kehityksessä. Myös ympäristöihin ja erityisesti Saaristomeren tilaan kohdistuvat uhkat heijastuvat alueen muutosjoustavuuteen.

Useat Varsinais-Suomen maakuntastrategian ja -ohjelman visiot, tavoitteet ja toimenpiteet tähtäävätkin suoraan tai välillisesti maakunnan muutosjoustavuuden lisäämiseen. On myös tärkeää, että maakuntaohjelman tavoitteet ja toimenpiteet on laadittu niin, että ne mahdollistavat uudelleen arvioinnin ja kohdentamisen, mikäli tilanne ja toimintaympäristön muutokset sitä edellyttävät.

5. Tehdään uutta – Varsinais-Suomen älykkään erikoistumisen strategia

Älykkään erikoistumisen strategia syventää maakuntasuunnitelman ja maakuntaohjelman tavoitteita ja toimenpiteitä. Se tarkastelee erityisesti niitä maakunnalle erityisiä vahvoja elinkeinoja, joilla on monipuolista innovaatiotoimintaa, ja joilla nähdään merkittävää potentiaalia tulevaisuuden kasvupoluiksi.

Varsinais-Suomen älykkään erikoistumisen strategia 2021–2027 yhdistyy erityisesti maakuntasuunnitelman visioihin, joilla tavoitellaan puhtaita ratkaisuja ja innovaatioita sekä kasvua ja digitaalisuutta. Arvojen osalta älykkään erikoistumisen strategiatyössä korostuvat uteliaisuus ja vastuullisuus, joiden avulla rakennetaan ilmapiiriä, jossa uuden keksimiselle on sekä lupa että tilaa, myös velvollisuus paremman tulevaisuuden turvaamiseksi. Älykkään erikoistumisen strategiassa tunnistetut painopistekohtaiset tehtävät syventävät maakuntaohjelman toimenpiteitä.

5.1. Alueellinen tutkimus- ja innovaatiostrategia

Älykkään erikoistumisen strategia - Smart Specialisation Strategy, S3 – on Euroopan unionin politiikkamalliin ja koheesiopolitiikkaan perustuva työkalu, jonka avulla maakunnat tunnistavat tulevaisuuden vahvat toimialansa ja rakentavat niiden tukemiseksi monitasoista yhteistyötä ja jatkuvaa keskustelua, johon osallistuu julkinen, yksityinen, tutkimus- ja kansalaisyhteiskunta. Yhteistyön lähtökohtana on taloudellinen kasvu, uuden luominen ja innovaatiot, sekä pyrkimys eurooppalaisia arvoketjuja luovaan alueidenväliseen yhteistyöhön. Strategian laatimisesta säädetään laissa alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepoliittikan toimeenpanosta.

Älykkään erikoistumisen strategiat arvioivat 1) tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminnan (TKI-toiminta) haasteita (esimerkiksi haasteet tutkimuksen ja osaamisen muuntamisesta innovaatioiksi sekä digitalisaation hyödyntämiseen ja eri toimijoihin kytkeytyvät haasteet), 2) alueen toimialoja, jotka kohtaavat haasteita teknologisen murroksen, globalisaation ja vähähiiliseen talouteen siirtymisen vuoksi, 3) tutkimus- ja innovaatiotoimijoiden sekä yritysten yhteistyön mahdollisuuksia, ja 4) vähähiilisyyden, sukupuolten tasa-arvon ja digitalisaation edistämistä.

Tätä maakuntastrategiaa laadittaessa on viitteitä siitä, että eurooppalainen S3 onkin muuttumassa S4:ksi, Smart Specialisation Strategies for Sustainability. Muutos liittyy koronapandemiasta elpymiseen, eurooppalaiseen vihreään

siirtymään ja tarpeeseen toimia ja rakentaa yhä kestävämpiä ratkaisuja tiiviissä yhteistyössä myös kansalaisyhteiskunnan kanssa.

Varsinais-Suomen älykkään erikoistumisen tunnistetut vahvat toimialat, eli painopisteet, ovat sininen talous ja uudistuva teollisuus, innovatiiviset ruokaketjut sekä lääke- ja terveysteknologia. Painopisteet on tunnistettu yhteistyössä maakunnan asiantuntijoiden kanssa, ja niihin liittyvää yhteistyötä tehdään jatkuvasti useilla rintamilla, myös erityisissä älykkään erikoistumisen kumppanuustyöryhmissä. Valmistelu ja toimeenpano on avointa elinkeinoelämän, tutkimus- ja koulutusorganisaatioiden, julkisen sektorin sekä kansalaisyhteiskunnan osallistumiselle, ja sen toteutuksessa hyödynnetään kyseisen strategian toteuttamiseen kehitettyä niin kutsuttua yrittäjämäisen löytämisen EDP-toimintamallia (Entrepreneurial Discovery Process), jossa tätä vuoropuhelua ruokitaan.

Kaikkien älykkään erikoistumisen painopisteiden toteutusta ohjaavat muun muassa EU:n vihreän siirtymän ohjelma ja Euroopan datastrategia, sekä painopistekohtaisesti esimerkiksi:

- EU:n tiedonanto kestävästä sinisestä taloudesta edistämiseksi
- EU:n yhteinen maatalouspolitiikkaohjelma CAP27 sekä sen kansallinen ja alueellinen ohjelma
- EU:n Farm to fork -strategia
- Eurooppalainen terveysdata-avaruus (yksi EU-komission poliittisista painopisteistä)
- EU:n Personalised Health -teema
- Kansallinen terveysalan tutkimus- ja innovaatiotoiminnan kasvustrategia

Lisäksi Varsinais-Suomen älykkään erikoistumisen strategian painopisteet ovat linjassa Turun kaupunkiseudun ja valtion välisen, vuosille 2021–2027 laaditun innovaatiotoiminnan ekosysteemisopimuksen kanssa. Strategia tukee myös kansallisen TKI-tiekartan tavoitteiden toteuttamista: yritysten ja tutkimusorganisaatioiden TKI-yhteistyön vauhdittamista ja uutta alkua. Toimialojen kansainvälistymisen tukena käytetään myös Team Finland -palveluja.

Kuten koko maakuntastrategia, myös älykkään erikoistumisen toimialavalinnat ja toimenpiteet vaikuttavat viranomaisten rahoituspäätöksiin niiden mukaista toimintaa ja kehittämistyötä painottaen. Maakuntaohjelmasta poikkeava kausi 2021–2027 perustuu Euroopan unionin rahoituskauten.

Älykkäällä erikoistumisella tuetaan erityisesti tunnistettujen kärkitoimialojen kehitystä mutta myös laajemmin Varsinais-Suomen tutkimus- ja innovointivalmiuksia: esimerkiksi kehittyneiden teknologioiden ja digitalisaation monipuolista käyttöönottoa sekä pk-yritysten kasvun ja kilpailukyvyn parantamista. Lisäksi edistetään Suomen hiilineutraali-suustavoitetta, erityisesti energiatehokkuuden, ilmastonmuutokseen sopeutumisen ja kiertotalouteen siirtymisen näkökulmasta. Näiden eteneminen suunnitellusti tukee myös maakunnan kärkitoimialojen menestystä.

Älykkään erikoistumisen strategian toimeenpanon vaikuttavuutta seurataan osana maakuntastrategian seurantaa, muun muassa seuraamalla TKI-toiminnan ja elinkeinon kehitystä sekä hanketoiminnan vaikuttavuutta.

5.2. Sininen talous ja uudistuva teollisuus

Euroopan komissio julkaisi toukokuussa 2021 tiedonannon kestävän sinisen talouden edistämiseksi Euroopan unionissa. Tiedonannossa esitetään siniselle taloudelle yksityiskohtainen toimintaohjelma. Kestävä sininen talous on osa laajempaa EU:n vihreän kehityksen ohjelmaa, joka on olennaisen tärkeä Euroopan tulevaisuuden kannalta. Kestävä sininen talous edellyttää, että valtamerten ja merten tila on hyvä. Komission tiedonannossa sinisen talouden keskeisiä sektoreita ovat meriteollisuus, merenkulku, satamatoiminnot, kalastus, vesiviljely ja rannikkomatkailu. Varsinais-Suomelle tärkeät kalastus ja vesiviljely on huomioitu älykkään erikoistumisen kärjessä innovatiiviset ruokaketjut.

Varsinais-Suomessa sinisen talouden veturina toimii meriteollisuus (laivanrakennus) laajasti verkottuneen alihankinta- ja koulutusverkoston tuella. Vahva suunnitteluosaaminen luo pohjaa myös tulevaisuuden vihreille laivakonsepteille ja kestäväälle operoinnille. Lounais-Suomen meriteollisuus työllistää 8 000 henkilöä noin 400 yrityksessä. Koko Suomen meriteollisuuden työpaikoista tämä on noin 27 prosenttia. Alan yrityksistä 30 prosenttia sijaitsee Lounais-Suomessa ja niiden osuus alan liikevaihdosta on 28 prosenttia. Turussa toimii neljä alalle kouluttavaa korkeakoulua ja yliopistoa.

Tulevaisuuden globaalit markkinahaasteet edellyttävät jatkuvaa uudistumista sekä uusia tutkimuksen ja liiketoiminnan löytöretkiä. Vahvan laivanrakennusteollisuuden lisäksi alueella on pitkä osaaminen myös offshore- ja arktisen teknologian alueilla sekä autonomisten systeemien rakentamisessa. Turku on laajemminkin johtava teknologiateollisuuden keskittymä, jossa ennennäkemättömällä tavalla yhdistetään tekoälyä, robotiikkaa sekä automatisaatiota.

5.2.1. Tutkimus-, kehitys- ja innovaatiotoiminta sekä osaamisen kehittäminen

Teknologiakampus Turku -ekosysteemissä tehdään työtä laajan sidosryhmäjoukon kanssa. Sen alueellisen verkoston ovat perustaneet Turun kaupunki, toimintaa koordinoiva Turku Science Park Oy, Turun yliopisto, Åbo Akademi, Turun ammattikorkeakoulu ja ammattikorkeakoulu Novia. Ekosysteemin päätehtävät ovat tekniikan tutkimus- ja koulutusinfrastruktuurin yhdistäminen, tekniikan koulutusyhteistyön lisääminen, yhteisen tekniikan tutkimusstrategian luominen ja ylläpitäminen sekä tekniikan alan vetovoimaisuuden ja yhteistyön lisääminen maakunnassa. Kriittinen menestystekijä on toimivan ja elävän yhteistyön rakentaminen alueen yritysten kanssa.

Turun korkeakoulut tuottavat tekniikan tohtoreita, diplomi-insinöörejä, tekniikan kandidaatteja, insinöörejä ja merenkulun ammattilaisia alueen lisääntyviin tarpeisiin. Turun tekniikan korkeakoulutarjonnasta puuttuu kuitenkin yhä merkittäviä aloja sekä diplomi-insinööri- että insinöörikoulutuksessa. Koulutusosoikeuksia tarvitaan mm. sähkö- ja automaatiotekniikassa sekä rakennusarkkitehtuurissa. Koulutusosoikeuksien kattavuuden edelleen vahvistaminen maakunnan elinkeinorakenteen ja tuotannon vahvuusalueiden mukaisesti tulee olemaan lähivuosien yksi konkreettinen haaste ja edunvalvonnan kohde.

Osana Teknologiakampus Turku -kokonaisuutta STEAM Turku -hanke luo Turun kaupungille uuden koulutuksen toimintamallin luonnontieteen ja tekniikan alan vetovoiman vahvistamiseksi. STEAM rakentaa varhaiskasvatukseen, perusopetuksen ja toisen asteen yhdistävän tiede- ja tekno-

logiapulun, ja tarjoaa suoria väyliä jatko-opintoihin ja Turun teknologiakampukselle. STEAM-yhteistyö ulottuu Turkuun ja koko Lounais-Suomeen.

Osaamisen kehittämisen tulee ulottua jatkossakin koulutuspulun koko matkalle. Opintopolkujen avaaminen ja joustavoittaminen on tärkeää alueen tekniikan koulutuskokonaisuudessa.

Turulla ja Varsinais-Suomella on kaikki mahdollisuudet nousta tekniikan alan koulutuksen ja tutkimuksen yhdeksi johtavaksi kärkialueeksi Suomessa. Tähän tarvitaan eri resurssien suuntaamista ja kokoamista yhteisen tavoitteen edistämiseen.

5.2.2. Yritysten innovaatiot ja kansainväliset verkostot

Meriteollisuus on Varsinais-Suomessa muotoutunut monita-hoiseksi ja aktiiviseksi verkostoksi. Sen toimijoina on useita yrityksiä, joille meriteollisuus on vain osa kokonaisliiketoiminnasta. Varsinais-Suomelle meriteollisuus ja sen pienetkin yritykset joutuvat vastaamaan globaalin tason kilpailukyvyyn vaatimuksiin. Meriteollisuusverkosto ulottuu usealle alueelle Suomessa ja Itämeren rantavaltioissa. Se kaipaa muuttuvassa maailmantilanteessa uudenlaisia toiminta-avauksia ja innovaatiotoimintaa mahdollistavien rakenteiden kehittämistä.

SmartBlueIndustry -konseptissa keskitytään neljän virran (data-, materiaali-, finanssi- ja ihmisvirrat) kehittämiseen digitaalisempaan ja tehokkaampaan suuntaan. Blue Industry Parkista tavoitellaan Meyer Turku Oy:n telakan viereen meriteollisuusaluetta, joka tukee risteilijärakentamiseen liittyvän alihankintaverkoston globaalin kilpailukyvyyn parantumista. Meriteollisuusyritysten toimintaa tuetaan myös erilaisten kiihdytysohjelmien avulla.

Yritysten innovaatioiden tukemisessa tavoitteena on jatkuva yritysten kansallisen ja kansainvälisen kilpailukyvyyn parantaminen. Yrityksiä kannustetaan käyttämään enemmän kansallisia ja kansainvälisiä innovaatorahoitusinstrumentteja ja kasvattamaan näin konkreettisesti innovaatiokykyään. Alueella panostetaan erityisesti kestävästä liiketoiminnasta syntyvän liikevaihdon kasvattamiseen.

Kansainvälisen verkostoyhteistyön tavoitteena on euroopalaisen meriteollisuuden kilpailukyvyyn edistäminen ja meriteollisuuden korostaminen merkittävänä strategisena toimialana. Etusijalle yhteistyön sisällössä ja suuntautumisessa asetetaan kohdealueet, joissa merialan tuotannollisen toiminnan lisäksi painottuvat myös koulutus, tutkimus ja kehitystoiminta sekä meriteollisuuden merkittävyys alueen elinkeinorakenteelle. Kansainvälisessä verkostoitumisessa hyvänä esimerkkinä on Fraunhofer-yhteistyö, jossa Turku on edelläkävijä ja päänavaaja koko Suomen innovaatiojärjestelmän kehityksessä. Suomen meriklusterin soveltava tutkimus

ja tuotekehitys sekä teollisuuden kanssa tehtävä yhteistyö vahvistuvat Turussa toimintansa aloittaneen älykkään merenkulun tutkimusyksikön toiminnan myötä.

Varsinais-Suomen alueen teknologiateollisuuden kilpailukyvyyn kehittämiseksi on välttämätöntä liittyä myös alueellisiin ja kansallisiin osaamisverkostoihin ja vahvistaa niissä toimimista. Turussa rakennetaan pitkäjänteistä yhteistyötä kaupunkiseutujen, Varsinais-Suomen seutukuntien ja muualla Suomessa sijaitsevien teknillisten yliopistojen välillä.

5.2.3. Puhtaat ja resurssiviisaat ratkaisut

Hiilineutraalin ja kiertotalouden mukaisen meriklusterin muodostaminen parantaa työllisyyttä ja kilpailukykyä. Osaamiselle ja teknologisille ratkaisuille on myös globaalia kysyntää, mikä tulee kasvamaan tulevina vuosina säästöjen kiristyessä.

Maakunnan kiertotaloutta ja resurssiviisaita ratkaisuja kehitetään alueellisena yhteistyönä. Yhtenä kasvavana kärkenä ovat vetyyn liittyvät kehittämishankkeet. Alueen toimijoiden yhteistyössä on tavoitteena aikaansaada yritysveitoisia ekosysteemejä ja klustereita, joissa uusia innovatiivisia ratkaisuja kokeillaan ja kehitetään hyödyntäen kaupunkeja kokeilualustoina. Ekosysteemit ovat businessveitoisia yritys-ekosysteemejä. Alueella toimii lisäksi Smart Chemistry Park, bio- ja kiertotalouden innovaatioalusta, joka toimii tiiviissä yhteistyössä läpileikkaavasti usean yritysekosysteemin kanssa.

Varsinais-Suomi toimii myös veturina Suomeen rakentuvassa liikkumisen ekosysteemissä, jonka fokuksena on sähköistyminen. Maakunnan sisällä vahvassa roolissa ovat SaloIoT-Campuksen toimijat. Tämä ekosysteemi tukee liikennettä ja yhteiskuntaa pyrkimyksissä vähentää fossiilisten raaka-aineiden käyttöä sähköistymisen avulla tukien samalla tavoitteita ilmastonmuutoksen hillitsemiseksi. Tavoitteena on koota muun muassa akkuteknologian toimijat yhteen ja tukea akkuteknologioiden ja sähköisen liikkumisen innovaatioiden syntymistä. Samalla edistetään kansallisen akkuekosysteemin yhteistyötä ja sen kansainvälistä tunnettuutta. Teollisuuden uudistumisen ja sähköinen liikkumisen yhdistyminen vahvistaa autoteollisuuden kehitysnäkymiä.

5.2.4. Tehtävät

Siniseen talouden ja uudistuvan teollisuuden kannalta oleellisia toimenpiteitä jatkoa ajatellen ovat muun muassa seuraavat. Ne tarkentavat erityisesti maakuntaohjelman toimenpiteitä, joiden numero on merkitty tehtävän loppuun.

- Tehdään Teknologia kampus Turusta vahva ja laaja-alainen tekniikan osaamiskeskittymä, joka edistää Lounais-Suomen kilpailukykyä sekä alueen yritysten kehittymistä (toimenpiteet 27, 33, 34, 36).

- Lisätään kansainvälistä näkyvyyttä, kumppanuutta ja hankeyhteistyötä liittymällä vähintään yhdelle Euroopan unionin älykkään erikoistumisen alustalle (toimenpide 37).
- Tehdään monenkeskistä edunvalvontayhteistyötä eurooppalaisissa merialan järjestöissä ja yhteenliittymissä sekä kahdenvälistä vahvojen merialueiden eurooppalaisista verkostoyhteistyötä (toimenpide 37).
- Tuetaan sinisen talouden kärkiyhtiöiden ja pienten kansainvälisten kasvuyritysten yhteistyötä sekä niiden verkottumista korkeakoulujen kanssa (toimenpiteet 23, 33, 34, 38).
- Hyödynnetään EU:n tarjoamat uudet rahoitusmahdollisuudet alueen omista vahvuuksista nousevien tavoitteiden toteuttamiseen (toimenpiteet 1, 38).
- Vahvistetaan ennakoivaa ajattelua ja työskentelytapoja mm. Ennakointiakatemian ympäristöä ja -metodeja hyödyntäen (toimenpide 40).

Toimenpiteiden edistämistä koordinoivat Teknologia kampus Turku, Turku Science Park, merialan asiantuntijaryhmä sekä Varsinais-Suomen liitto.

5.3. Innovatiiviset ruokaketjut

Ruokaketjulla on Varsinais-Suomessa merkittävä aluetaloudellinen rooli. Se työllistää yli 16 000 ihmistä. Maakunnan toimipaikoista yli 20 prosenttia ja liikevaihdosta 15 prosenttia kuuluu ruokaketjuun. Varsinais-Suomi on ruokalähtöisen kestävän kehityksen edelläkävijöitä maassamme. Alueella viljellään monipuolisesti leipäviljoja ja erikoiskasveja, kuten spelttiä, hampppua, kvinoaa ja härkäpapua. Varsinais-Suomi onkin näiden kotimaisten kasviproteiinikasvien tuotannon ja jalostuksen merkittävä edelläkävijä. Varsinais-Suomessa on myös erikoistuttu varhais- ja puutarhavihannesten sekä hedelmien ja marjojen tuotantoon.

Ruokaketjujen kehittämisessä Varsinais-Suomen kärjet ovat sinisen ja vihreän bionalouden elintarvikeosaaminen ja -tuotteet; ruokatuotteiden ja -kokemusten alueellinen ja monialainen yhteiskehittäminen; sekä digitalisaation ja teknologian hyödyntäminen kestävän ruokajärjestelmän kehityksessä.

Innovatiivisten ruokaketjujen osalta haasteet innovaatioyhteistyön kehittämisen osalta löytyvät tematiikan sisällöistä. Kuluttajakäyttäytymisen muutosten ymmärtäminen ja niihin reagoiminen vaativat kehittäjäorganisaatioilta jatkuvaa tiedonjakoa ja keskustelua. Digitalisaatio ja avoin data tarjoavat sektorille paljon mahdollisuuksia, mutta vaativat myös suuria muutoksia toimintamalleissa, osaamisen ja teknologioiden kehittämisessä, puhumattakaan näiden vaatimista investoinneista. Kestävän kehityksen uusien ratkaisujen ketterä kokeilu tulee mahdollistaa ketjun kaikissa osissa.

Käytännössä innovaatiotyön koordinoinnissa ja pitkäjänteisessä kehityksessä Varsinais-Suomessa suurimmaksi haasteeksi asettuu perusrahoituksen puute, joka usein johtaa siihen, että TKI- ja innovaatiotoiminta tapahtuu ulkoisen rahoituksen turvin hankkeissa, jolloin pysyvyys kärsii ja asiantuntijat vaihtuvat vaiheesta toiseen. Resurssoinnin vahvistaminen on haaste, johon yhteistä ratkaisua tulisi hakea Varsinais-Suomen alueella.

Älykkään erikoistumisen strategian toteutuksen tueksi muodostunut Varsinais-Suomen ruokakehittäjien foorumi teemaryhmineen kokoaa yhteiskehittäjät koolle ruokateeman eri aihepiireissä. Foorumin toiminnassa mukana ovat muun muassa Turun yliopiston Funktionaalisten elintarvikkeiden kehittämiskeskus ja Brahea-keskus, Valonia, Luonnonvarakeskus, Yrityssalo, Saaristomeren kalatalouden toimintaryhmä, Turku Science Park, MTK-Varsinais-Suomi ja Varsinais-Suomen ELY-keskus. Työtä tukevat Turun ja Varsinais-Suomen Eurooppa-toimisto sekä Varsinais-Suomen liitto.

Osana ruokakehittäjien foorumin toimintaa on tunnistettu Varsinais-Suomen ruokajärjestelmään kuuluvat keskeiset toimijat, nimetty alueen vahvuudet ja perustettu niiden alle teemaryhmät. Teemaryhmien avulla kootaan aiheen osaajat yhteen, muodostetaan yhteyksiä kansainvälisiin osajiin sekä kehitetään yhteistyötä ja uutta osaamista alueelle. Teemaryhmät ovat:

- Uudet viljelykasvit
- Kiertotalousratkaisut
- Mittaaminen & datan hyödyntäminen
- Lyhyet ketjut, alustatalous ja uudet liiketoimintamallit
- Kalatalous
- Ruokamatkailu & ravintolat

Työn tavoitteena on ketjun osaamisen kasvattaminen valituissa kärkiteemoissa kansainvälisen yhteistyön avulla. Tämä tarkoittaa uusia kumppanuuksia, uusia toimintamalleja, uusia yhteistyöhankkeita sekä uutta rahoitusta ruokaketjun kehittämiseen. Työn tarkoituksena on kehittää Varsinais-Suomen ruokaketjun yritysten kilpailukykyä, kannattavuutta ja vientivalmiuksia.

5.3.1. Sinisen ja vihreän biotalouden elintarvikeosaaminen ja -tuotteet

Varsinaissuomalainen ruoka linkittyy sekä siniseen että vihreään biotalouteen. Sininen biotalous kattaa niin vesiviljelyn, vesi- ja kalatalouden kuin suljetun kierron systeemillä tuotetun resurssitehokkaan ruuan. Vihreään biotalouteen kuuluvat pelloilta ja metsistä saadut ja maakunnassa kasvavat ruokajärjestelmän raaka-aineet ja niistä valmistetut tuotteet. Suuri osa Suomen leipäviljoista, öljykasveista, valkuaiskasveista ja varhaisperunasta viljellään Varsinais-Suomessa. Maakunta on myös merkittävä sianlihan- ja kananmunantuottaja. Suuri osa Suomen meri- ja sisävesikalastajista ja kolmannes kalan tuotannosta toimii Varsinais-Suomen alueella. Alueella on myös monipuolista kalanjalostus- ja kalanrehuteollisuutta sekä kalatalousalan monipuolista osaamista. Varsinais-Suomen raaka-aineista kaura, silakka, sienet, riisi ja kasvipäriset proteiinilähteet kuten kvinoa, lupiini, herne, hamppu ja härkäpapu luovat kestävän kehityksen mahdollisuuksia ihmisten ruokapöytiin. Metsistä saatavat luonnontuotteet ja niiden hyödyntäminen ja jalostaminen voivat tuoda uutta liiketoimintapotentiaalia. Uusien viljelykasvien tuotannon ympärille on alueellamme kehittynyt poikkeuksellisen paljon liiketoimintaa.

Varsinais-Suomessa on vahvaa erikoiskasvien tuotantoa: esimerkiksi marjojen tuotantoa, avomaa- ja kasvihuonetuotantoa sekä monipuolista marjojen, hedelmien ja vihannesten jatkojalostustoimintaa. Näiden edelleen kehittämisen sekä uusien kiertotalousratkaisujen hyödyntämisen avulla rakennamme kansainvälisestikin ainutlaatuisista osaamista ja vastaamme Euroopan vihreän kehityksen ohjelman tavoitteisiin kestävän maatalouden ja terveellisen, alueellisen ruoantuotannon edistämisestä.

5.3.2. Ruokatuotteiden ja -kokemusten alueellinen ja monialainen yhteiskehittäminen

Yhteistyöllä elinkeinoelämän, yliopiston, koulutuslaitosten, julkishallinnon monialaisen asiantuntijajoukon ja kuluttajien välillä on Varsinais-Suomessa pitkät perinteet. Sen avulla alueelle on kumuloitunut ruokaan ja ruokaketjuun liittyvää korkealuokkaista osaamista. Euroopan elintarvikevirasto EFSA:n hyväksymät suomalaiset funktionaaliset elintarvikkeet (täyskylitöl-purukumi ja benecol-tuotteet) ovat kotoin Varsinais-Suomesta ja esimerkkejä yritysten ja Turun yliopiston välisestä yhteistyöstä. Alueelle on laadittu maan ensimmäinen kiertotalouden alueellinen tiekartta ja avattu ruokaan keskittyvä monitieteinen kestävän kehityksen Flavoria® -tutkimusalue. Varsinais-Suomessa on panostettu myös ruokapalvelusektorin ja ruokamatkailun laadun ja läpinäkyvyyden kehittämiseen (Varsinais-Suomen matkailun tiekartta 2.0). Kuluttajien ja ruokapalvelutoimijoiden osallistaminen ruokaketjun kestävyttä edistävien kehityspolkujen suunnitteluun ja toteuttamiseen on ensiarvoisen tärkeää. Kuluttajan tarpeiden ja valintojen ymmärtäminen on avain

kestävämpään ruokaketjuun ja uusien liiketoimintamallien syntymiseen.

5.3.3. Digitalisaation ja teknologian hyödyntäminen kestävän ruokajärjestelmän kehityksessä

Kuten muitakin aloja, myös ruokaketjun kehitystä ohjaa vahvasti digitalisaatio. Se näkyy tuotannon ohjauksessa maataloilla, jalostuksessa, logistiikassa sekä tukku- ja vähittäiskaupassa. Samalla se mahdollistaa monipuolisen datan keräämisen, analysoinnin ja jakamisen.

Digitalisaation avulla kuluttaja pääsee lähemmäs tuottajaa ja näkee ostamansa tuotteen koko historian tai ravintolassa ruokaa valitessaan hänellä on käytössään tieto ruoan hiilijalanjäljestä. Digitalisaation avulla kuluttaja voi mitata omaa toimintaansa ja tehdä tietoisia valintoja. Myös tuottajille, jalostajille ja kaupalle se mahdollistaa uusia kanavia asiakkaiden tavoittamiseen.

Digitalisaatio mahdollistaa ruokajärjestelmän ketjujen lyhentämisen sekä uusien kuluttajälähtöisten toimintatapojen ja liiketoimintamallien kehittämisen. Tietoa jakamalla yritykset pystyvät muodostamaan ekosysteemejä, joissa tavoitteena on yhteistyön avulla nostaa koko ketjun kestävyttä, tarjota ja mahdollistaa yrityksille kannattavampia liiketoimintaratkaisuja sekä avoimuutta kuluttajan suuntaan.

Digitalisaation täysimittaiseen hyödyntämiseen liittyen haasteena tällä hetkellä ovat erilaisten mittarien paljous, vaihtelevat laskentaperusteet ja viestiminen kuluttajalle. Työtä mittareiden kehittämiseksi tulee jatkaa. Ruokaketjun tulevaisuuden kilpailukykyyn kannalta on tärkeää pystyä edistämään tutkimuksen ja yritysten yhteistyötä, ja rakentaa avoimia innovaatioekosysteemejä, joissa myös kuluttajalla on oma roolinsa. Flavoria® -tutkimusalue Turun yliopistossa on ensimmäinen esimerkki tällaisesta ekosysteemistä. Se yhdistää ainutlaatuisella tavalla ruokapalvelutoimijan, tutkimuksen, teknologiayritykset sekä kuluttajan.

5.3.4. Tehtävät

Innovatiivisten ruokaketjujen kannalta oleellisia tehtäviä jatkoa ajatellen ovat muun muassa seuraavat. Ne tarkentavat erityisesti maakuntaohjelman toimenpiteitä, joiden numero on merkitty tehtävän loppuun.

- Sektoreiden välisen keskustelun, tiedonsiirron ja uusien kumppanuuksien syntymisen edistäminen ruokaketjun toimijoita verkottamalla. Kootaan alueen osaajat yhdessä tunnistettujen erityisosaamisteemojen alle ja lisätään alueen osaamista sekä tutkimus- että yrityskehityksessä (toimenpiteet 1, 3, 6, 8, 26, 27, 34).
- Edistetään uusien soveltuvien monialaisten tutkimus- ja kehityshankkeiden rakentamista.

- Kansainvälisen näkyvyyden, kumppanuuksien ja hankeyhteistyön lisääminen muun muassa ERIAFF-verkoston kautta ja seuraamalla yhteistyömahdollisuuksia muun muassa S3-alustojen kumppanuuksissa (toimenpide 33, 37).
- Olemassa olevien ja potentiaalisten alueiden välisten arvoketjujen ja kompensoivien vahvuuksien tunnistaminen (toimenpide 35, 37).
- Ennakoivan ajattelun ja työskentelytapojen vahvistaminen muun muassa Ennakointiakatemia-ympäristöä ja -metodeja hyödyntäen (toimenpide 40).
- Edistetään Flavoria® -innovaatioalustan toimintamallin rakentamista alueen toimijoita kokoavana ja ketterien kokeilujen testausalustana (toimenpide 34).

5.4. Lääke- ja terveysteknologia

Varsinais-Suomi on Suomen vahvin lääketutkimuksen, terveysteknologian ja laajemmin biotieteiden eli Life Science -alan keskittymä, jossa pitkäjänteinen huippututkimus yhdistyy monipuoliseen yritystoimintaan sekä kaupallistamis- ja kansainvälistymisosaamiseen.

Suomen lääkeviennistä yli 75 prosenttia ja diagnostiikka- viennistä noin 50 prosenttia tulee Turun alueen yrityksistä. Alueen huippuosaamista kuvaa hyvin se, että 22:stä Suomessa kehitetystä ja markkinoille tulleesta lääkkeestä 21 on kehitetty Turussa toimivissa lääkekehitysyrityksissä. Varsinais-Suomessa on yli 100 terveysalan yritystä ja ne muodostavat noin 20 prosenttia maakunnan teollisuuden liikevaihdosta sekä työllistävät 20 prosenttia Varsinais-Suomen teollisesta työvoimasta. Alan suora työllistävä vaikutus on noin 5 700 teollista työpaikkaa.

Mahdollisuudet lääke- ja terveysteknologiayhteistyön ja -sektorin kilpailukyvyen kehittämisen osalta ovat Varsinais-Suomessa merkittäviä, ja aktiivista kehitystyötä tehdään jatkuvasti. Erityisesti potentiaalia on vihreän ja digitaalisen kehityksen alueilla. Maakunnassa on vahvaa teknologiaosaamista ja vihreän siirtymän osalta alueella onkin jo käynnistynyt terveydenhuollon kiertotalouden kehittämismuotoja. Lisäksi olemassa olevien infrastruktuurien monipuolinen käyttö (myös etäkäyttö) voi tehostaa toimintaa ja avata maakunnalle yhä uusia mahdollisuuksia kasvuun.

Lääke- ja terveysteknologiasektorin kehittämisen haasteet liittyvät pitkälti rahoituksen puutteeseen. Huippututkimukseen kohdistettu rahoitus on Suomessa rajattua ja kehittämistyön kannalta usein riittämätöntä. Näin ollen yhteistyötä on haettava kasvavissa määrin ulkomailta ja yhteistyöhankkeista, mikä toisaalta kuluttaa resursseja ja voi pilkkoa kehitystyön hankeluonteiseksi.

Terveyden vahvan tutkimusosaamisen ja yritystoiminnan ympärille Turun seudulle muodostunut HealthTurku -klusteri palvelee tänä päivänä laajalti terveyden hyväksi tehtävää liiketoimintaa ja kehitystyötä. Klusterin kulmakiviä ovat diagnostiikka ja lääkekehitys, joiden lisäksi vahvaa osaamista löytyy erityisesti terveysteknologian, funktionaalisten elintarvikkeiden sekä materiaaliteknologian aloilla. Tyypillisimmillään alueen teollisuuden ja tutkimuksen asiakkaat ja loppukäyttäjät löytyvät vahvasti säädellyistä ympäristöistä: kansainvälisestä tutkivasta ja valmistavasta teollisuudesta sekä sairaaloista ja muusta ammattimaisesta terveydenhuollosta. Regulaatio-osaamisen osalta Turun seutu onkin Suomen johtava alue.

Alueen sisällä ja HealthTurku -klusterin rinnalla toimii useita yhteistyöryhmiä. Älykkään erikoistumisen strategian toteutuksen tueksi muodostettu työryhmä on yksi esimerkki. Ryhmässä mukana ovat alueen korkeakoulut (Turun yliopisto, Åbo Akademi, Turun ammattikorkeakoulu), kehittäjäorganisaatiot (Turku Science Park, Yrityssalo), Varsinais-Suomen sairaanhoitopiiri sekä yhteistyöorganisaatiot (esimerkiksi Terveyskampus Turku) ja suuret hankkeet (kuten InFlames-lippulaivahanke). Työtä tukevat Turun ja Varsinais-Suomen Eurooppa-toimisto sekä Varsinais-Suomen liitto.

Strategiakaudella Suomessa etenevä hyvinvointialueiden valmistelu sekä tulevaisuudessa hyvinvointialueen ja maakuntastrategian hyvä vuoropuhelu voivat tuoda merkittävää lisäarvoa maakunnan lääke- ja terveysteknologiayhteistyön kehittämiseen. Hyvinvointialueen kyky ottaa innovaatioita käyttöön vaikuttaa maakunnan edistysaskeleihin, ja oman TKI-toimintansa kautta se voi vauhdittaa myös alueen menestystä.

Varsinais-Suomen lääke- ja terveysteknologiayhteistyön kärjet ovat lääkekehitys ja diagnostiikka, kuvantaminen, terveysteknologia ja terveystiedon analytiikka, sekä yritys-, testi- ja tukipalvelujen tuottaminen.

5.4.1. Lääkekehitys ja diagnostiikka

Turun seutu on jo vuosikymmenien ajan systemaattisesti investoinut monipuolisten osaamisalustojen kehittämiseen luodakseen erilaisten tukitoimintojen ketjun lääkekehitysteollisuuden kasvuun. Yli puolet Suomen lääkekehityksestä ja diagnostiikkateollisuudesta tapahtuu Turun seudulla.

Lääkekehityksen huippuosaaminen perustuu Turun seudulla tehtyyn pitkäjänteiseen kehitystyöhön, joka on ollut uraauurtavaa koko Suomessa. Turussa Leiras Oy:n kehittämä hormonikerukka on nykyään Suomen lääketeollisuuden merkittävin vientituote, ja Leiraksen sittemmin ostaneen globaalin Bayerinkin kuudenneksi myydyin tuote. Nykyisin Bayer perustellusti kutsuukin Turkua maailman ehkäisyväkkaupungiksi. Mittauslaitteiden avulla Turussa toimintansa

käynnistänyt Wallac Oy puolestaan suuntasi toimintansa nopeasti sairaalamaailmassa tarvittaviin laitteisiin. Nykyään Wallac on osa PerkinElmer-konsernia ja maailman johtava vastasyntyneiden geneettisten sairauksien seuloja.

Suurten yritysten, kuten Bayerin, Orionin ja Perkin-Elmerin lisäksi Turun alueella on kymmenittäin pieniä lääkekehitys- ja diagnostiikkayrityksiä sekä Life Science -palvelutuottajia. Alueen diagnostiikkayritykset ovat maailman markkina-johtajia vastasyntyneiden geneettisessä seulonnassa ja sydänmerkkiaineiden valmistuksessa. Lääkekehitys ja diagnostiikka ovat Turun yliopiston ja Åbo Akademin yhteinen tutkimuksen painopistealue.

Yhteistyö tuo alueelle myös merkittäviä investointeja. Valmistusosaaminen on vahvaa ja on johtanut merkittäviin tuotannon kehittämisen liittyviin investointeihin. Parhaillaan näitä valmistelevat muun muassa Bayer, Orion ja Radiometer. Myös tutkimuspuolella valmistuksen kehittämiseen on valmisteilla laajoja hankkeita.

Älykkään erikoistumisen yhteistyön kautta tavoitellaan yhteiskehittämisen ympäristöä, jossa korkeakoulujen ja yritysten tutkijat voisivat kehittää uusia tutkimusstrategioita ja teknologioita yhdessä, ja hyödyntää tässä alueen ainutlaatuisia tutkimusinfrastruktuuria. Toimintaa tukee InFLA-MES-lippulaiva (Innovation Ecosystem based on the Immune System), joka on Turun yliopiston ja Åbo Akademin yhteistyöhanke. Lippulaiva pyrkii muodostamaan kansainvälisesti tunnustetun huippuluokan immunologisen tutkimuksen ja tuotekehityksen keskittymän, joka näyttäytyy maailmanlaajuisesti houkuttelevana yhteistyökumppanina alan toimijoille sekä tutkimuksen että yritystoiminnan sektoreilla. Lääkekehityksen ja diagnostiikan päätoimijoita Varsinais-Suomessa ovat lukuisten yritysten lisäksi muun muassa Auria Biopankki, biologisen ja lääketieteellisen kuvantamisen tutkimusinfrastruktuuri Euro-Biolmaging ERIC, Turun Biotiedekeskus, Turku Center for Disease Modeling, PET-keskus, Läntinen syöpäkeskus FICAN West ja Kliiniset potilas-tutkimukset Turun yliopistollisessa keskussairaalassa.

5.4.2. Kuvantaminen

Turku on biokuvantamisen Suomen pääkaupunki ja myös eurooppalaisittain merkittävä ja tunnettu alan toimija. Kuvantamisella on keskeinen asema esimerkiksi modernissa syöpä- ja virustutkimuksessa.

Biokuvantamisen avulla tutkijat pystyvät muun muassa tarkastelemaan solujen ja kudosten yksityiskohtia käyttämällä hyväksi maailman mittakaavassa johtavaa, pitkälle kehitettyä optista lasertekniikkaa. Turussa sijaitsevan valtakunnallisen PET-keskuksen käytössä on Suomen laajin valikoima radioisotooppeja, joten myös isotooppikuvantaminen on monipuolista. Monipuolisen isotooppituotannon lisäksi eri-

tyisen keskeistä on PET-keskuksen maailmanlaajuisessakin vertailussa mittava PET-merkkiainevalikoima, jota hyödynnetään paitsi diagnostiikassa ja perustutkimuksessa, myös paljon (kansainvälisissäkin) kaupallisissa lääketutkimuksissa.

Eurooppalaisittain kuvantamisen merkittävimmän organisaation, Euro-Biolmaging ERIC:n päämaja sijaitsee Turussa, ja Turusta johdetaan Suomen Euro-Biolmaging-palveluverkostoa. Mukana yhteistyössä on kuusi yliopistoa ja 3 yliopistosairaalaa, jotka kuuluvat Euroopan merkittävimpien joukkoon. Lisäksi kuvantamisen infrastruktuuri, tutkimus- ja palvelukehitys ovat kansainvälistä kärkeä ja osaaminen ja merkitys kasvussa myös datapuolella ja kuvantamispalveluiden etäkäytössä.

5.4.3. Terveysteknologia ja terveystiedon analytiikka

Teknologia ja Life Science -ratkaisut liittyvät ratkaisevasti yhteen. Kummankin alan innovaatiot pelastavat ihmishenkiä ja parantavat useiden ihmisten elämänlaatua. Varsinais-Suomen alueella näiden kahden tieteenalan liittouma on luonut erityisen menestyvän lääketeknologiasektorin, joka keskittyy pääasiassa ammattikäyttöön tarkoitettuihin ratkaisuihin. Työn keskiössä on ammattilaisen näkökulma terveydenhoitoon ja siihen liittyviin palveluihin kuluttajalähtöisten tuotteiden sijaan.

Terveysteknologiaosaaminen on alueella monipuolista, mutta erityinen kiinnostus kohdistuu synteettiseen terveysdataan liittyviin yhteistyöaloitteisiin osana tekoälypohjaisten ratkaisujen kehittämistä. Työkaluna ja osaamisen kokoajana näissä teemoissa toimii muun muassa Turun yliopiston johtama PRIVASA-hanke, joka kehittää tekoälymenetelmiä arkaluontoisten aineistojen turvalliseen hyödyntämiseen terveysalalla. Turun ammattikorkeakoulu kehittää hankkeessa kuvantamisdatan syntetisointia ja vahvistaa näin osaltaan myös kuvantamiseen liittyvää osaamista. Hankkeessa on mukana useita alueen toimijoita ja sen tavoitteena on vauhdittaa kansainvälisillä markkinoilla toimivien yritysten tuotekehitystä tuottamalla anonyymia, yksilötasoisia terveysdataa yritysten kehitys- ja innovaatiotoiminnan tarpeisiin. Tällä hetkellä suomalaisyritykset eivät vielä pysty hyödyntämään rekisteridataa tehokkaasti.

Teknologiaan, datan tallentamiseen ja matemaattiseen mallintamiseen pohjaava terveystiedon analytiikka yhdistää teknologian ja lääketieteellisen ymmärryksen, joka kykenee tekemään luotettavia johtopäätöksiä terveydestä myös silloin kun itse data on vaillaista. Terveystiedon analytiikka on kliinisen asiantuntijan tai tutkijan, datainsinöörin, matemaatikon ja muiden ammattilaisten keskinäistä yhteistyötä. Sote-data on avain yksilön terveyden edistämisen lisäksi terveystietojärjestelmän ja terveys- ja lääketeknologian kehittämiseen.

Terveysteknologian kehittämiseen liittyviä tarpeita on uusien teknologioiden käyttöönotossa kansalaisten, erityisesti ikääntyvän väestön, keskuudessa. Tässä teemassa on paljon mahdollisuuksia, jotka osaltaan luonnollisesti tukevat myös kansalaisyhteiskunnan osallistumista ja vaikuttamista innovaatiopolitiikassa.

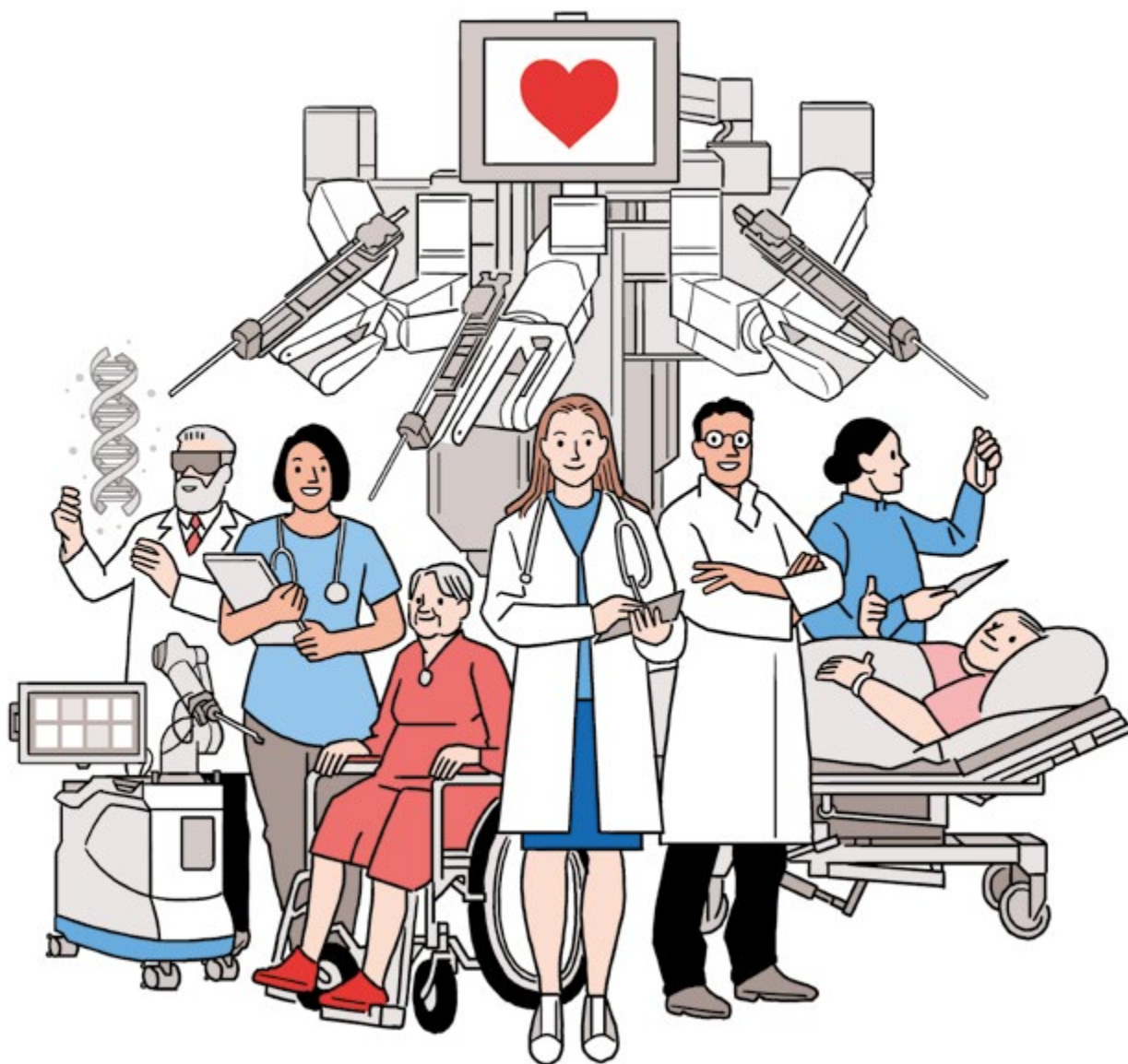
Varsinais-Suomessa terveysteknologiaratkaisujen kehittämisessä erityistä vahvuutta on muun muassa seuraavilla aloilla: tekoäly, luonnollinen kieli, robotiikka ja esineiden Internet, diagnostiikkateknologiat ja -sovellukset sekä lisäävä valmistus, biomateriaalit.

5.4.4. Yritys-, testi- ja tukipalveluiden tuottaminen

Turun seudulla on laaja ja monipuolinen tukiverkosto innovaatioiden, tutkimuksen, lääketeknologian, lääketieteellisten ja globaalien yhteistoiminnan tukena. Terveysteknologian vahvan

tutkimusosaamisen ja yritystoiminnan ympärille muodostunut HealthTurku -klusteri rakentaa alueelle ekosysteemiä, joka tarjoaa monipuolisia palveluja ja tukea startupeille, paikallisille yrityksille ja kansainvälisissä yhteistyömalleissa. Terveyskampus Turku puolestaan on lääketieteen, terveys- ja sosiaalialan ja teknologian moniammatillinen osaamiskeskittymä, joka tarjoaa ainutlaatuisia mahdollisuuksia tutkimustoiminnalle, innovaatioille ja yritysyhteistyölle.

Terveysalan tuotekehitystä ja innovaatioita Varsinais-Suomessa edistää erityisesti tutkimus-, kehitys- ja testauspalvelu TERTTU. Tämä Terveyskampus Turun palvelu yhdistää terveysalan testialustapalvelut ja tarjoaa yhteiskehittämisen mahdollisuuden terveysalan ammattilaisten kanssa terveysteknologian, elintarvikealan, diagnostiikan, lääke- ja laitekehityksen tai palvelukehityksen aloilla.

5.4.5. Tehtävät

Lääke- ja terveysteknologiayhteistyön kannalta oleellisia tehtäviä jatkoa ajatellen ovat muun muassa seuraavat. Ne tarkentavat erityisesti maakuntaohjelman toimenpiteitä, joiden numero on merkitty tehtävän loppuun.

- Sektoreiden välisen keskustelun, yhteisen tilannekuvan ja EDP-prosessin vahvistaminen HealthTurku -yhteistyön kontekstissa (toimenpiteet 3, 27, 33, 36).
- HealthTurku-palvelukokonaisuuden, sektorin toimijoiden, innovaatioiden ja uusien toimijakeskittymien tunnettuuden ja edunvalvontayhteistyön vahvistaminen entisestään yhteistä näkyvyyttä lisäämällä. Alueellisen tuen ohjaaminen uusille aloittaville yrityksille (toimenpide 34).
- Testialustatoiminnan toimintavalmiuksien eli kypsyyden kasvattaminen, sekä muun muassa alueen edelläkävijyyden säilyttäminen synteettiseen mutta oikean kaltaiseen terveysdataan liittyvän kehitystyön osalta (toimenpiteet 1, 2, 34).
- Kasvatetaan datakyvykkyyttä ja sen hyödyntämistä terveysalalla. Osallistutaan hankkeisiin, joissa luodaan eurooppalaiset periaatteet terveys- ja hyvinvointidatan hyötykäyttöön (toimenpiteet 31, 35).
- Kehitetään sote-tietojen toissijaista hyödyntämistä ja panostetaan kansainväliseen yhteistyöhön dataintensiivisessä tutkimuksessa ja kehityksessä kansallisten tavoitteiden mukaisesti (toimenpiteet 20, 31, 34).
- Alueella toimivien merkittävien yhteistyöalustojen ja verkostojen toiminnan tukeminen, esimerkkinä Turussa sijaitseva ERIC Euro Biomed -verkoston pääkonttori (toimenpiteet 27, 37)
- Uusien yhteistyöalustojen – kuten kansallinen Lääkehityskeskus ja terveysalan European Digital Innovation Hub, EDIH:n – saaminen alueelle (toimenpiteet 33, 34).
- Kansainvälisen näkyvyyden, kumppanuuksien ja hanketyhteistyön lisääminen muun muassa S3-alustoilla ja muissa relevanteissa verkostoissa, sekä olemassa olevien ja potentiaalisten alueiden välisten arvoketjujen tunnistaminen (toimenpiteet 34, 37).
- Ennakoivan ajattelun ja työskentelytapojen vahvistaminen muun muassa Varsinais-Suomen Ennakointiakatemia-ympäristöä ja -metodeja hyödyntäen (toimenpide 40).

6. Työkalut toteutusta varten

Jokainen strategia tarvitsee työkalut ja rakenteen, jotta ihmiset ja organisaatiot voivat alkaa toimia ja toteuttaa strategiassa asettamia visioita. Rakennetta täytyy koordinoida ja sen toimintaa seurata, kehittää ja tarvittaessa muuttaa yhdessä ja järjestelmällisesti. Varsinais-Suomen maakuntastrategian 2040+ tarkoitus on olla reagoiva ja ennakoiva muutustyökalu, joten jo sen lähtöfilosofia vie käyttäjää kohti toimintaa.

Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumi on juuri Varsinais-Suomelle ainutlaatuinen rakenne yhteistyön paikaksi. Lukuisine verkostoineen sen tehtävä on tehdä strategiatyö näkyväksi ja avoimeksi kaikille maakunnan kehittämisestä kiinnostuneille. Tässä tehtävässään se toimii yhteistyön syyttäjänä ja ikkunana, jonka kautta sekä maakunnalliset että kansalliset ja kansainväliset kumppanit löytävät toisensa. Tärkeimpiä työkaluja tavoitteiden toteuttamiseksi maakunnassa ja kumppanuusfoorumilla ovat rahoitus, erilaiset verkostot ja yhteistoiminta-alueet sekä maakunnan tavoitteet kansainvälisiin tavoitteisiin liittyvät ohjelmat, kuten YK:n kestävän kehityksen ohjelma.

6.1. Kumppanuusfoorumi

Varsinais-Suomen maakuntastrategian toteutus perustuu ihmisiin ja yhteistyöhön: kumppanuuteen, johon voi luottaa ja joka kantaa yli yksittäisten hankkeiden tai hetken ponnistusten. Varsinais-Suomen maakuntastrategiatyössä kumppanuus tarkoittaa suunniteltua, pitkäjänteistä ja pysyvää maakunnallista tapaa ajatella ja toimia. Kumppanuus on vuorovaikutusta ja yhdessä oppimista. Kumppanuustyötä on kaikki sellainen avoin ja rakentava toiminta, jonka tavoitteena on toteuttaa Varsinais-Suomen maakuntastrategiaa.

Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumi on maakunnallisten verkostojen kokoaja ja yhteistyön syyttävä. Sen peruskivi muurattiin Varsinais-Suomen maakuntaohjelmassa 2014–2017, jolloin maakuntaan lähdettiin rakentamaan ihmisiä ja avointa tietoa kokoavaa toimintamallia. Seuraavalla ohjelmakaudella 2018–2021 tätä ideologista näkökulmaa vahvistettiin yhteisellä verkkoviestintäkanavalla, vuosittaisilla yhteisillä tapahtumilla sekä toiminnan järjestelmällisyyttä kehittämällä.

Kuva 5: Kumppanuusverkostoja ja työryhmiä

KUMPPANUUSVERKOSTOJA JA TYÖRYHMIÄ	
MAAKUNTAOHJELMAN TOIMENPITEET (ks. Luku 4)	
	Avoimen tiedon verkosto
	Järjestöfoorumi ja MYR-järjestöjaosto
	Kansainvälisten asioiden foorumi
	Kulttuurifoorumi ja Varsinais-Suomen liiton kulttuuritoimikunta
	Matkailufoorumi
	Ennakointiakatemia
	Meriteollisuuden asiantuntijaryhmä
	Ruokakehittäjien foorumi
	Lääke- ja terveysteknologiaryhmä
	Varsinais-Suomen liikennejärjestelmä-suunnitelman seurantariryhmä
	Vesienhoidon suunnittelun yhteistyöryhmä
	Varsinais-Suomen alueidenkäytön yhteistyöryhmä
	Varsinais-Suomen liiton saaristotoimikunta
	MYR-koulutusjaosto
	MYR-ilmastovastuujaosto
	MYR-elinkeinojaosto
	MYR-maaseutujaosto
	Turun kaupunkiseudun MAL-ohjausryhmät
	Varsinais-Suomen kulttuuriympäristöryhmä
	Vesistökuunnostusverkosto
1	
2	
3	
4	●
5	
6	
7	
8	●
9	
10	●
11	●
12	●
13	●
14	●
15	●
16	●
17	●
18	●
19	
20	●
21	
22	●
23	●
24	●
25	(●)
26	●
27	●
28	●
29	●
30	●
31	●
32	●
33	●
34	●
35	(●)
36	
37	●
38	(●)
39	(●)
40	●
41	●
42	
43	●
44	●

Kuva 6: Rahoitusohjelmat

MAAKUNTAOHJELMAN TOIMENPITEET (ks. Luku 4)	Suomen rakennerahasto-ohjelma	Kaupunkien ekosysteemisopimukset	Maaseudun kehittämisohjelma	Euroopan meri- ja kalatalousrahasto	Alueiden kestävän kasvun ja elinvoiman tukeminen (AKKE)	Business Finland	Central Baltic Interreg	Baltic Sea region Interreg	Interreg Europe	Horisontti Eurooppa	Digitaalinen Eurooppa	Verkköjen Eurooppa (liikenne, energia, digitalisaatio)	Life	Erasmus +	Luova Eurooppa	Kansalaisten, tasa-arvon, perusoikeuksien ja arvojen ohjelma	Sisämarkkinaohjelma	InvestEU	EU4Health
1	●	●			●	●				●									
2	●	●				●				●			●						
3	●	●	●										●						
4	●	●	●				●	●											
5	●	●	●				●	●		●			●						
6			●					●											
7								●											
8			●	●				●											
9			●																
10	●		●																
11																			
12							●	●		●									
13												●							
14																			
15	●									●									
16	●																		
17	●															●			
18	●																		
19																			
20							●												
21	●				●									●					
22	●				●									●					
23	●	●			●									●					
24															●				
25			●																
26															●				
27																			
28	●															●			
29							●												
30					●											●			
31	●									●									
32																			
33	●	●			●	●				●	●	●						●	
34	●	●	●	●	●	●				●								●	●
35	●	●			●						●								
36	●	●			●														
37	●	●					●		●								●		
38	●	●			●	●											●	●	
39					●														
40	●													●					
41	●	●			●														
42	●												●						
43	●		●	●	●	●	●	●							●				
44	●												●						

Uuden ohjelmakauden 2022–2025 alkaessa kumppanuusfoorumilla toimii parikymmentä aktiivista kumppanuusverkostoa, joissa on mukana kymmeniä organisaatioita ja satoja asiantuntijoita. Osa verkostoista on epävirallisia ja vapaa-muotoisia, osa virallisia ja nimettyjä työryhmiä. Verkostojen määrä ja teemoitus pohjautuu maakuntaohjelmaan, mutta se on tarpeen mukaan elävä, ja saattaa ottaa uusia muotoja matkan varrella. Kumppanuusfoorumiin ytimessä onkin koko maakuntastrategiaa ohjaava uteliaisuus ja eräänlainen kypsä sopeutuminen: ymmärrys siitä, että ympäristö, tilanne ja tarpeet muuttuvat, välillä edessä on epäonnistumisia, mutta antamalla tilaa kokeilulle voidaan myös löytää merkittäviä uusia ratkaisuja ja ideoita. Näillä askelilla kumppanuusfoorumista rakennetaan yhteistä ja tavoitteellista yhteiskehittämisen kokonaisuutta, jonka sisällöt tuotetaan yhdessä maakunnan toimijoiden kanssa.

Kumppanuusfoorumilla Varsinais-Suomen liitto toimii verkostojen koollekutsujana tai fasilitoijana ja johtaa maakunnan kehittämistä. Maakunnan liiton sisäinen kumppanuustiimi vastaa toiminnan koordinoinnista ja raportoinnista. Maakunnan yhteistyöryhmä ja sen jaostot ovat osa kumppanuusfoorumia.

Kuvassa 5 esitetään kumppanuusfoorumin verkostojen ja työryhmien kiinnittymistä toimenpiteisiin. Taulukko ei ole tyhjentävä kuvaus kaikista verkostoista, vaan lähtökohta. Toimenpiteiden teemojen ajankohtaisuus kussakin ryhmässä, toteutukseen osallistuminen tai muu tapa edistää toimenpiteen toteutumista elää koko ohjelmakauden ajan, kun uusia näkökulmia ja tarpeita syntyy.

6.2. Rahoitus

Maakuntaohjelman toimenpiteiden toteutumista edistetään kuntien, yritysten ja monien muiden toimijoiden omilla panostuksilla, valtion rahoituksella sekä Euroopan unionin että kansallisella hankerahoituksella.

Varsinais-Suomessa maakunnan omassa päätösvallassa olevan hankerahoituksen määrä on kohtuullisen pieni. Maakuntaohjelma ohjaa vahvasti tämän rahoituksen suuntaamista. Valmisteluvaiheessa olevat hankkeet käydään läpi kahden viikon välein kokoontuvassa maakunnan yhteistyöryhmän sihteeristössä, jossa ovat mukana rahoittajien edustajat. Pääasialliset rahoituslinjaukset päätetään vuosittain maakunnan yhteistyöryhmässä. Sekä yksittäisten hankkeiden käsittelyssä, että rahoituslinjausten suuntaamisessa huomioidaan maakuntaohjelman painotukset. Koska maakunnan omat hankevarat ovat pienet, on maakunnan ulkopuolisen rahoituksen hyödyntäminen ensiarvoisen tärkeää. Kansal-

lisella tasolla merkittävän kokonaisuuden muodostaa Business Finlandin rahoitus. Lähialueiden kansainväliseen yhteistyöhön mahdollisuuksia tarjoavat Interreg-ohjelmat. Suoraan EU:sta haettavassa rahoituksessa on tarjolla monipuolinen valikoima maakuntaohjelman toimenpiteiden edistämiseen. Varsinkin kansainvälisissä hankehauissa korostuu hyvien hankekonsortioiden ja yhteistyön merkitys. Maakuntaohjelman kumppanuuden perusfilosofia tukee konsortioiden muodostamista ja menestymistä kovasti kilpaillun rahoituksen saamisessa.

Myönnetyn hankerahoituksen tasoa seurataan vuosittain. Seuranta kattaa maakunnan oman rahoituksen lisäksi myös mm. Interreg-ohjelmat sekä suoraan EU:sta haettavan rahoituksen.

Kuvaan 6 on hahmoteltu mahdollisia rahoituslähteitä maakuntaohjelman toimenpiteiden edistämiseen. Ulkopuolinen hankerahoitus on kuitenkin vain yksi tapa edistää tavoitteiden toteutumista. Osa toimenpiteistä toteutuukin valtion budjettirahoituksella sekä alueen toimijoiden omalla rahoituksella ja toiminnan linjauksilla.

6.3. Yhteistoiminta-alueet ja verkostot

Syyskuun 2021 alussa voimaan tulleessa aluekehityslaisissa ei ole enää entiseen tapaan määritetty maakuntien yhteistyöalueita. Kansallisessa yhteistyössä Varsinais-Suomen tärkeimmät yhteistyöalueet ovat naapurimaakunnat. Kovimman kasvupotentiaalin tarjoaa kasvukolmion, eli Varsinais-Suomen, Pirkanmaan ja Uudenmaan muodostama alue.

Virallisen yhteistyöalueajattelun sijaan kumppanuuksia muodostetaan yhä enemmän rajattujen teemojen puitteissa. Eri teemoissa alueet, joiden kanssa yhteistyötä tehdään, voivat vaihdella hyvinkin paljon.

Kansainvälinen yhteistyö painottuu Itämeren alueelle. Varsinais-Suomi on aktiivisesti mukana CPMR:n (Conference of Peripheral Maritime Regions) Itämerikomission ja muun muassa sen meri- ja liikennetyöryhmien toiminnassa. CPMR on myös vahva edunvalvontaorganisaatio Euroopan unionin tason kysymyksissä.

Turun ja Varsinais-Suomen Eurooppa-toimisto toimii paikan päällä Brysselissä. Toimisto luo suhteita EU-toimielimiin sekä muihin sidosryhmiin ja näin vaikuttaa Turun ja koko Varsinais-Suomen kannalta tärkeisiin EU-aloitteisiin. Eurooppalaisella yhteistyöllä voidaan myös edesauttaa alueen toimijoiden strategisten tavoitteiden toteutumista esimerkiksi EU-rahoituksen ja tiedonvaihdon kautta.

Lisäksi Varsinais-Suomi toimii useissa kansallisissa ja kansainvälisissä verkostoissa. Kansallisista verkostoista esimerkkinä voidaan mainita Pohjoinen kasvuvyöhyke ja kansainvälisistä BSSSC (Baltic Sea States Subregional Co-operation sekä Scan-Med (Scandinavian-Mediterranean) korridoriyhteistyö. Älykkään erikoistumisen painopisteiden edistäminen sisältää sekä kansallista että kansainvälistä verkostoyhteistyötä. Varsinais-Suomi on aktiivinen myös älykkään erikoistumisen strategioista vastaavien alueiden yhteistyössä Itämeren alueella.

6.4. YK:n kestävän kehityksen tavoitteet

YK:n kestävän kehityksen tavoiteohjelma "Agenda 2030" tähtää köyhyyden poistamiseen ja kestäväan kehitykseen, jossa otetaan ympäristö, talous ja ihminen tasavertaisesti huomioon. Sen kantava periaate on, että ketään ei jätetä kehityksessä jälkeen.

Tavoiteohjelman yhteensä 17 tavoitetta astuivat voimaan vuoden 2016 alussa. Tavoitteet ovat universaaleja, eli koskevat kaikkia maita. Valtioiden täytyy kuitenkin viedä työ paikallistasolle, ja suomalaisissa maakunnissa, kunnissa ja kaupungeissa voidaan tehdä merkittävää työtä tavoitteiden edistämiseksi. Itse asiassa useimmiten tavoitteiden kannalta oleellimmat asiat kuten vesi, asuntopolitiikka, liikkuminen, infrastruktuuri ja maankäyttö ovatkin juuri näiden vastuulla. Maailmanlaajuisten muutosten toimeenpano alkaa paikallis- ja alueelliselta tasolta. On siis oleellista, että myös maakuntaohjelmatyössä tunnustetaan oman toiminnan merkitys tästä näkökulmasta.

Kuvassa 7 on arvioitu Varsinais-Suomen maakuntaohjelman toimenpiteiden suhdetta YK:n kestävän kehityksen tavoitteisiin. Maakuntastrategian ydintoimintamalli, kumppanuus ja sen kehittäminen sekä arvoista erityisesti vastuullisuus tukevat tiiviisti tavoitteiden tukemista. Koko maakuntastrategia toteuttaakin menetelmätasolla tavoitetta Yhteistyöstä ja kumppanuudesta: useiden sidosryhmien yhteistyöstä, joka jakaa tietoa, asiantuntemusta, teknologiaa ja rahoitusresursseja kestävän tulevaisuuden rakentamiseksi.

Tarkempaa tietoa YK:n kestävän kehityksen tavoitteista on tarjolla esimerkiksi osoitteessa: <https://www.ykliitto.fi/yk-teenmat/kestavan-kehityksen-tavoitteet>.

YK:N KESTÄVÄN KEHITYKSEN TAVOITTEET																	
1	2	3	4	5	6	7	8	9	10	11	12	13	14	15	16	17	MAAKUNTAOAJELMAN TOIMENPITEET (ks. Luku 4)
																	1 Ei köyhyyttä
1						●	●	●				●					●
2					●	●	●	●		●	●	●	●	●			●
3			●				●	●		●	●	●			●		●
4					●	●	●	●		●	●	●				●	
5						●		●		●	●	●	●	●			
6		●										●	●	●			
7													●	●			
8		●	●				●				●		●	●			
9					●	●		●		●	●	●	●	●			
10				●			●		●	●	●	●	●	●			
11								●	●	●	●	●	●	●			
12								●	●	●	●	●	●	●			
13								●	●	●	●	●	●	●			
14			●							●		●					
15	●		●		●				●							●	
16			●	●	●		●		●						●		
17			●		●				●								
18			●		●				●								
19										●					●		
20									●	●							
21			●	●	●		●		●								●
22			●	●	●		●		●								●
23			●	●	●		●										●
24			●														
25			●						●	●							●
26			●		●					●						●	
27				●												●	
28				●	●				●								
29				●					●						●		
30				●	●										●		●
31								●		●		●			●		
32															●		
33				●		●	●	●		●	●	●	●	●			
34			●					●									
35				●			●	●		●		●			●		●
36								●									
37																	●
38								●									
39				●			●			●		●					
40								●									
41				●	●		●			●					●		
42								●				●	●	●			
43								●		●	●	●	●	●			
44			●									●	●	●			

7. Seuranta ja vaikuttavuus

Maakunnan liitto seuraa ja arvioi maakuntastrategian toteuttamista yhteistyössä sitä toteuttavien viranomaisten kanssa. Lisäksi ulkopuolinen arvioitsija arvioi maakuntaohjelman tavoitteiden toimeenpanon vähintään kerran ohjelmakauden aikana. Varsinais-Suomen maakuntastrategian toteutumista arvioidaan vuosittain aluekehityksen perusmittareiden, kumppanuusbarometrin, vuosikatsausten, rahoitus- ja hanke-seurannan sekä erilaisten seurantaryhmien toimesta.

7.1. Vaikuttavuus

Maakuntastrategian keskeisenä periaatteellisenä tavoitteena on maakunnan positiivisen kehityksen tukeminen. Tältä osin maakuntastrategia pyrkii luomaan paikallisista lähtökohdista edellytyksiä aluetalouden kehittymiselle ja kilpailukyvyille, myönteiselle väestö- ja työmarkkinakehitykselle, maakunnan asukkaiden hyvinvoinnille ja sosiaaliselle osallisuudelle sekä vähähiilisen talouden edistämiseksi ja kestäväälle kehitykselle. Viimekädessä maakuntastrategian vaikuttavuus on myönteistä kehitystä näissä aluekehityksen peruskomponenteissa.

Maakuntastrategian vaikuttavuutta voidaan siis lähtökohtaisesti seurata aluekehityksen perusmittarien avulla (ks. liite 3). Maakunnan aluekehittämistyön voidaan kokonaiskuvassa katsoa olevan vaikuttavaa, kun aluekehityksen tilastoseuranta tuottaa oikeaan suuntaan osoittavia tilastokuvaajia. Tämä ei kuitenkaan palvele maakuntastrategian toimeenpanon tiedolla johtamista, sillä lukemattomat muut tekijät vaikuttavat alueen kehitykseen maakuntaohjelman toimenpiteiden lisäksi, eikä yleistä kehitystä seuraamalla ole mahdollista tarkentaa ohjelmatyön onnistumisia tai kehittämiskohteita.

Maakuntastrategian toimeenpanon vaatiman tiedolla johtamisen mahdollistamiseksi Varsinais-Suomen maakuntastrategian vaikuttavuuden seurantaan on kehitetty yleistä tilastoseuranta-täsmällisempiä työkaluja. Näitä ovat strategian tavoitteiden ja yleisten päämäärien saavuttamista kuvaava Kumppanuusbarometri-sidosryhmäkysely ja sen ohjelman toimenpiteiden toteutumisen tilaa analysoivat vuosikatsaukset. Lisäksi seurataan hankerahoituksen toteutumista ja maakunnan hanketoiminnan aktiivisuutta. Varsinainen aluekehityksen tilastoseuranta on toteutettu osaksi Lounaistieto.fi-palvelua.

7.2. Kumppanuusbarometri

Varsinais-Suomen maakuntastrategian vaikuttavuuden ensisijainen seurantaväline on kumppanuusbarometri. Se on vuosittain maakunnan keskeisille toimijoille ja sidosryhmille tehtävä verkkokysely, jolla mitataan vastaajien näkemyksiä maakuntastrategian tärkeimpien tavoitteiden toteutumisesta sekä heidän sitoutumisestaan kumppanuusajatteluun. Kumppanuusbarometri toteutettiin ensimmäisen kerran syksyllä 2014, ja sen toteutusta jatketaan myös uudella ohjelmakaudella soveltuvin osin saman sisältöisenä vertailtavuuden mahdollistamiseksi. Kyselyn tekninen toteutus tullaan uusimaan uudella ohjelmakaudella.

Kumppanuusbarometrin kysymykset koskevat strategian yleisiä tavoitteita sekä kumppanuusfoorumien toimintaa. Sen sijaan yksittäisten toimenpiteiden toteutumista kyselyllä ei tarkastella, koska niiden arviointi edellyttää erityisasiantuntemusta, jota laajalla vastaajajoukolla ei voi olettaa olevan. Barometrin kysymyksillä pyritään luomaan näkemys siitä, vastaako maakunnassa tapahtunut kehitys maakuntastrategian missiota, visiota ja arvoja sekä siinä määritettyjä tavoitteita. Lisäksi barometrissä on kysymyksiä maakuntastrategian keskeisen toimeenpanovälineen, Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumien, toimivuudesta.

7.3. Vuosikatsaukset

Maakunnan liiton sisäinen kumppanuustiimi kokoaa maakuntaohjelman edistymisestä joka vuosi katsauksen, joka arvioi toimenpiteiden edistymisen tilaa ja kerää yhteen kumppanuusverkostojen toiminnan tärkeimmät tulokset. Vuosikatsaukset annetaan maakuntahallitukselle tiedoksi.

Vuosikatsaus julkaistaan Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumilla ja siitä tiedotetaan sidosryhmille. Katsauksen tarkoitus on muistuttaa verkostojen työstä ja jakaa tietoa verkostojen välillä. Seurannalla on sidosryhmille ja maakuntastrategiatyötä tekeville merkittävä sitouttava ja motivoiva merkitys. Vuosikatsauksen avulla pystytään myös nostamaan esiin tavoitteita, jotka eivät ole edistyneet toivotusti ja joihin voidaan kohdentaa lisäpanostusta.

7.4. Rahoituksen ja hankkeiden seuranta

Maakunnan liitto kokoaa vuosittain rahoitus selvityksen maakuntaan kohdistuneesta hankerahoituksesta. Selvityksellä pyritään saamaan tietoa erityisesti maakuntaan tulleesta eurooppalaisesta rahoituksesta, ja siinä yhtenä erityisenä fokusalueena ovat älykkään erikoistumisen strategian painopisteet. Selvitys kootaan ja julkaistaan yhteistyössä Turun ja Varsinais-Suomen Eurooppa-toimiston kanssa.

Maakunnan alueellisesti jaettavan rahoituksen tilannetta seurataan rahoitus selvityksen lisäksi kahden viikon välein kokoontuvassa maakunnan yhteistyöryhmän sihteeristössä, jossa ovat mukana rahoittajien edustajat. Maakunnallisissa rahoitushauissa voidaan tarvittaessa kohdentaa rahoitusta heikommin toteutuneiden maakuntaohjelman tavoitteiden toimeenpanoon.

7.5. Seurantaryhmät

Lain alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta mukaan maakuntavaltuusto hyväksyy maakuntaohjelman valtuustokausittain. Valtuustolle myös toimitetaan ohjelmakauden aikana katsauksia ohjelman etenemisestä.

Maakuntahallitus seuraa strategian toteutusta siitä tehtävien vuosikatsausten avulla, ohjaa työtä ja erityisesti maakunnan liiton resursseja työn toteuttamisessa. Maakunnan yhteistyöryhmä puolestaan päättää maakuntastrategiaa ja -ohjelmaa tukevasta alueellisesta hankerahoituksesta.

Myös valtion ja maakuntien liittojen kesken järjestetään keskusteluja maakuntaohjelmien toimeenpanosta, aluekehittämisen laajasta kuvasta ja aluekehittämispäätökseen liittyvistä teemoista. Keskustelujen tarkoitus on edistää valtion ja alueiden yhteistyötä ja vuorovaikutusta alueiden kehittämisen tavoitteiden saavuttamiseksi ja tukea maakuntien omaehtoista kehittämistä. Keskusteluissa pyritään valtion ja alueiden yhteisen näkemyksen muodostamiseen alueiden kehittämisen tavoitteista, toimeenpanosta ja toimintaedellytyksistä otettavaksi huomioon eri toimijoiden toiminnan ja talouden suunnittelussa

Liitteet

1. Maakuntaohjelman 2018-2021 toteutuminen

1.1. Maakuntaohjelman 2018-2021 vertaisarviointi

Laki alueiden kehittämisestä ja Euroopan unionin alue- ja rakennepolitiikan toimeenpanosta määrää, että maakuntaohjelmat tulee arvioida jokaisen ohjelmakauden aikana ulkopuolisen toimesta. Varsinais-Suomen maakuntaohjelman 2018–2021 arviointi toteutettiin vertaisarviointiprosessina yhdessä Uudenmaan liiton, Hämeen liiton ja Kymenlaakson liiton kanssa syksyllä 2020. Arviointiprosessin aikana kullakin maakunnan liitolla oli pääarviointivastuu yhdestä ohjelmasta, mutta kaikki osallistuivat jokaiseen arviointiin. Arviointiprosessin fasilitoi Aluekehittämisen konsulttitoimisto MDI.

Varsinais-Suomen maakuntaohjelma 2018–2021 arviointiin hyväksi ja perusteellisesti laadituksi. Kärjet, teemat ja toimenpiteet oli selkeästi määritelty ja ne olivat loogisia. Älykkään erikoistumisen tavoitteet ja toimintasuunnitelma oli hyvin sisällytetty kokonaisuuteen. Erityisesti kiitettiin Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumia, jota pidettiin hyvin rakennettuna ja Varsinais-Suomelle erityisenä työkaluna. Maakunnan vahvuuksiksi katsottiin myös avoin data ja tiedolla johtaminen sekä selkeät seurannan mekanismit, kuten vuosittaiset kumppanuusbarometrit, vuosikatsaukset ja verkostotoiminta.

Kehitettävää ohjelmassa oli arvioijien mukaan tekstin ja erityisesti arvokärkien terävöittämisessä ja fokuoinnissa, muutosjoustavuuden varmistamisessa sekä eri seutukuntien esittelyssä. Lisäksi toivottiin parempaa kuvausta toteuttamiseen tarvittavan rahoituksen ja vastuun- ja työnjaon osalta. Ohjelman luettavuutta ehdotettiin vahvistettavan lisättyllä viisuaalisuudella. Kehittämis ehdotuksiin on pyritty vastaamaan vuosille 2022–2025 laaditussa ohjelmassa.

1.2. Maakuntaohjelmakauden 2018-2021 onnistumisesta

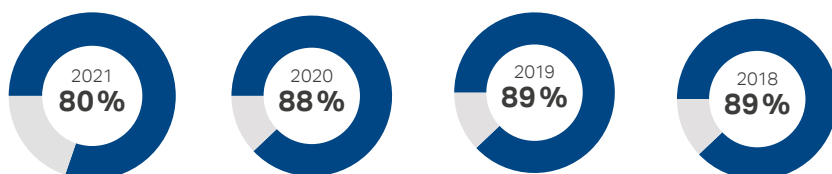
Varsinais-Suomen maakuntaohjelmatyön onnistumista seurataan vuosittain sidosryhmille sähköpostitse lähetettävällä kumppanuusbarometrikyselyllä ja Varsinais-Suomen liiton kumppanuustiimin vuosittain kokoamalla maakuntaohjelma- ja kumppanuustyön vuosikatsauksilla. Vuosikatsaukset perustuvat verkostojen yhteyshenkilöiden arviointiin maakuntaohjelman toimenpiteiden toteutumisesta ja muista tuloksista.

Kumppanuusbarometrin tulokset olivat koko ohjelmakauden ajan positiivisia (kuva: Kumppanuusbarometrin antama tuki visiolle vuosina 2018-2021). Strategian pääväittämällä ”Varsinais-Suomen tulevaisuutta rakennetaan yhteistyöllä ja kumppanuudella” on vahva sidosryhmien tuki, ja vuoden 2021 loka–marraskuussa 80 % vastaajista (158 henkilöä pääasiassa kuntasektorilta, oppilaitoksista ja järjestöistä) piti sitä paikkaansa pitävänä. Kärkiteemojen osalta toteutumisen tulokset vaihtelevat. Vastuullinen tekeminen, yrittämismyönteisyys, tietojohtaminen, kansainvälisyys ja yhdessä tekeminen toteutuvat vastaajien arvion mukaan maakunnassa. Tehtävää arvioidaan olevan kestävä yhdyskuntarakenteen, älykkään liikennejärjestelmän ja kiertotalouden tavoitteiden osalta. Myöskään Pohjoisen kasvuyöhykkeen kehittämistyö ei ole vastaajien mukaan edennyt toivotusti.

Maakuntaohjelma- ja kumppanuustyön vuosikatsaukset tarkastelevat työtä toimenpidetasolla. Toteutus ohjelmakaudella on ollut onnistunutta. Vuoden 2021 lopussa kaikista maakuntaohjelman 29 toimenpiteestä 30 prosenttia on käynnissä (eli konkreettisia toimenpiteitä tehdään asian toteuttamiseksi) ja yli 60 prosenttia on verkostojen yhteyshenkilöiden arvion mukaan jo osa maakunnan toimijoiden vakiintunutta yhteistoimintaa. Numeeristen arvioiden lisäksi vuosikatsaukset nostavat esiin tuloksia kussakin kumppanuusteemassa. Kaikki vuosikatsaukset julkaistaan osoitteessa www.varsinais-suomi.fi.

Varsinais-Suomen tulevaisuutta rakennetaan yhteistyöllä ja kumppanuudella

Väittämän kanssa samaa mieltä olevien osuus

Kuva: Kumppanuusbarometrin antama tuki visiolle vuosina 2018–2021.

2. Ympäristöselostus ja vaikutusten arviointi

Viranomaisen tulee SOVA-lain (laki viranomaisten suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista) mukaan selvittää ja arvioida valmistelemiensä suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutukset, jos niiden toteuttaminen voi vaikuttaa merkittävästi muun muassa ihmiseen, luontoon ja sen monimuotoisuuteen, rakennettuun ympäristöön, maisemaan tai luonnonvaroihin. Tätä arviointia kutsutaan suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinniksi. SOVA-arvioinnin tuloksena syntyvässä ympäristöselostuksessa kuvataan suunnitelman tai ohjelman merkittävät ympäristövaikutukset.

Viranomaisten tulee lisäksi tasa-arvolain mukaan edistää ihmisten välistä tasa-arvoa kaikessa toiminnassaan tavoitteellisesti ja suunnitelmallisesti sekä luoda ja vakiinnuttaa sellaiset hallinto- ja toimintatavat, joilla varmistetaan tasa-arvon edistäminen asioiden valmistelussa ja päätöksenteossa. Sukupuolivaikutusten arvioinnin avulla voidaan nostaa esille sellaisia näkökohtia, joissa eri sukupuolten tilanteen voidaan arvioida edellyttävän erityishuomiota tai -toimenpiteitä.

Maakuntastrategian tavoitteilla ja toimenpiteillä voi olla edellä mainittuja vaikutuksia. Tässä vaikutusten arvioinnissa on arvioitu ympäristövaikutusten lisäksi myös sosiaalisia, taloudellisia, aluerakenteellisia ja kulttuurisia sekä tasa-arvo-vaikutuksia (sukupuoli).

Maakuntaohjelma-asiakirjassa tehdyt valinnat perustuvat laajaan ja vuorovaikutteiseen prosessiin. Maakuntaohjelman laadinnassa vaikutusten arviointi on sisällytetty oleelliseksi osaksi ohjelmaprosessia niin, että toimenpiteiksi on valittu positiivisen kokonaisvaikutuksen omaavat toimenpiteet. Vaikutusten arviointi on tehty valmisteluprosessin aikana asiantuntija-arviona.

2.1. Varsinais-Suomen nykytila

Varsinais-Suomen ympäristön nykytila ja näkymät on kuvattu yksityiskohtaisesti useissa tavoite- ja selvitysasiakirjoissa. Tässä vaikutustenarvioinnissa kuvataan nykytilaa yleispiirteisellä tasolla. Ympäristö NYT -teemasivuille on koottu yhteen tietoja ja tilastoja eri teemoista. Niiden avulla saadaan kokonaiskuva lähiympäristömme tilasta, siihen vaikuttavista tekijöistä ja kehityksen suunnasta.

Aineistoja eri teemoista löytyy muun muassa seuraavista osoitteista:

- Ympäristön tila: <http://www.lounaistieto.fi/ymparistonyt/>
- Varsinais-Suomen liiton ja Lounaistieto-palvelun Maakunnan tila -analyysit arvioivat kuntataloutta ja elinkeinojen tilaa kaksi kertaa vuodessa: <https://www.lounaistieto.fi/category/analyysit/maakunnan-tila/>
- Seurantatietoa maakunnan väestön, työllisyyden ja liikenteen kehityksestä sekä tilastoanalyysijä ajankohtaisista aiheista löytyy Lounaistieto-palvelusta: <https://www.lounaistieto.fi/tilastot/>
- Varsinais-Suomen alueen hyvinvointikertomus kuvaa väestön tilaa: <https://www.vsshp.fi/fi/ammattilaisille/perusterveydenhuolto/Documents/hyvinvointikertomus-varsinais-suomi-2018-syyskuu.pdf>
- Kuntien ja alueiden terveydenedistämistyötä seuraa TEAviisari: <https://teaviisari.fi/teaviisari/fi/index>
- Sukupuolten tasa-arvon toteutumista Suomessa seuraa mm. Tilastokeskus (<https://www.tilastokeskus.fi/tup/tasaarvo/index.html>)

Varsinais-Suomen luonto muodostuu monipuolisista, keskenään erilaisista biotoopeista ja elinympäristöistä. Saariston karut kallioluodot, viljavat pellot ja perinnebiotoopit, metsäiset alueet sekä karut suoalueet muodostavat monipuolisen luonnon kokonaisuuden. Maakunnan ominaispiirre on lajistollinen rikkaus ja monipuolisuus, joihin runsautta antavat erityisesti lehtimetsien muodostamat rikkaat kansallisestikin harvinaiset kokonaisuudet.

Varsinais-Suomi kuuluu kasvillisuudeltaan sekä hemiboreaaliin että eteläboreaaliin vyöhykkeeseen. Sen arvokkaimpia luontotyyppejä ovat Saaristomeri ja lehdot. Tammivyöhyke ulottuu Turun saaristoon sekä rannikolle. Alueen maaeläimistö on lajilukumäärältään Suomen rikkainta ja hyönteislajistosta on 80 % havaittu alueella.

Maakunnan luontoympäristö on pitkän asutushistorian vuoksi laajalti ihmistoiminnan vaikutuksen alaisena ja koskemattomaa luontoa on suhteellisen vähän jäljellä. Laajimmat luonnontilaiset alueet sijaitsevat Saaristomeren, Selkämeren, Kurjenrahkan sekä Teijon kansallispuistoissa sekä Vaskijärven luonnonpuistossa. Suuri osa metsäalueista on talousmetsäkäytössä ja metsämaalla olevista metsiköistä

alle satavuotiaita metsiä on noin 84 %, yli 100-vuotiaita metsiä on noin 14 % ja puuttomia alueita noin 2 %. (LUKE, metsävaratilastot).

Luonnon monimuotoisuuden turvaaminen onnistuu niin perinteisen suojelun kuin vapaaehtoisten suojelu- ja ennallistamistoimenpiteiden kautta. Varsinais-Suomen maapinta-alasta noin 3,5 % ja maa- ja vesialueista noin 7,3 % on suojeltu luonnonsuojelulla. Varsinais-Suomen alueella luonnonsuojelun ja luonnon monimuotoisuuden lisäämisen suurimmat riskit liittyvät ekologisesti arvokkaiden luontoarvojen vaarantumiseen toteutuneessa yhdyskuntarakenteessa ja sen laajentumisen synnyttämässä muutospaineissa.

Varsinais-Suomen **pintavesien** suurin ongelma on rehevöityminen, joka johtuu perustuotannon kasvusta. Syynä tähän on vesiin päässeiden ravinteiden määrän lisääntyminen. Rehevöityminen näkyy vesistössä muun muassa lisääntyneinä leväkasvustoina, veden samenessena ja rantojen limoittumisena. Pintavesien tilaa heikentää pääasiassa ravinteiden hajakuormitus, joka on suurinta savimaiden jokien valuma-alueilla. Maatalouden osuus typpikuormasta on noin 51 % ja fosforikuorman osalta noin 58 %. Varsinais-Suomen pintavesien ekologinen tila on pääasiassa tyydyttävä merialueilla ja välttävä tai huono jokien osalta. Useimmat järvet edustavat hyvää tai tyydyttävää ekologista tilaa. (Lisätietoja: https://www.ymparisto.fi/fi-FI/Vesi/Pintavesien_tila?f=VarsinaisSuomen_ELYkeskus)

Pohjavesivarat maakunnassa ovat jakaantuneet hyvin epätasaisesti. Merkittävimmät pohjavesivarannot sijaitsevat laajoilla harjualueilla Loimaan ja Salon seudulla. Useat pienemmät hiekka- ja soramuodostumat muodostavat kuitenkin koko maakunnan kattavan verkoston määritetyistä pohjavesialueista, vaikka niillä ei raakaveden ottoa olisikaan. Pohjaveden laatu on määrällisesti pohjavesialueiden pinta-alaan verrattuna pääosin hyvä, mutta suurimmat tunnistetut riskit aiheutuvat tieverkon ylläpidon suolauksista sekä ihmistoiminnasta.

Ilmastonmuutoksella on merkittäviä vaikutuksia alueellamme. Lisääntyneet kuivuus, helle ja sadejaksot sekä vähentyneet routajaksot vaikeuttavat ja muuttavat niin maa- kuin metsätalouttakin ja voivat vaikuttaa elinympäristöjen ekologiaan. Myös vieraslajien lisääntyminen ja sopeutuminen sekä kasvukaudessa tapahtuvat muutokset vaikuttavat alueen luontoon. Päästövähennyksien osalta Varsinais-Suomi on hyvällä uralla, sillä merkittävimmät energiantuotantolaitokset ovat viime vuosina siirtyneet uusiutuvan energian käyttöön. Vuoden 2019 tietojen mukaan maakunnan kasvihuonekaasujen kokonaispäästöt ovat vähentyneet 27 % vuoteen 2005 verrattuna. Haasteen luovat vaikeasti vaikutettavat päästölähteet, liikenne ja maatalous, joihin tulee vaikuttaa tulevana vuosina monipuolisesti. Myös ilmastonmuutokseen

sopeutumiseen on varauduttava, sillä merkittävistä päästövähennyksistä huolimatta ilmasto tulee muuttamaan lähivuosisikymmeninä.

Kulttuurillisesti maakunta on hyvin rikas ja monipuolinen niin kulttuurihistorian, rakennetun ympäristön kuin vallitsevan taide- ja kulttuurielämän osalta. Arkeologinen kulttuuriperintö muodostuu muinaisjäänneistä, jotka ovat maisemassa, maaperässä ja veden alla säilyneitä rakenteita ja kerrostumia. Nämä kuvaavat kauan sitten eläneiden ihmisten toimintaa; esihistoriallisen ajan muinaisjäänneet ovat vanhinta kulttuuriympäristön kerrostumaa.

Varsinais-Suomen alueella on noin 6000 arkeologista kohdetta. Kaikkia muinaisjäänneksiä ei ole vielä löydetty ja niitä inventoidaan eri hankkeissa. Suurin näihin kohdistuva uhka on laajentuva yhdyskuntarakenne ja sen aiheuttamat muutokset maaperäkerrostumissa. Rakennettu kulttuuriympäristö on muodostunut vuosisatojen aikana ja alueella on useita valtakunnallisestikin merkittäviä rakennetun kulttuuriympäristön kokonaisuuksia. Rakennettu kulttuuriympäristö on inventoitu kohtuullisen hyvin, mutta tiedon ajantasaisuuteen, ja ajantasaisuuden ylläpitoon, tulee kiinnittää jatkossakin merkittävää huomiota. Ihmisen toiminnan ja luonnon vuorovaikutuksesta ovat syntyneet maakuntamme arvokkaat kulttuurimaisemat niin kaupunki- kuin maaseutu- ympäristöön. Osassa arvokkaita kulttuurimaisemia on myös merkittävää luontoarvoa perinnebiotooppien muodossa.

Maakunnan vallitseva taide- ja kulttuurielämä on monipuolista. Turun kaupunkiseutu on maan merkittävin taide- ja kulttuurikeskittymä pääkaupunkiseudun jälkeen. Maakunnassa taiteen ja kulttuurin osaamispääoma on huomattava: alueelta valmistuu vuosittain laajasti koulutettuja kulttuurin ja taiteen osaajia eri koulutusasteilta. Myös taiteen vapaa kenttä on poikkeuksellisen laaja-alainen alueellamme.

Luonnon mahdollistama **virkestys- ja matkailukäytön** edistäminen nähdään vahvana voimavarana alueella, joka tuo hyvinvointia asukkaille, mutta myös uusia yritystoiminnan mahdollisuuksia maakuntaan. Koronapandemian aikana luonnon virkestyskäyttö on lisääntynyt merkittävästi. Vuonna 2020 Teijon ja Kurjenrahkan kansallispuistojen kävijämäärät kasvoivat noin 10 % mikä tarkoittaa noin 220 000 kävijää.

Luonnonvarojen ja biotalouden osalta Varsinais-Suomen alueen merkittävimmät resurssit ovat maa- ja metsätalouden tuotteissa sekä kaivosteollisuuden raaka-aineissa. Maataloustuotanto alueella on monipuolista ja Varsinais-Suomen alueella viljellään viljelykasvimäärässä mitattuna eniten eri lajikkeita kansallisella tasolla. Alueemme ei perusteetta kutsuta Suomen vilja-aitaksi. Kalataloudella on myös merkittävä rooli, sillä Varsinais-Suomi tuottaa reilun kolmanneksen kotimaisesta kalansaaliista.

Metsänkäytön hakkuukertymä oli vuonna 2020 noin 2,7 miljoonaa kuutiota ja suurin kestävä hakkuukertymä on 2,9 miljoonaa kuutiota vuodessa. Tästä hakkuukertymästä on tukkipuuta 39 %, kuitupuuta 32 % ja energiapuuta 29 %. Puuston vuotuinen kokonaispoistuma oli vuonna 2020 noin 3,15 miljoonaa kuutiota eli puuston luonnollista poistumaa oli noin 0,5 miljoonaa kuutiota. (LUKE, metsävaratilastot)

Kaivosteollisuutta alueella on kohtuullisen vähän ja olemassa olevat kaivokset ovat keskittyneet kalkkikiven hyödyntämiseen ja rakennusteollisuutta tukevien mineraalien hyödyntämiseen. Luonnonvarojen kestävä käyttöön tehostaminen ja luonnonvarojen käytöstä syntyvien haittavaikutusten vähentämisen tarve on tunnustettu tosiasia. Yhdyskuntarakenteen laajentaminen sekä ylläpito edellyttävät myös merkittävässä määrin kiviaineksen käyttöä. Varsinais-Suomen alueella maa-ainesten ottolupia on kappalemääräisesti enemmän harjukiviainekseen kuin kalliokiviainekseen, mutta ottomäärien näkökulmasta kalliokiviaineksen volyymit ovat suuremmat.

Varsinais-Suomi on **tasapainoinen yhdistelmä** tiivistä kaupunkirakennetta, perinteikästä maaseutu- ja kylämiljöötä, ainutlaatuista saaristokulttuuria sekä vaalittua monimuotoista luonnonympäristöä. Monikeskuksinen maakunta nojautuu menestyvään keskuskaupunki Turkuun sekä neljään vahvaan seutukeskukseen. Varsinais-Suomessa on noin 485 000 asukasta, joista noin 20 % ovat alaikäisiä tai opiskelijoita, noin 45 % työikäisiä, noin 30 % eläkeläisiä tai työvoiman ulkopuolella ja noin 5 % työttömiä.

Varsinais-Suomessa alueellinen **hyvinvoinnin ja terveyden edistämisen yhteistyö** on monipuolista ja toimivaa. Myös järjestöjen panos hyte-työssä on maakunnan alueella merkittävä ja kasvussa entisestään. Alueellisen hyvinvointikertomuksen lisäksi kuntakohtaiset hyvinvointikertomukset ja -suunnitelmat tuovat rakennetta kehittämistyöhön. Terveyden ja hyvinvoinnin laitoksen TEAviisari-tiedonkeruut tuottavat osaltaan maakuntakohtaista materiaalia hyte-työn tueksi.

Maakunnan elinkeinorakenne on hyvin monipuolinen. Koko Suomen meriteollisuuden työpaikoista Varsinais-Suomessa sijaitsee noin 27 prosenttia. Alan yrityksistä 30 prosenttia sijaitsee Lounais-Suomessa (Varsinais-Suomi ja Satakunta) ja niiden osuus alan liikevaihdosta on 28 prosenttia. Valmistavan teollisuuden osalta maakunnassa vaikuttaa myös merkittävä auto- ja akkuklusteri. Varsinaissuomalainen ruokaketju puolestaan työllistää reilut 16 000 ihmistä. Maakunnan toimipaikoista yli 20 prosenttia ja liikevaihdosta 15 prosenttia kuuluu ruokaketjuun.

Lääketutkimuksen, terveysteknologian ja laajemmin Life Science -alan osalta Varsinais-Suomi on Suomen vahvin keskittymä. Suomen lääkeviennistä yli 75 prosenttia ja diagnostiikkaviennistä noin 50 prosenttia tulee Turun alueen yrityksistä. Alueen huippuosaamista kuvaa hyvin se, että 22:stä Suomessa kehitetystä ja markkinoille tulleesta lääkkeestä 21 on kehitetty Turussa toimivissa lääkekehitysyrityksissä. Muita vahvoja aloja ovat ICT-ala, rakennusala, matkailu ja erilaiset liike-elämän palvelut. Lisätietoja maakunnan työllisyys- ja elinkeinorakenteesta löytyy osoitteesta www.lounaistieto.fi/tilastot/.

2.2. Arvioinnin toteuttaminen

Varsinais-Suomen maakuntastrategian toimenpiteitä on arvioitu ekologisiin, sosiaalisiin, taloudellisiin, yhdyskuntarakenteellisiin ja kulttuurillisiin sekä tasa-arvovaiikutuksiin näkökulmiin peilaten (kuva: Vaikutusten arviointi). Tausta- ja lähdemateriaalina on hyödynnetty laajasti maakunnan alueella laadittuja strategioita, ohjelmia ja tiekarttoja, joiden keskeisimmät tavoitteet ja toimenpiteet sekä vaikutukset on kuvattu tässä maakuntastrategiassa. Näitä dokumentteja ovat muun muassa ollut vesien ja merenhoidon asiakirjat, kiertotalouden tiekartta ja ilmastotiekartta, sekä muut ympäristöömme liittyvät strategiat, ohjelmat ja tiekartat, Ympäristö NYT -sivusto sekä maakuntakaavatyön aineistot, kaavaselostukset ja niiden liitemateriaalit. Vaikutuksen arvioinnissa on myös hyödynnetty muun muassa liikennejärjestelmäsuunnitelmatyötä sekä useita muita lähteitä. Lisäksi on hyödynnetty aluekehityksen seurantaindikaattorien tuottamaa tietoa, sekä erilaisista kulttuuri- ja yhdistysfoorumeista saatua tietoa.

Vaikutusten arvioinnissa on painotettu kyseisen toimenpiteen suhdetta arvioitavaan teemaan sen kokonaisvaikutavuutta painottaen. Useaan teemaan kohdistuu niin positiivisia kuin negatiivisia vaikutuksia, mutta arviointitulokseen on merkitty tunnustettu summavaikutus. Esimerkiksi uusien innovaatioiden kautta syntyvät uudet työpaikat voivat toisaalla vähentää työpaikkoja, mutta mikäli työpaikkojen kokonaismäärä on arvioitu lähtötilannetta suuremmaksi, on tällöin merkitty vaikutus positiiviseksi.

Sosiaalisia vaikutuksia on arvioitu siitä näkökulmasta miten kyseinen toimenpide vaikuttaa ihmisten henkiseen ja fyysiseen hyvinvointiin, vaikutus- ja osallistumismahdollisuuksiin, kotoutumiseen sekä ihmisten väliseen vuorovaikutukseen.

Ekologisina vaikutuksina on pidetty laajalti ympäristöön ja luontoon kohdentuvia vaikutuksia, jotka voivat siis olla vaikutuksia ilmaan tai ilmastoon, vesistöihin, luonnon monimuotoisuuteen, lajistoon, kestävyteen esimerkiksi luon-

nonvarojen kestäväen käytön näkökulmasta tai ympäristön terveysvaikutusten näkökulmasta.

Yhdyskuntarakenteelliset ja kulttuurilliset vaikutukset on arvioitu kokonaisvaikutuksina, joita toimiva yhdyskunta tai kulttuuri tarjoavat. Yhdyskunnan rakenteet vaikuttavat sekä luonnonvarojen ja materiaalien käyttöön, liikkumiseen ja siellä asuvien ja toimivien kansalaisten toimiiin kuten virkistykseen ja ulkoiluun. Kulttuuriset rakenteet vaikuttavat myös ihmisen kokemukseen identiteetistä ja kulttuurisesta yhteenkuuluvuudesta.

Taloudelliset ja aluetaloudelliset vaikutukset on arvioitu pääosin vaikuttavuutena työpaikkoihin tai taloudellisiin muihin mittareihin, kuten bruttokansantuotteeseen tai viennimääriin vertaamalla. Niin sanotun henkisen tai aineettomat arvot vaikutukset on sisällytetty sosiaaliin (esim. terveys, yhteisöllisyys), ekologisiin (esim. puhdas ilma) tai kulttuurisiin (esim. identiteetti, kulttuuriperintö) vaikutuksiin kuuluviksi.

Sukupuoleen kohdistuvat vaikutukset ovat arvioitu tasa-arvonäkökulmaan peilaten siten, että toimenpiteiden vaikuttavuus vähentää epätasa-arvoa tai mahdollistaa kaikkien tasapuolisen vaikuttamisen sukupuolesta riippumatta.

Toimenpiteiden vaikuttavuutta kyseisiin vaikutuskohteisiin on arvioitu luokilla selvästi myönteisiä vaikutuksia (++), lievästi myönteisiä vaikutuksia (+), ei merkittäviä vaikutuksia (0). Toimenpiteillä ei ole arvioitu olevan kokonaisuudessaan negatiivisia vaikutuksia, koska ne ovat luonteeltaan moniulotteisia ja niillä on välillisiä ja välittömiä vaikutuksia laajalti eri arvioituihin vaikutusteemoihin. Lähtökohtaisesti siis toimenpiteiden eri vaikutusten summan on nähty olevan kokonaisuudessaan aina positiivisia tai sellaisia, jotka eivät aiheuta muutosta nykytilaan nähden. Maakuntastrategian tavoitteena on edistää ja kehittää maakuntaa, jolloin sellaisia toimenpiteitä, joilla on negatiivisia vaikutuksia, ei ole otettu mukaan, tai ne ovat prosessin aikana muokkaantuneet sellaisiksi, että niillä ei ole kokonaisuutena negatiivisia vaikutuksia.

2.3. Varsinais-Suomen maakuntaohjelman vaikutukset

Maakuntaohjelman perustavoite on yhtäältä mahdollisimman myönteisten vaikutusten saavuttaminen sekä toisaalta kielteisten vaikutusten minimointi kaikilla ohjelman vaikutusalueilla (sosiaaliset, ekologiset, yhteiskuntarakenteelliset ja kulttuuriset sekä taloudelliset vaikutukset ja tasa-arvoon vaikuttavat sukupuolivaikutukset).

Maakuntaohjelmalla halutaan parantaa Varsinais-Suomen ympäristön tilaa, rakentaa kestävää elinympäristöä ja luoda hyvinvointia, terveyttä ja tasa-arvoisia mahdollisuuksia asukkaille sekä kehittää yhdessä toimintatapoja tavoitteisiin.

Kestäväen kumppanuuden tahtotilaa vahvistavan maakuntaohjelman vaikutukset ovat jo lähtökohtaisesti myönteisiä.

Maakuntaohjelman vaikutukset konkretisoituvat lopulta tavalla, jolla ohjelman esittämiä toimenpiteitä tehdään. Ohjelman mahdollisuus vaikuttaa toimenpiteiden yksityiskohdalliseen toteuttamistapaan on rajallinen. Maakuntaohjelmaa toteuttavat hankkeet tulee suunnitella ja suorittaa siten, että niillä on kokonaisuuteen myönteisiä vaikutuksia. Tarvittaessa toimenpiteisiin sovelletaan hankkeista vastaavien toimesta lain mukaista SOVA- (laki viranomaisen suunnitelmien ja ohjelmien ympäristövaikutusten arvioinnista) tai YVA-menettelyä (hankkeen ympäristövaikutusten arviointimenettely) tai vaikutukset arvioidaan ympäristölupaprosessissa.

2.4. Yhteenveto

Maakuntastrategian ohjelmaosan toimenpiteiden toteutumista ja niiden vaikutuksia arvioidaan ja seurataan koko ohjelmakauden ajan. Ohjelman toimenpiteiden vaikutusten arviointia kehitetään ja tavoitteena on laajempaa tietojohdantamista ja tiedon välitystä tukeva malli, joka yleisellä tasolla arvioi ja kokoaa tietoa toimenpiteiden toteutumisen tilasta ja vaikutuksista. Toteutuksesta suuri osa tapahtuu toisaalta sidosryhmien välisen yhteistyön linjauksilla ja resurssien suuntauksella, toisaalta hanketyönä.

Maakuntaohjelmassa esitettyjen toimenpiteiden konkretisointi hankkeiksi tapahtuu kuitenkin vasta ohjelman toteutuksen yhteydessä, jolloin yksityiskohtainen arviointi mahdollistuu. Hankkeiden arviointi tehdään hankekohtaisesti ja yksityiskohtaisesti muun muassa rahoitusvalmistelujen yhteydessä. Lisäksi hankkeiden toteuttajien tulee jo hankkehakuvaiheessa arvioida kokonaisvaltaisesti hankkeensa vaikutuksia.

Maakuntastrategia kuvaa kattavasti ja monipuolisesti koko maakunnan alueen tahtotilaa ja se on laadittu laajalla sidosryhmätyöllä. Tämän vuoksi yksittäisen toimenpiteen tai tavoitteen konkreettinen arviointi on lähes mahdotonta, koska nämä sisältävät useita yksittäisiä hankkeita tai toimia, jotka edistävät näitä tavoitteita. Maakuntastrategian sisältöjen edistäminen perustuu myös alueelliseen vahvaan tahtotilaan, toimijoiden omiin intresseihin ja tavoitteisiin sekä kansallisen tason tavoitteiden toteutumiseen, joten on hyvin epätodennäköistä, että niitä ei tehtäisi lainkaan. Tämän vuoksi voidaan pitää hyvin epätodennäköisenä, että joku maakuntastrategiassa esitetty toimenpide jäisi kokonaisuudessaan toteutumatta.

Seuraavassa taulukossa arvioidaan toimenpiteiden vaikutuksia eri näkökulmista.

VAIKUTUSTEN ARVIOINTI	Sosiaaliset	Ekologiset	Yhdyskuntarakenteelliset ja kulttuuriset	Taloudelliset ja aluetaloudelliset	Sukupuoli
1. Tuodaan vihreän siirtymän innovaattorit ja sijoittajat yhteen kokeilemaan uusia toimintamalleja ja -tapoja ja etsimään avauksia yhteistyölle.	+	++	0	++	0
2. Toteutetaan pilotointi- ja demonstraatiokohteita, joilla edistetään alueen ympäristö- ja ilmastohaasteiden ratkaisujen kaupallistamista ja levittämistä.	+	++	0	++	0
3. Vauhditetaan kiertotalous- ja vähähiilisyysratkaisuja julkisten hankintojen avulla.	+	++	0	++	0
4. Perustetaan kuntien kanssa yhteistyössä paikallisia ja alueellisia bio- ja kiertotalousekosysteemejä.	+	++	0	++	0
5. Rakennetaan hiilineutraalia energijärjestelmää Varsinais-Suomen ilmastotiekartan mukaisesti.	+	++	0	++	0
6. Tehdään Varsinais-Suomesta maatalouden kestävien ratkaisujen pilotointialue: lisätään vaikuttavimpien viljelymenetelmien käyttöä ja kokeillaan ennakkoluulottomasti uusia ratkaisuja.	+	++	+	++	0
7. Tuotetaan avoin Saaristomeren ja sen valuma-alueen seuranta- ja monitorointijärjestelmä, joka hyödyntää sekä ravinnevaluma- että ravinnekuormitustietoja.	+	++	0	+	0
8. Tehdään varsinaissuomalaisesta ympäristövastuullisesti tuotetusta ruoasta vahva brändi.	++	++	+	++	0
9. Lisätään maatalouden virtojen hyödyntämistä biolaitoksissa, lannan prosessointia, sekä edistetään sekoitevelvoitteen käyttöönottoa.	+	++	0	+	0
10. Tehdään Varsinais-Suomesta monipaikkaisuuden edelläkävijä, jossa on myös saaristossa ja maa seuduilla hyvä digitaalisten ja liikkumisen yhteyksien saatavuus.	++	+	+	+	+
11. Kehitetään maakunnan laajuinen joukko liikennejärjestelmä, joka muodostuu seudullisista ratkaisuista ja eri liikennemuotojen solmupisteistä.	++	+	+	+	+
12. Edistetään ja kokeillaan uusia kestäviä liikkumisen tapoja ja logistiikan ratkaisuja.	++	+	+	+	0
13. Huolehditaan, että maakunnassa ja maakunnasta liikkuminen on sujuvaa.	+	+	+	+	+
14. Parannetaan pyöräliikenteen yhteyksiä ja edellytyksiä koko maakunnassa.	+	+	+	+	0
15. Tunnistetaan uusia yhteistyön, rahoituksen ja viestinnän keinoja, joilla voidaan vahvistaa maakunnan toimijoiden työtä heikommassa asemassa olevien väestöryhmien ja esimerkiksi syrjäytymisen ehkäisemiseksi.	++	0	+	+	++
16. Rakennetaan tehokasta kotouttamistoimintaa: otetaan maahanmuuttajat osaksi yhteiskunnan toimintaa ja tuetaan opiskelua ja työllistymistä.	++	0	+	+	++
17. Rakennetaan varsinaissuomalaisen osallisuuden toimintamalleja, jotka tukevat aktiivista kansalaisuutta ja yhteisöllisyyttä.	++	0	+	0	++
18. Korostetaan väestön monikielisyyden vahvuuksia ja mahdollisuuksia palveluissa, matkailussa ja yritystoiminnassa.	++	0	+	+	++
19. Toteutetaan selvitys osallistavan ja ennakoivan maakunnallisen palveluverkkosuunnittelun tarpeista ja mahdollisuuksista.	+	0	0	+	+
20. Varmistetaan kuntien ja kolmannen sektorin yhteistyöllä, että molempien tuottamat palvelut ovat vahvasti ja tunnustetusti osana kuntien palveluvalikoimaa.	++	0	+	++	+
21. Varmistetaan mahdollisuus jatkuvaan oppimiseen, hyvään työelämään ja siellä kehittymiseen, sekä vahvistetaan samalla osaavan työvoiman saatavuutta.	++	0	+	0	++
22. Vahvistetaan ja rakennetaan lisää suoria rekrytointikanavia ja työharjoittelumalleja oppilaitosten ja yritysten välille.	++	0	+	+	++

Merkkien selitys: Selvästi myönteisiä vaikutuksia ++ | Lievästi myönteisiä vaikutuksia + | Ei merkittäviä vaikutuksia 0

VAIKUTUSTEN ARVIOINTI	Sosiaaliset	Ekologiset	Yhdyskuntarakenteelliset ja kulttuuriset	Taloudelliset ja aluetaloudelliset	Sukupuoli
23. Muodostetaan oppilaitosten ja yritysten yhteistyötä edistäviä ekosysteemejä	++	0	+	+	+
24. Parannetaan kulttuurin monialaista saavutettavuutta ja tuetaan kuntien kykyä ja osaamista tuottaa, hankkia ja mahdollistaa kulttuuri- ja taidepalveluja.	++	0	++	+	++
25. Lisätään kuntien yhteistyötä ulkoilu-, liikunta- ja retkeilypaikkojen kokonaisuuden kehittämisessä ja laaditaan kehittämisen tueksi maakunnallinen ohjelma.	++	+	++	+	++
26. Tuetaan kunnissa tehtävää hyvinvoinnin ja terveyden edistämistyötä kulttuurin ja taiteen, luonnon ja elinympäristön hyvinvointivaikutusten sekä terveellisten elintapojen ottamiseksi entistä vahvemmin osaksi maakunnan asukkaiden elämää.	++	+	++	+	++
27. Lisätään verkostojohtamisen osaamista ja rakennetaan Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumista maakunnan organisaatioiden aktiivisesti yhdessä tuottama verkostojen ja tavoitteellisen yhteiskehittämisen kokonaisuus.	++	+	+	+	+
28. Otetaan käyttöön konkreettisia keinoja ja malleja aktiivisen kansalaisuuden ja keskustelun lisäämiseksi yhteistyössä muun muassa vapaan sivistystyön oppilaitosten kanssa.	++	+	+	+	++
29. Parannetaan palvelumuotoilulla erityisesti julkisen sektorin osaamista tuottaa saavutettavaa ja selkeäkielistä digitaalista tietoa.	++	0	+	+	+
30. Vahvistetaan julkisen sektorin vuorovaikutusosaamista ja toteutetaan kokeiluja, jotka tukevat tekemisen demokratiaa myös kausiasukkaat huomioiden.	++	0	+	+	+
31. Jaetaan avointa tietoa ja panostetaan sen hyödyntämiseen, parannetaan datan yhteentoimivuutta ja suositaan avoimen lähdekoodin ratkaisuja.	+	0	0	+	0
32. Kerrotaan päätöksenteon valmistelusta ja tehtyjen päätösten perusteluista ymmärrettävästi.	+	+	+	+	+
33. Laaditaan maakunnallinen tutkimus-, kehitys- ja innovaatioyhteistyön tiekartta, joka tuo yritykset, korkeakoulut ja julkisen sektorin yhteen.	+	0	0	++	0
34. Rakennetaan kokeilualustoja lupaaville uusille ideoille ja innovaatioille erityisesti lääke- ja terveysteknologian, sinisen talouden ja ruokaketjun aloilla.	+	+	0	++	0
35. Selvitetään kuntien digitaalinen kypsyyden, tuetaan yrityksiä ja kuntia digitalisaation mahdollisuuksien tunnistamisessa ja niiden digikyvykkyyksien kehittämisessä.	+	0	0	+	0
36. Tehdään Varsinais-Suomesta maan yrittäjämöniteisin maakunta: kutsutaan yritykset kehittämistoimenpiteisiin mukaan ja tuetaan yhteistyötä yritysten, kuntien ja kehitysyhtiöiden välillä.	+	0	+	++	+
37. Tehdään maakunnan elinkeinot ja osaaminen tutuiksi kansainvälisissä medioissa ja areenoilla.	+	0	0	++	0
38. Luodaan kansainvälistyviä yrityksiä palveleva konsepti, jossa yhdistetään verkostoituminen, valmennus ja julkiset Team Finland -palvelut.	+	0	0	++	0
39. Tuetaan paikkariippumattoman rekrytointikulttuurin käyttöönottoa ja poistetaan paikkariippumattoman työnteon esteitä.	+	+	0	+	++
40. Ennakoidaan kärkitoimialojen osaamistarpeet ja kehitetään osaavan työvoiman saatavuutta.	+	0	+	++	+
41. Luodaan olosuhteet, jotka edistävät toimijoiden kiinnittymistä alueelle ja viestitään kansallisesti ja kansainvälisesti hyvistä elämän ja yrittämisen edellytyksistä Varsinais-Suomessa: palveluista, työ- ja tutkimusympäristöstä, turvallisuudesta ja ainutlaatuisesta ympäristöstä.	++	+	+	++	+
42. Otetaan käyttöön ja etsitään keinoja, joilla luonnon monimuotoisuutta parannetaan yritysten ja kuntien vastuullisuus- ja kestävyystavoitteiden kautta.	+	++	+	+	+
43. Tehdään Varsinais-Suomesta kestävä matkailun edelläkävijämaakunta.	+	++	+	++	+
44. Kunnat, valtio ja maanomistajat toteuttavat yhdessä luonnon monimuotoisuutta lisääviä toimenpiteitä yhdessä maanomistajien kanssa ja perustavat riittävän kattavan suojele- sekä viherrakenneverkoston.	+	++	+	+	0

Merkkien selitys: Selvästi myönteisiä vaikutuksia ++ | Lievästi myönteisiä vaikutuksia + | Ei merkittäviä vaikutuksia 0

3. Aluekehityksen seurannan indikaattorit

Aluekehityksen seurannan indikaattorien avulla seurataan muutoksia maakunnan tilanteessa aluetalouden, työmarkkinatilanteen, väestökehityksen, sosiaalisen osallisuuden ja vähähiilisen talouden osalta. Indikaattoreiksi on pyritty valitsemaan pääasiassa nopeita, alle vuoden viiveellä päivittyviä mittareita ohjelmakauden lyhyen aikajänteen vuoksi. Seurantaindikaattorit perustuvat Lounaistiedon tilastopalvelun sekä Tutki hallintoa -palvelun jatkuvaan tilastoseurantaan. Seurantaindikaattoreihin voi tutustua tarkemmin sivuilla: www.lounaistieto.fi/tilastot/ ja www.tutkihallintoa.fi/alueet/.

Aluetalous ja kilpailukyky

- Yritysten liikevaihdon kehitys
- Palkkasumman kehitys
- Alueellinen BKT
- Tutkimus- ja kehittämistoiminta
- Kuntien muuttovetovoima

Työmarkkinatilanne

- Työllisyysaste
- Työttömyysaste
- Työpaikkamäärä

Väestökehitys ja hyvinvointi

- Väestökehitys
- Syntyvyys ja muuttoliike
- Vieraskielisten osuus
- Väestöllinen huoltosuhde ja väestön ikärakenne
- Sairastavuusindeksi
- Pienituloisuusaste

Sosiaalinen osallisuus

- Koulutustaso
- Toimeentulotukea saavien osuus

Vähähiilinen talous ja kestävä kehitys

- Kasvihuonekaasupäästöt
- Vesistöjen kuormitus
- Luomuviljelty peltoala
- Väestön osuus kannattavan joukkoliikenteen alueilla

4. Maakuntastrategian 2040+ valmistelu

Maakuntastrategian ja maakuntaohjelman valmistelu tulee järjestää siten, että yleisöllä on mahdollisuus saada tietoja ohjelman ja ympäristöselostuksen lähtökohdista, tavoitteista ja valmistelusta sekä esittää asiasta mielipiteensä. Kokonaisuus valmistellaan yhteistyössä kuntien, muiden viranomaisien sekä alueiden kehittämiseen osallistuvien yhteisöjen ja järjestöjen sekä muiden tahojen kanssa. Valmistelusta tehdään osallistumis- ja arviointisuunnitelma (OAS), ja sekä tämä suunnitelma että päivittyvä katsaus valmistelun eri vaiheisiin on löytynyt Varsinais-Suomen liiton (www.varsinais-suomi.fi) ja Varsinais-Suomen kumppanuusfoorumin (www.kumppanuusfoorumi.fi) verkkosivujen kautta koko valmisteluprosessin ajan.

Varsinais-Suomen maakuntastrategian 2040+ valmistelu tehtiin avoimena, yli vuoden kestäväenä valmisteluna yhteistyössä maakunnan sidosryhmien kanssa. Prosessiin osallistui noin 300 asiantuntijaa, jotka jakaantuivat eri työryhmiin, työpajoihin, sähköiseen osallistumiseen sekä kommentointirooliin tai olivat ilmoittautuneet kuulolle valmistelun postilistoille. Erilaisia tilaisuuksia valmistelun aikana järjestettiin 19 kappaletta (kuva: Valmistelun prosessikuvaus).

Työryhmiä oli valmistelun aikana neljä. Työryhmien teemat päivittyivät valmisteluprosessin edetessä visiovaiheesta toimenpidevaiheeseen. Ryhmien kokoonpano ei ollut pysyvä, vaan erityisesti vaiheesta toiseen siirryttäessä osallistujien osalta tapahtui jonkin verran uudelleenjärjestäytymistä. Työryhmät ja niiden puheenjohtajat olivat:

1. **Kestävän kasvun avaimet / Osana ympäristöä -työryhmä**, puheenjohtajana ylijohtaja Olli Madekivi, Varsinais-Suomen ELY-keskus
2. **Vakaa, hyvinvoiva ja onnellinen Varsinais-Suomi / Kaikki mukana -työryhmä**, puheenjohtajana toiminnanjohtaja Kalle-Pekka Mannila, SPR Varsinais-Suomen piiri ry
3. **Kansalaisyhteiskunnan uusi tuleminen / Uutta tehden -työryhmä**, puheenjohtaja Turun kaupunginhallituksen puheenjohtaja Sini Ruohonen
4. **Digitalisaatio etenee ja talous etsii suuntaansa / Vahvat elinkeinot -työryhmä**, puheenjohtajana toimitusjohtaja Kaisa Leiwo, Turun kauppakamari

Työryhmiin, yhteisiin foorumitapahtumiin sekä työkokouksiin ilmoittautuneista (yhteensä 309 henkilöä mukaan lukien maakunnan liiton asiantuntijat) 17 prosenttia ilmoittautui kuuteen tai useampaan tilaisuuteen, 29 prosenttia kolmesta viiteen tilaisuuteen ja 54 prosenttia yhteen tai kahteen tilaisuuteen. Aktiivisimmin mukana olleiden joukossa on Varsinais-Suomen liiton, Varsinais-Suomen ELY-keskuksen, kuntien, korkeakoulujen ja oppilaitosten sekä alueellisten kehittäjäyhähtiöiden ja järjestöjen asiantuntijoita. Jatkuvuus ja sitoutuminen prosessiin oli siis osallistujien kesken hyvää ja toisaalta vaihtuvat osallistujat toivat keskusteluun uutta näkökulmaa.

Työskentelyn tuloksena syntynyt maakuntastrategian luonnos laitettiin maakuntahallituksen päätöksellä yleisesti nähtäville 1.9.-20.10.2021. Lausuntoja ja kommentteja saatiin 54 kappaletta. Lausuntojen pääkohdat ovat:

- strategialuonnos on monipuolinen, kattava ja huolellisesti laadittu kokonaisuus
- strategian toteuttamisen osalta rahoituksen turvaaminen on oleellista
- maakunnan toimijoiden laaja sitoutuminen strategiaan yhteisiin tavoitteisiin on tärkeää
- aluerakenteen osalta maltillisen väestönkasvun tavoitteen merkitys jäi epäselväksi
- osatyökykyisten ja vaikeasti työllistyvien rooli ei välity riittävästi, työvoimapalvelujen rooli
- ruokatuotannon osalta tarvitaan tarkennuksia mm. viljantuotannon osalta
- kalatalous, metsätalous, auto- ja rakennusteollisuus tulee huomioida
- hyvinvointikokonaisuuden osalta tulee huomioida liikunta taiteen ja kulttuurin rinnalla
- SOVA-arviointia tulisi täydentää mm. tilannekuvan osalta

Edellä mainitut kommentit huomioitiin ja strategiaa täydennettiin näiltä osin. Lisäksi huomioitiin lukuisia pienempiä täydennyksiä tai muotoilutoiveita. Osa lausunnoissa esiin nostetuista asioista kuuluu kuitenkin muihin asiakirjoihin, kuten liikennejärjestelmäsuunnitelmaan tai ilmastotiekarttaan, jolloin niitä ei ole toistettu maakuntastrategiassa. Strategiaan ei myöskään pääosin ole lisätty yksittäisiä hankkeita tai tapahtumia, joihin palataan toteuttamisvaiheen suunnittelussa.

Maakuntahallitus käsitteli strategialuonnoksen kokouksessaan 22.11.2021. Strategia hyväksyttiin maakuntavaltuuston kokouksessa 13.12.2021.

Valmistelun ohjausryhmään kuuluivat edellä mainittujen työryhmien puheenjohtajien lisäksi Varsinais-Suomen liitosta maakuntajohtaja Kari Häkämies, aluekehitysjohtaja Tarja Nuotio, suunnittelujohtaja Heikki Saarento, edunvalvontajohtaja Janne Virtanen sekä elinkeinopäällikkö Petteri Partanen.

Strategian kirjoittajana toimi Varsinais-Suomen liiton sisäinen kymmenhenkinen kumppanuustiimi (vetäjänä kehittämisspäällikkö Salla-Maria Lauttamäki) ja prosessin fasilitointikumppanina 4FRONT Oy (vastuuhenkilönä Senior Consultant Anne-Mari Järvelin). Strategian on kuvittanut Mika Lietzén. Strategia-asiakirjaa tukee strategian käytettävyyttä korostava digitalinen tarinakartta, joka löytyy osoitteesta www.varsinais-suomi.fi/maakuntastrategia.

Kuva: Valmistelun prosessikuvaus

